

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Qvinta Sive Clavdivs Tomvs Prior - Res extra Europam gestas, & alia

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1661

Liber Nonus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14197

HISTORIAE SOCIETATIS IESV PARTIS QVINTAE TOMVS PRIOR

Liber Nonus.

A.C. 1589.

Soc. 50.

I
Mœror, &
metus Socie-
tatis ex im-
mutato Sixti
Pontificis ani-
mo.

2
Sixtus videt
libros Insti-
tuti Societa-
tis.

NITIO anni 1589. qui toti fere Christiano Orbi turbulentus decurrit, ingentem Ordini nostro curam iniecit immutatus repente Sixti Pontificis animus. Quæcumque enim adhuc procellæ sæuierant, minus terroris incusserant, quod paratum in Sanctissimo Patre perfugium erat. Nunc vero difficile in omnes partes offerebatur negotium, quod vnde petendum erat auxilium, inde oriebatur periculum. Sed multis modis perspecta est celestis cura gubernatoris, non in exitu modo huius tempestatis, sed etiam in exortu: cum moliri quicquam Pontificem non ante fuerit, quam ex coortis in Hispania fluctibus ipsemet saluam hanc nauiculam propemodum explicasset. Miserant Perturbatores ad eum (vbi supra narratum est) per sacros Quæsitores acerrimum ingentem libellorum, aliosque super alios obtrudebant in dies, adeo importunè, vt doleat Pontifex, ac profiteretur: per Comitem Oliuarium (nam is libellorum, delator, & procurator erat) non licere sibi quiescere. Quarum delationum vanitatem, & nervose Claudius, aperteque refutabat, & ipse per se se perspicuus Sixtus contemptum solebat eas libellos famulos nominare, & Pasquillos ne flocci quidem faciendos. Interim tamen ex eorum lectione fieri non potuit quin aliquid suspicionis adhæresceret, præsertim in ijs, quæ de Obedientia Cæca, deque autoritate quam sibi Præsides nostri res quoque fidei decernendi dicebantur assumere. Quibus cum accessissent Iuliani Vincentij calumniæ, tum demum, siue cuiuspiam aduersariorum impulsu, siue suopte nutu, Instituta Societatis sibi videnda, & expendenda duxit. Igitur ab libello, qui Primum, ac Generale Examen inscribitur, initio facto, in ipsummet, quasi librum, impexit; nomenque notauit, quo, statim principio, Minima hæc Congregatio à prima sui institutione Societas IESV à Sede Apostolica nominata dicitur. Igitur pergenti, facile animo minus beneuolè occurrere non pauca, quæ perstrictum suspitione animum vellicarent. singulis, vt quæ minus arriderent, apponebat notam: tum Cardinali Carafæ cognoscenda omnia tradit. Huius rei Claudius Generalis omnino ignarus ad Sixtum cum venisset, & Hispanicorum intulisset mentionem libellorum, suo ille more ridere se illos dixit. Verum quædam ab se notata, quæ digna plane animaduersione essent, ea Carafæ tradita. Obstupuit nec opinata denunciatione Pater: quidque negotij, & à quo cooriretur extemplo peruidit: sua tamen illa, & ani-

-OT211

Cec

1589. Inst. Part. V. Tom. I.

mi, & diuinæ fiduciæ magnitudine sustentatus rogat, vt quod sanctitati eius minime probaretur, indicare sibi vellet, vt vel satisfieri, vel cogitari de remedio posset. Haud grauate id Pontifex dedit, iubens ex Carafa cognoscere: dumque adire illum Claudius parat, ipsemet Cardinalis præuenit; atque vltro proficitur, quæ Pontifex notarit, sane friuola sibi, nec ponderis vllius videri: non leues ipsas res, sed causas quare notabantur, significans. Multa enim erant grauissima de reddenda ratione conscientiæ; de varietate graduum Societatis; de nomine eius: de dilatione Professionis: de Correctione Fraternali: de Obedientia cæca: nec probabat, quod patrimonium dicunt Constitutiones distribuendum in pauperes, & amorem carnis erga consanguineos exuendum, & alia id genus. Quæ quanquam satis manifesta in perfectionis Evangelicæ scholâ, ac plane certa erant, tamen & reuerentia, quæ debebatur Christi Vicario, & constans, propositique tenax ingenium, Sixti, arduum, sollicitumque reddebant negotium. Claudius de Assistentium consilio non solum ad diuinam confugiendum opem decernit, multis ob eam rem precibus & sacrificijs indictis, sed & humanis adminiculis conuincendum. Scripsit, per Oras maxime Septentrionis, ad Prouinciales, vt ab diuinarum, humanarumque rerum Principibus, ac præsertim à Pontificijs Nuntijs, curarent ad Sanctissimum Dominum commendatitias literas, quibus declararent, quam operam, quodque profectum, religioni, ac pietati publicæ nauarent homines nostri: qui motus in ijs futurus esset partibus, quanta Hæreticis latitia, quantus dolor Catholicis, quanta fidei labes, si mutarentur Societatis Instituta; eiusque autoritas, vulgato parum fauente Pontificis animo, euilescebat. Nec segniter inter hæc Romæ curare quæ causæ vsui forent. Ipsemet rationes collegit, per quas scrupulus omnis eximebatur: in quibus late illa patebat, quæ rem apud rudes quoque subtilioris sapientiæ homines planam faceret, leges iubeat, quæ notatæ erant inuerti. Statuamus, vt vbi quis patrimonium distributurus est, non in pauperes id, sed in propinquos diuidat, quomodo stabit, quod edocuit Christus: Si vis perfectus esse, vade vende quæ habes, & da Pauperibus? Precipiamus non exuendum erga cognatos carnalem affectum, & in Spiritualem mutandum, sed contra, vt erga suos quisque cognatos nullo Ordine caritatis, ex deprauatæ impetu naturæ feratur. Conscientiam suam nemo aperiat, sed id quisque curet, vt plane arcanum habeat. Nemo cum, quid iubetur, iussa exequatur, etiam si nullum crimen in ijs appareat, priusquam multum ipse expenderit, suoque iudicio statuerit, obediendum sit nec ne. Quis hinc non modo Religiosus Ordo constabit, sed omnino consistere hominum, vel perditorum cœtus poterit? Iam vero Societatis IESV nomen videri ab Sede Apostolica comprobatum, sicut varietatem membrorum eius, & graduum comprobata liquido constabat: nec quippiam euenisse cur ea mutari deberent, nec mutari posse, quin tota Societatis fabrica mutaretur. Id verò si fieret, videntum, qui in hanc se contulissent Religionem, num in eam, quæ de nouo conderetur adigi possent, vellentue transire. Cum his, & id genus rationibus ad Carafam profectus, quid ei videatur, interrogat. Is vt Sixti ingenium prudenter æstimabat, causam quidem non esse, ambiguam dixit; tamen videri sibi differendum, moramque quoad fieri posset, trahendam longissimam: atque vt Societatem intime, & cum paucis amabat, dissimulauit ipsemet, distulitque impositum sibi munus exequi, & de censuris ijs referre ad Pontificem: sed in cæteris curis illa angebat maxime, quod Philippi Regis nomine instari eodem tempore apud Sixtum pro certo ferebatur, vt is duas res quibus tota administrationis ratio peruerteretur, iuberet. Altera erat, vt lex

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

G g g 2

anna-

3
Notata ab
Sixto in In-
stituto.

4
Rationes
P. Genera-
lis pro ser-
uando Insti-
tuto.

5
Vrgetur
apud Ponti-
ficem, vt coo-
ptatio in
gradus, &
electio Supe-
riorum Ge-
nerali eripia-
tur.

6
Rationes
P. Generalis
in contra-
rium.

7
Capitulorū
incommoda.

8
Corpus So-
cietatis obe-
dientia vege-
tatur.

9
Necessitas
Præpositi in
Societate
plena pote-
state sub Pō-
nitice illam
gubernantis

annalis conderetur, per quam statum fingeretur tempus cooptandis in certos gradus: & suum cuique gradum non Generalis Præpositus, sed Provincialis conuentus decerneret. Altera priori conueniens, vt item Rectorum, & quorumvis Præpositorum creatio non ab vno summo penderet capite, sed vt fere in cæteris Religiosorum familijs tenet consuetudo, per domesticorum conuentus, & suffragia fieret, quæ Capitula vocant. Quippe rerum studiosi nouarum, cupidique dominationis, postquam & Commissarij spe impetrandi exciderant; nec successerat inspectio, quam per Carthaginensem Episcopum attentarant, cunctas vires, & machinas eò conuerterant, vt si non vnius imperium, ac regnum, certe rempublicam quandam, & multorum dominationem sibi proprie constituerent. Quod cum vrgeretur acerrime, eique formulæ insueuisset Pontifex, & iam ad nouanda multa satis aperte ferretur, metus erat, ne mortiferum vulnus acciperetur. Causam cognoscebant Cardinales de Sacrarum Quæstionum Consilio, ad quos libelli omnes Perturbatorum, reiecti erant. Igitur aduersus hæc quoque, vt erat facile tam bona in causa tanto illi tamque experto ingenio, collegit Claudius, & Cardinalibus proposuit multa, & grauissima argumenta, quibus commissa sibi familia communiret iura, & integra conseruaret. Quicquid enim in alijs Ordinibus eueniat, quos venerari, non iudicare nostrum est, in hoc certe nostro, si conuentus illi inducerentur, pestis haud dubie simul maxima introiret. Præter alia incommoda, quæ de his agens enumerat Martinus Nauarrus, apud quem videri poterunt, ostendebat Claudius habere nostrum Ordinem alia propria sibi item grauissima, quibus non tam forsitan aperta, & nihilominus certa ruina ad solum daretur. Etenim B. Ignatium ita descripsisse hoc corpus, vt obedientia illud coagmentet, eademque contineat; item alat, vegetet, moueat, regat obedientia. Nec potuisse aliter institui ad eum finem, atque ea opera, ad quæ conditum, atque compositum est. Quippe virum sanctissimum cum impense flagraret Christi amore, eamque ob rem gloriam eius, & regnum, omni opæ toto Orbe terrarum propagandum susciperet, quasi cohortem colligendam sibi putasse, quam proprii Sacramenti religione Apostolicæ Sedi subijceret, tum vt per hunc nexum plenior à capite Christo per Vicarium eius vitalis succus, ac vigor descenderet, tum vt quemadmodum peruertendarum animarum Hæretici initium faciunt à peruicacia, absceindendisque ab hoc capite membris, item ipse conuertendarum opus ab Obedientia, & connexionem quàm intima auspicaretur: tum demum, vt ne decessent Pontifici, ad quem totius terrarum Orbis cura pertinet, quorum in longinquis, ac periculosis expeditionibus promptam haberet operam, & qui mitterentur, tum corroborati Obedientia, (quæ victorias loquitur) præsidio, tum autoritate legationis legitimæ communiti, vi, efficacitate, ac felicitate maiore iniuncta obirent munera. Hæc autem fieri non potuisse in Ordine, qui longe, lateque pateret, nisi in Præpositum vnum collectus ita Pontifici subijceretur, tradereturque, vt vniuersam multitudinem in eo, quasi vnum hominem, promptam haberet, & ad nutum flecteret, veluti ad vnum capitis nutum est prompta manus. Ad id autem fuisse necessarium, vt in Generali Præposito tota administrationis resideret potestas, quod Pontifices Paulus, & Iulius diserte confirmant, & quò ipse Pontifici Summo obedientiam quam maximam præstaret, ordinariam Sedem apud Pontificem ipsum habere. Vnde fieret, vt cum ipse semper adesset Pontifici ad omnem nutum Ortentus, & ipsi cuncta Societas obedientissime subiaceret, per totum Orbem terrarum nullo negotio Apostolicæ Sedis iussa permearent, & cum fide transigerentur. Porro ita S. Ignatium, ita piissimos, ac prudentissimos sensisse Patres nostros, quandiu perfectè hæc pulcherrima series in

Soc. 50.

in Societate vigeret, vt obedientia expedite per totum means corpus ab Vicario Christi tanquam à capite per Generalem Præpositum quasi per collum facile in corpus descendens, ac diffusa omnes per artus caelestes perferret alimentum, & vitam, ac spiritum distribueret, prosperrime eam habituram, & ad Diuinam gloriam, & animarum auxilia saluberrime functionibus suis. Interrupto autem, vel resoluta nexu illo, tanquam luxata membra, sensim fore, vt extabescat, ac moriatur. Vehementer autem Perturbatorum postulatis, siue intercedi, siue laxari hanc unitatem, & consensionem sole clarius apparere: quia cum quæque Prouinciarum sibi Præpositos, ac Rectores creabunt, iam perexiguum restabit cum Præposito Generali commercium: eoque etiam minus cum Romano Pontifice. Quod vbi non essent ab Vrbe petendæ Præfectura, Religiosi non ita curarent iussa Præpositi Generalis, à quo nec spei, nec timoris causas haberent, & Principibus sæculi multo facilius adhererent. Considerarent igitur Patres Amplissimi, quanta res moueretur. In præsentia dum viget ille vitalis ordo, cum res postulat, vbi cumque terrarum ad nuntium Præpositi Generalis excipere Patres, & exequi diplomata, ac iussa Pontificum, si abeundum sit in longinquas Prouincias, vt nuper Antiochiam, legi, ac destinari quam aptissimos viros, etiam si Rectores sint. Nullo enim incommodo suffici à Præposito Generali protinus alios. At si tollatur communicatio illa, nec ita delectum liberum relinqui idonearum personarum: nec si qua publica necessitas incidat, Prouinciales homines in potestate Præpositi futuros. Præterea permagni interesse huius præsertim temporibus, vt conseruetur facultas Moderatorum mittendi ex alijs in alias Prouincias, vt ex ijs in quibus stet disciplina, ac magis religio vigeat, in alias, in quibus laboret. atque opportunitates haud mediocres extitisse nullis ex Italia in remotas partes complures Moderatoribus: quod ipsemet Pontifex Sixtus cum esset sermo de Prouincijs Gallicanis valde probauit. Hæc autem interiret commoditas, simul primum sua Prouincijs comitia ad creandos sibi Magistratus darentur. Quid quod in Prouincijs quibusdam, vt in India, Iaponia, Brasilia, Peruvia, Mexico, nullâ ratione hæc forma legendorum Præsidentum seruari posset. Primum quod conuentus Prouinciales in ijs terris non nisi sexto quoque anno habentur: immo propter conueniendi difficultates ex locorum distantia, & viarum periculis, Conuentus Generalis decreuit, ne tum quidem habendum, nisi prius per literas, & suffragia absentium constiterit conueniendi necessitas: sexennium ergo moderatores iidem præsent. Quod si quis interim, vel morte, vel casu alio deficeret, mutariue deberet, nonne intolerandum esset? Adde quod per distantiam, & exiguum inter se communicationem, etiam si conuenirent, necessaria inuicem, notitiâ carerent, quam tamen egregie Prouinciales, aut Visitatores tum per literas assiduas, tum circueundis domicilijs, cumque suis consiliarijs tractantes nanciscuntur. Sed vbiuis locorum quis non videt plurimum ipsorum interesse parentium conseruari hanc in summo Præposito ditionem? Nam si forte quis minus recte potestate vteretur, vexaret subiectos, seu per indulgentiam, ac remissionem sineret labi disciplinam, vel alia inciderent causæ tales, quid damni acciperetur si expectanda gradu esset? Iudicia institui, causas dici, citari testes, & omnem fori strepitum suscitari oporteret: tum hominibus adherere infamiam, & inimicitias, & alia consequi, quæ ex iudicijs solent. Cum vt nunc habent mores, nullo negotio, nulla cuiuspiam offensione, ac nota, si opus sit à rectione quouis ad alia munera traducatur. Has & id genus ob causas cum inde vsque ab ortu Societatis hæc Præsides creandi forma à Fundatore sancita sit, & Constitutionibus insita, & ab omnibus

Con-

10
Creatio Superiorum
Generalium
quam necessaria.

Ad Missiones longinquas.

Ad curationes Prouincialium per missos alios de Superioribus.

In transmarinis partibus vtriusque Indiarum creationes Superiorum per Capitula fieri nequeunt.

12
Incommoda ex potestate per Capitula accepta.

13
Mutationis
autores pau-
ci, qui volūt
res vt sunt
stare, per-
multi in So-
cietate.

14
Quam plena
certaque ex
notitia Supe-
rioris in So-
cietate creē-
tur.

15
Id ipsa Tur-
bantiū Con-
fessione com-
probatum.

Conuentibus Generalibus probata, immo diserte à Paulo, & Iulio Pontificibus confirmata his verbis: Proprij cuiusque gradus iudicium, & officiorum discretio, ac distributio tota sit in manu Præpositi Generalis. Cumque per annos vndequinquaginta eam vsus tenuerit, nonne plenum est nullo modo mutari debere, nisi grauissima, quæ aliter tolli nequeant, vsus demonstrarit incommoda: idque sentiant de Societate grauissimi, ac sapientissimi viri, quique & numero frequentes, & religione, prudentiaque præstantes habeantur? At hic contra omnino res habet. Qui mutata hæc volunt cum vniuerso collati corpore paucissimi sunt, virtute vero multo maxime inferiores, partim ambitione, alijque priuatis studijs perturbati, partim ab ipsis perturbatoribus in fraudem inducti, qui cuiusmodi sint, vel inde ostendunt, quod venire in lucem, non audent: neque sua hæc deliramenta sustinent ad communes Societatis Conuentus referre, sed sperantes in calumnia, & tumultu, vt ait Isaias, per externas opes ad summum dominatum grassantur. Quo facilius Sanctissimus Dominus, vosque Patres Amplissimi, intelligetis, num æquum sit, vt homines numero perpauca, virtute nulli, qui inuerecundè suum Parentem, ac Fundatorem proscindunt, num inquam æquum, aut tolerandum sit, vt homines eiusmodi leges imponant toti Religioni, quæ tanto consensu hominum tam multorum, tamque sapientium, malignis eorum inuentis obsistit ad conseruandam disciplinæ tranquillitatem, eamque formam, cum qua edita est, & ad hanc vsque diem, propagata, & confirmata per auctoritatem omnium qui deinceps fuerunt Pontificum. Denique nihil esse causæ cur debeat mutari ea ratio, perspicue constat ex vanitate eius causæ, quam Turbatores allegant. Negant enim, per absentiam, Generali notos esse quos præficiat, sed sequendum esse Prouincialis iudicium, vnde fiat, vt minus idoneos legat. Quæ ratio apud ignaros morum Societatis, speciem quandam videtur habere: sed vbi primum res declaratur, apparet nihil posse humano more fieri sincerius, & prudentius, quam sit inter nos lectio Magistratuum. Nam primum inde vsque ab Tyrocinio descripta singulorum nomina ad Præpositum Generalem mittuntur, explicatis cuiusque, & animi, & corporis dotibus, & præcipuis capitibus rerum cæterarum; vnde homines plane Præpositus cognitos, atque perspectos habeat: eademque posthæc tertio quoque deinceps anno instauratur descriptio, vbi ex sententia Rectorum, Prouincialium, Consiliariorum, & aliorum grauissimæ auctoritatis Patrum, item facultates cuiusque, & virtutes, & Doctrina, & gesta muna explicantur. Adhæc cum vnoquoque triennio à singulis Prouincijs Romam Procuratores mittuntur Prouinciali lecti conuentu, hi coram Præposito Generalem de Prouinciæ statu, deque singulis edocent. Præterea sunt certa capita, quæ partim ipse Claudius introduxit, partim planius explicauit, quibus capitibus Prouinciales, eorum Consilij, itemque Rectores hominum de quibus agitur, alijque probatæ auctoritatis termini minimum Patres de vnoquoque expromunt, quæ cognoscere opus est, vt iudicetur, quo collocandi sint in gradu, & alia separatim capita, quibus palam sit, an sint Præfecturis idonei, & qui præferre, seu præfunt, quam bene perfuncti sint munere, vel fungantur, cuius interrogationis capita, totamque formulam inspiciendam Cardinalibus Claudius dedit. Nihil enim esse potest exactius. Super hæc semel, iterumque singulis annis ad Prouincialem, ad Præpositum Generalem Consilij de suis quisque Rectoribus scribunt, & quibus de rebus visum fuerit. Eodemque modo de Prouincialibus Consilij eorum, & rebus Prouinciæ his, immo ex recenti Decreto quater ad Generalem perscribunt. Super quæ omnia cuique Superiorum, aut inferiorum copia fit amplissima, quæ ex vsu suo, communie censuerint, indicare. His rebus fit, vt nemo Socio-
rum

rum cuiquam familiarium suorum interius notus sit quam Generali Præposito. Quod & Perturbatores, qui maxime rerum ignorationem ad patrocinium suæ causæ venditabant, immemores mentientem oportere memorem esse, tandem professi sunt, expostulantes minima quæque ad Præpositum debere perscribi. Ea igitur notitia, & maxima est, & sincera, ac certa, non solum quia nunquam ita se inuicem alij alijs aperte, tantaque cum religione, & cura indicant, ut summo capiti, communique Ordinis Parenti, sed etiam quia cum tot vijs, tam multos per homines, tantoque temporum tractu, adhuc scripto, ubi curæ plus adhibetur, & literæ conseruantur, capiatur, proclive est omnia inter se se conferre, & obseruare, quid alij, atque alij, alio, atque alio tempore iudicarint, ut etiam si qui fallere velint, non possint, & si qua inter homines de hominibus certa cognitio est, humana prudentia nullam desiderare hac certiore queat. Hanc cognoscendorum hominum curam ubi Claudius explicarat, ita rationum colligebat summam. Ad certam Præpositorum lectionem necessaria in primis duo videri, personarum notitia, & vacuum perturbatione animum. Hæc namque si præsto adsint, neque per imprudentiam, neque praua voluntate peccatur, qui sunt omnium fontes errorum. Notitia quanta in hac administrationis forma insit, satis est dictum, quæ tanto etiam plus habet momenti, quanto & prudentia, & usu pollere necesse est supra, vulgus inferiorum, qui supra omnes euectus tanquam ex alta specula, Ordinem vniuersum circumspicit. Nam ubi res suffragijs agitur multorum, vel vnius error officiet summæ: quippe cum efficiendo numero perinde valeat ignarus, ac prudens. Iam vero si perturbationes suæ Præposito sint, & suas vnicuique inferiorum esse: & quidem æquum videri in vno quopiam è numero minus esse temperatas, quam in eo, qui legatur è toto Sociorum corpore, ut probatissimæ, præstantissimæque virtutis. Cæterum, quæ perturbatio, quæ studia transuersum ferant Generalem, cui res cum hominibus sit adeo remotis, adeoque subiectis. Quid timeat inde, quid speret, cum præsertim perpetuum gerat magistratum? At in conuentibus studia eò facilius dominantur, quod sibi quisque præficit eos, quibus subesse mox debeat: itaque eos prætereant necesse est, à quibus, ut semper sit, aliquid timeant, illos vero præficient à quibus sperent: nec tam boni communis, quam privati commodi ratio habeatur. Adde quod in Ordine hoc eo maiore custodia intercludendus est aditus ambitioni, atque superbæ, quanto varietas, & genus munerum, quæ in commune bonum tractantur, opportuniore sunt ijs pestibus; quantoque magis ad conseruandam disciplinam domesticam, & vtilem foris nauandam operam, necessaria est firma possessio, & perennis exercitatio Evangelicæ humilitatis. Hæc & alia in eandem sententiam non solum Cardinalibus causæ præfectis exposuit Claudius, sed & cum increbesceret rumor vrgeri hoc caput à turbatoribus, nec abhorre Pontificem, Marco Antonio Columnæ Cardinali impense rem commendauit, rogato uti ex occasione eliceret Sixti mentem, sique opus foret ab incepto abterere conaretur. Accedit Cardinalis causa optime cognita, & vndique rationum telis instructus, haud per cuniculos, & ambages, sed palam quasi manu conferta dimicaturus. Incipit ergo: auditum sibi nescio quid moueri de mutanda ratione, quam ad id loci Societas in suis Re-
toribus, Præpositis creandis tenuerat; idque agi, ut eorum designatio posthac non à Præposito Generali, ut ex Instituto Ignatii, quod inspirasse creditur Deus, adhuc cum Diuina gratia recte successerat, sed in Prouincijs per conuentus, & suffragia fieret. Quæ vix audierat Sixtus, cum interpellans. Quid?, inquit, Capitula volunt? tum vero totus permisceretur Orbis: magnos paruos, deuotos quisque, ac deuotulas interponeret suas. Cum eorum Capitulis cunctarum simul Ciuitatum,

16

Duo necessaria ad bonam Præpositorum lectionem.

Ea in Generali reperiuntur.

In conuentibus vix sperari possunt.

17

Marci Antonij Columnæ Cardinalis beneuolum officium apud Pontificem.

18

Pontifex à creatione Superiorum per Capitula abhorret.

19
Regis Philippi auctoritas falso interposita.

20
Literæ comendatæ Principum pro Societate multæ ad Sixtum scriptæ.

21
Favor insignis Guilielmi Ducis Bavarie in Societatem.

22
Literæ ad Pontificem eius manu scriptæ.

tatum, & singularum domorum essent Capitula: totum denique commoverent Orbem. Iube, inquit, esse securos: Scimus nos non esse Iesuitarum ex usu ista Comitia. Quæ cum retulisset Generali Columna, parcurarum non levis decessit, simulque est cognitum: nequaquam id verumquam Regis Philippi iussu attentatum, sed solum nomen simulate obtentum. Quin potius solitum eum in hac parte admirari, & prædicare Ignatii prudentiam, qui tale genus administrationis suum in Ordinem induxisset. Hac igitur exempta cura, de certo Professorum, & aliorum graduum tempore etiamnum sollicitudo restabat: edocendisque insistebatur Cardinalibus quanta id necessitate fieret, ut nullus esset terminus communiter præstitutus. Non enim nisi explorata, eæque virtutis homines cooptari posse in Societatis gradus. Nec vero ex æquo omnium explorari facultates, neque ex æquo maturefcere, siue aetatem, siue Doctrinam, siue virtutem; cum hæc tam diuersa signa ad Religionem afferant. Interim tam multæ, tamque honorificæ, & acres ex Polonia, ex tota Germania, Belgioque adfluere commendatitiæ ad Sixtum literæ ab Rodolpho Imperatore, ab Sigismundo Rege, & omnibus fere sacris profanisque Principibus, ut magnum suæ in Ordinem nostrum pietatis documentum ediderint, nobisque æternum referendæ gratiæ onus imposuerint: ac denique Sixtus non leuiter expostularit, tanquam sibi quæsitæ apud eos esset infamia. Cæterum præcipua commendatione digna est Guilielmi Bauari pietas. Ita hac de causa laborauit, ea Procuratori in Vrbe suo Minutio mandata dedit cum literis compluribus ad quoscunque opus foret, iussu cuncta administrare ex Præpositi Generalis ductu, itemque ad se sua manu frequentissime scribere, quo in gradu res esset, ut si de toto eius ageretur dominatu haud facile videatur potuisse sollicitudinem magis intendere. Literas ad Pontificem sua manu has dedit.

Beatissime Pater.

Præclara venerandæ Societatis IESV in Catholicam religionem merita, eiusque in his Germaniæ partibus, vel restituenda, vel conseruandæ labores, ac studia nouis quotidie occasionibus, felicibusque successibus sic à Deo benedicuntur, ut non raro Diuinam providentiam in illis ego quidem suspiciam, ac deprædicem, qua calamitosis hæc temporibus Ecclesiæ à Deo missi, strenuos in illa, summeque necesarios se operarios exhibent: mihi vero, terris, ac populis meis, quibus hæc Patribus, eorumque laboribus frui contingit, plurimum gratuler, nihil magis exoptans, quam ut institutum adeo salutare faciem illam constanter retineat, qua non parum Christi Sponsa Ecclesia hætenus recreata, nouoque foetu multiplicata fuit. Quod propter Apostolicæ Sedis robur, quo hæc Societas, & Religio firmata est, felicemque eius Instituti cursum semper mihi firmiter persuasi, neque nunc quidem secus, ut accadat diuinam bonitatem permissuram confido. Patrum vero, qui in his partibus rei Christianæ dant operam, contrarium quendam timorem non absque animi mei molestia his ipsis diebus ex ipsismet didici, cum de nescio qua innouatione in eorum Instituto forte faciendâ dolentes mihi significarent, adque eam nouitatem inducendam Sanctitatem Vestram à quibusdam non parum incitari. Quoniam verò Sedis Apostolicæ auctoritate, & defensione, vel vnica eorum Societas in primæua sua integritate, puritateque hætenus persisterit: & contra quoscunque eam impugnantes, vel in dubium ipsum Institutum vocantes se tutata sit, quo animo iam esse; quidue sibi polliceri debeat, cum Sanctitatem Vestram institutum aggredi, & mutationem in eo facere velle intelligant. Ego vero Beatissime Pater, non tam Patrum istorum nomine, quibus tam propter fidelem, quam mihi populisque subiectis nauant operam plurimum

rimum debeo, quam propter religionem ipsam Catholicam illis in his partibus potissimum innitentem, pro mea erga Sedem Apostolicam obseruantia, & tranquillitate Ecclesiae status, zelo, ac desiderio, non possum non Sanctitati Vestrae debita cum reuerentia, animique submissione aperire qualemcumque huius Ordinis Societatis hoc tempore perturbationem absque evidenti religionis Catholicae in his partibus detrimento accidere non posse. Quae ex eorum Instituti immutatione, vel innouatione, non tam ipsorum Patrum affirmatione, quam mea quoque sententia maxima cum sit futura, eam Sanctitas Vestra pro suo erga Christi Omnes amore, ac studio praecauere ut velit etiam, atque etiam submisit rogo. Illud praeterea perpendere, ex Instituti Societatis per Sedem Apostolicam hoc tempore innouatione, vel aliqua mutatione, tum frigidus in Germania nostra Catholicos, tum obstinatos Haereticos in concepta contra Ordinem Societatis opinione non parum confirmandos fore. Quia Catholici dissolutiones, praesertim Ecclesiastici, virtutum splendorem, & vitam exemplum horum Patrum non ferentes, cum in vita, & moribus eorum nihil carpere, & reprehendere possint: institutum ipsum eiusque procedendi rationem in dubium vocare solent, Ordinisque Societatis dilatacionem in his partibus impedire ea ratione, vel à se hanc Religionem arcere conantur. Qui tamen facile Sedis Apostolicae autoritate, qua Religio haec Clericorum Societatis LESV iuxta totam suam rationem, sibi propriam, & primo institutam, & toties postea per Summos Pontifices, ut etiam per Sacrum Concilium Tridentinum, approbata fuit, repressi haec fuerunt. Haeretici vero nonnulli ab alijs Haereticis, qui Iesuitas & ipsi vocant fidelissimos, & iuratos Papae defensores, & Ministros proclamant, & propterea cane, & angue peius oderunt dissentientes; inter alia, quae contra Societatem perperam effundere solent, Iesuitas nec Catholicos quidem, sed nouam quandam sectam esse apud suos pronunciant. Quantum iam Beatissime Pater utrique, dispari ratione licet, in perniciose sua, fallaque opinione confirmabuntur, si intelligent Societatis institutum in dubium à Sanctitate Vestra vocari; quendam in illa innouanda, ac immutanda esse. Quam gaudebunt in finem suum religionis Catholicae, huiusque Societatis aduersarij? cum Iesu quidem Societatis, detrimento vero Ecclesiae, pro qua tam fideliter hi Patres laborant, vitam quoque & sanguinem pro illa exponentes. Ac certe Sanctitas Vestra mihi credat, nihil periculosius Ecclesiae in his partibus excogitari hoc tempore posse, quam si Patres Societatis in suis functionibus, quas iuxta suum Institutum pro Ecclesiae bono hic exercent, remitterent, aut propter mutationem in eorum Instituto factam, cum pristino Societatis spiritu, ac feruore illas non obirent. Cum propterea Societas haec erga Sedem Apostolicam in eius autoritate apud quoscumque ex peculiari instituti sui ratione tuenda, & persuadenda fidelissimam se haecenus exhibuerit; ut tum Regna, & populos ad illius obedientiam, & subiectionem adduxerit, tum Principes quoque Catholicos ad debitam erga eandem obseruantiam, & deuotionem permouerit, nec in hoc genere finem faciat; ac nisi Sedis Apostolicae per ipsam autoritate magis, magisque amplificata, crescere se non arbitretur, omnem vicissim ab eadem Sede protectionem mereri videtur, qua non tantum à Sanctitate Vestra ipsum institutum omnem erga se fauorem, Apostolicamque benignitatem experiat, verum etiam Sanctitatis Vestrae autoritate Ora ei obloquentium, vel quid noui contra illud à tot Summis Pontificibus confirmatum molientium retundantur. Quare Beatissime Pater submisit iterum rogo hocce religionis Catholicae in his partibus fere vnicum praesidium, laudabilem hanc Societatem, ea ratione tueri nobis, ut velit, ne circa eius salutare, totique Eccle-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

H H H

fix

sua proficuum institutum vlla ratione perturbari, vel contristari eam finat; quin potius id suorum Prædecessorum exemplo in sua pristina integritate conseruando, ac tuendo, fructu, & incremento Religionis Catholicae ex eorum ministerio plurimum se gaudere declaret. Neque enim laerebit Sanctitatem Vestram similia contra Societatem ab aliquibus parum bono zelo ductis apud alios Summos Pontifices esse tentata aliquando, mutationemque, seu nouitatem in Societatis Instituto valde sollicitam fuisse. Quæ tamen Sanctissimi Pontifices altiore intellectu ponderantes, parum ad Ecclesiæ vtilitatem accommodata intellexerunt, & loco nouitatis petita ipsum Institutum, totamque illius rationem, nulla in eo mutatione facta, de nouo confirmarunt, pluribusque privilegijs ornarunt. Quod item à Sanctitate Vestra pro flagranti ipsius boni communis desiderio mihi pollicebor, & communem tum Religionis huius, tum Principum Catholicorum in his partibus consolationem in hac causa humiliter expectabo. Sanctitati Vestræ me perquam humillime, omnesque meos commendans. Data Monachij 29. Martij 1589.

23 Literas Ducis Banariæ Sixtus Pontifex suppositas, & con-
fictas suspi-
catur.

que adeo suppositas; vt egregie laborandum Minutio fuerit, prolatis alijs Guilielmi epistolis, vnde & manus eius, & stylus enotesceret. Respondit autem Sixtus, & ad alios Principes in eam ferme sententiam. Nihil sibi de mutando Societatis Instituto venisse in mentem, quod laudabile confiteretur, & vtile omnino Ecclesiæ Sanctæ, & conseruari omnino veller: sed tantum displicere sibi vitia quorundam, præsertim qui in Aulas se, & rerum publicarum administrationem inferrent. Quæ magis dicta sunt ex præiudicio superiorum annorum, vulgarique cantilena, quam quod in præsentia designari facile posset, quid in hoc genere peccaretur. Cum Possesius quidem priuati Sacerdotis vacaret munij, & Edmundus nuper, vt infra dicitur, excessisset à Gallia: & calumpnia quædam de Transyluania rebus, de qua item mox referetur, satis deterfa esset. Reuersus subinde ex legatione Polonica Hippolytus Cardinalis Aldobrandinus, & ipse perspectos ab se toto septentrione Societatis labores Pontifici retulit, addita commendatione, vt creditum est, non vulgari. Ita nulla re innouata per Dei gratiam exactus est annus: eo præsertim, quod Cardinalis Carafa, quæ ab se notata ei cognoscenda tradiderat Pontifex, prudenti cunctatione, ac tergiversatione in longum extraxit.

24 Responsa
Sixti ad
Principes, de
Societate.

25 Commenda-
tur Socie-
tas à Cardi-
nali Aldo-
brandino.

26 Cardinalis
Carafa pru-
dens, & be-
nignus cun-
ctatio.

27 Claudij Ge-
neralis erga
Pontificem
reuerentia.

Or. in pl. gr.

28 Curat Gene-
ralis, vt So-
cietas ex ad-
uersitatibus
proficiat.

Inter has molestias miram Claudius erga Christi Vicarium conseruabat reuerentiam, & conseruari ab suis volebat. Nullos neque coram se, nec vsquam haberi patiebatur, nisi permodestos de eo sermones: cumque aliquando responderet Emerico Forslero, qui nuntiauerat literas paulo duriores de Societate ad Carolum Archiducem à Pontifice scriptas, hæc addidit sua manu, Pater mi, qui scripsit Breue Pater noster est, & Pastor, diligit nos, & cupit humiliari; meliora sunt hæc vulnera diligenti, quam si parcens nobis, nos elatior efficeret. Oremus pro illo Dominum serio. Ita se aduersus Pontificem gerens summa item humilitate, ac reuerentia Diuini Numinis in tota hac exercitatione prouidentiam venerabatur. Monita hæc cælestis Patris plena caritate existimabat. Consideransque quod Sanctus Nazianzenus ait. Nequaquam graue esse plagis affici, sed longe esse grauius, & acerbius plaga non fieri meliorem. Illud assidue volutabat animo, quemadmodum posset lucrum ex damnis facere; præsentibusque incommodis ea admouere remedia, quæ eadem munimenta in posterum forent. Omnia mente collustranti facile apparuit summam in Præpositorum, ac Rectorum quietate sitam, qui si recte suo munere fungerentur, bene omnia euenirent. Igitur re cum Deo multum, & Assistentibus consultata, cum vi-deret

deret legum; ac preceptorum assatim esse; solum curam Praesidium; & operam posse desiderari; saluberrimum hoc quod totidem verbis placet adscribere, de hora singulis, aut minimum alternis diebus in considerando officio suo ponenda, decretum edidit. Quod, inquit, nona parte constituit. cap. 7. §. 13. docuit Pater noster, tempus omne, quod valetudo, & vires corporis permittent Superioribus, partim cum Deo, partim cum officialibus, & Ministris, partim secum seorsum considerando, & statuendo esse impendendum, tanti momenti est; ut ex huius Constitutionis neglectu plurima incommoda sequi, & ratio manifesta demonstraret, & experientia non obscure conuincat. Nam cum Rectoris officium sit, ut habetur par. 4. cap. 10. §. 5. Oratione, & Sanctis desideriis totum Collegium velut humeris sustinere: deinde curare, ut Constitutiones seruentur: Collegialibus cum omni sollicitudine inuigilare; eosdemque ab ijs, quae nocere possint defendere; ut omnes in virtutibus ac literis proficiant; curare (quae verba in illius officij regulam, 21. & Praepositi 22. translata sunt) liquet cum qui haec non omni sollicitudine praestet, quae sui officij sunt praestare non posse. Quae cum animo voluerimus, & intelligeremus sine dubio fore, ut non modo quotidiana admonitiones, & literae, quibus Superiorum animos ad pastorem vigilantiam excitare conemur, sed ipsae etiam regulae sine fructu editae sint, & commendatae, nisi re ipsa, quae ordinata sunt executioni mandentur, ac perpetua quadam industria moribus potius nostrorum expressa, quam literis consignata cernantur: Visum est nobis in Domino, re diligenter illius Maieitati commendata, in eam curam omni studio incumbere, ut ea Constitutio, ac Regula exacte seruetur, & id Superiores opere ipso praestent, quod praestare tenentur, & quamvis Constitutio satis indicet quantum in ea re temporis impendendum sit, totum scilicet, quod valetudo, & vires corporis permittant; tamen quo melius, & certius praecipuae huius operis parti, idest Orationi, considerationi, & deliberationi aliquid temporis tribuatur, videtur maxima futurum utilitatis, si quotidie aut certe alternis diebus integram horam sibi praescribant in qua secum, & cum Deo considerent, & statuunt, quae ad rectam domus, vel Collegij administrationem spectant. Eo tempore in conspectu Dei considerent quomodo se habeat status domus, vel Collegij, quomodo subditi in spiritu, & virtutibus proficiant, quid impedimenti, quid distractionis habeant, quo spiritali morbo ille, vel ille laboret, quo remedio iuuari possit, ut adhibeatur: quomodo Praefectus rerum spiritualium, quomodo ceteri officiales suum officium exequantur: quomodo Regulae, Generalium Ordinationes, & Religiosa disciplina seruentur: quis erga proximos per nostra ministeria fructus colligatur. Denique praeter examen quo proprios defectus personales proprie solent examinare, examinent hoc tempore defectus circa gubernationem, legant Regulas Visitatorum, & Superiorum iussa. Caueant tamen ne hanc lectionem perfunctorie, & quasi cursim praeuolent, sed accurate, & meditato plura studiosè considerent, & deliberent, quam legant. Denique disquirant quam diligentissime quomodo omnia ad nostrarum Regularum praescriptum, mentem Constitutionum, & maiorem Dei gloriam componantur. Hoc autem ita cupimus obseruari, tanquam eam Constitutionem, ex qua vere ceterae pendent omnes, ut etiam in virtute Sanctae Obedientiae id praecipuum putaremus, nisi obedientia ipsa Superiorum, & amor in Societatem, quam hoc studio maxime iuuandam, ornandamque confidimus, tam vehemens calcar excluderet. Ceterum intelligant Superiores hoc precepto semoto, quacumque possumus efficacia, maiori quovaleamus affectu id nos ab illis per viscera misericordiae Christi, per caritatem, qua Societatem, atque animas suas, & Fratrum suorum diligunt,

Hist. Soc. Iesu Par. V. Tom. I.

H H H 2

arden-

30
Qua appro-
batione ex-
ceptum id
mandatum.

ardentissime flagitare. Hæc ita constituta misit ad Prouinciales, vt cum omnibus communicarent Moderatoribus, darentque operam, vt qua opus erat voluntate, studioque susciperent, atque eosdem ipsi, idoneos administratos tribuendo, cura rei familiaris leuarent. Excepere magna alacritate mandatum hoc Patres, gratiasque Deo egerunt, qui tam salutarem suo Pastori mentem inieciisset. Scripsit Bartholomæus Perius de Nuceros iam Boetica Prouincialis, hanc cetera emendandi clauem esse. Iosephus Accosta Visitator cæleste sibi dixit monitum visum ad corrigenda, si quæ sunt praua, ad expolienda, & perficienda, quæ recta. Ipse autem Generalis quamuis tanta premeretur occupationum mole, tamen Considerationis quotidianam horam seriò ipsi sibi præscripsit, seruauitque, postea pari constantia, & conscientie suæ æquitate, & Ordinis totius profectu.

31
Ioannis Ba-
ptistæ Eliani
mors post vi-
tam bonam,
& pios labo-
res.

Egregios inter viros, quos dedit hoc anno Cælo Societas, iure me- morandus est Ioannes Baptista Elianus. Quinto nonas Martij in Romano Collegio, quo fuerat ab Domo Pœnitentiariorum æger reclusus, sancte post cuncta Sacramenta decessit. Vir erat salutis animarum ad infinitum si- tiens, laboriosus iuxta, atque industrius, sui contemptor nobilis. Bis in Ægyptum, bis ad Maronitas profectus late suam caritatem dissemina- uit: multarum linguarum subsidio instructus omni ope omni nationi salutaris. Nec parum in Italia, Romæque præsertim, de Sancta Ecclesia meritis, ex Iudæorum fæce multis ad Christianam fidem traductis, eorum impietati de- tractis nutrimentis, cum magnam vim intercepisset Talmudicorum volu- minum, quæ Pontifex Gregorius dari flammis eius indicio iussit. Eas ob res Iudæorum in pertinacia hærentium insigni odio dignus est habitus. Christianam plebem Christianis complectebatur visceribus. Nouas in dies reperiebat artes, quibus aut peccantium arceretur illecebra, aut inopum subleuaretur calamitas. Inter alia excogitauit, perfecitque vt mysteria fidei, & præcepta Decalogi in picturam redacta formis excuderentur, vt haberet in ijs rudiorum tarditas disciplinam, memoria subsidium, languor incitamentum. Placuitque adeo inuentum, vt Præfectus Vrbs, Vicarius- que Pontificis, in Cauponis omnibus, & Diuersorijs affigi eos libellos ius- serint: permultique Dynastæ in suas ditiones exemplaria eorum multa- transmiserint. Peregrinationum eius ærumnæ, vexationes, naufragia, vincula, suis dicta sunt locis. Cum in eosdem dies incidisset mors Far- nesij Cardinalis, non defuere, qui dicerent, duos simul Pauperum Pa- tres obijisse. Adeo diues caritatis mendicitas Ioanni Baptista idem pe- pererat nomen, quod tanto Cardinali pecuniosa benignitas. Farnesius, quâ illum decuit pompâ celeberrimis per Vrbem exequijs, Plebe vbique plangente, in Templum IESV ab ipso conditum elatus, ibi à duobus, & quadraginta Cardinalibus præter Prælatorum, & omnis generis virorum insignium lectissimum numerum, iustis funebribus honoratus est: Societas- que per Orbem Terrarum vniuersa multis illum Sacrificiorum millibus, & precum, ac piaculorum defunctis vtilium numero ingenti gratè prosecu- ta, non tamen sibi satis vniquam visa est beneficiorum eius magnitudi- ni, æquam officiorum suorum vicem rependere, ac quasi pari modo re- metiri potuisse. Nam is plane vir beneficâ in nos quadam electus Dei prouidentia visus est, qui hanc minimam Familiam ex infirmis crepundijs initiorum, ac velut è fascijs infantie, in Ecclesiæ lucem, ac publicæ vtilitatis celebritatem excitaret. Magna, & multa, & vltro, & affectu semper vltra dona redundante largitus, gratificatusque nobis est; & alio- qui talis fuit claritate, ac sapientiâ, vt quos diligeret, suffragio lau- dis honestare putaretur. Cui enim obscuritati splendorem non adiunge- ret eius æstimatio, atque amor, qui sacram purpuram annis quinque, ac quinquaginta, quam dignè gestauerit declarauit locuplete testimonio sa- pientissimus Imperator Carolus Cæsar quintus, auditis de Alexandro Far- nesio

32
Talmudi-
cas nugæ
aboliri cu-
rat, inde Iu-
dæis exosus.

33
Industria
eius in tra-
denda Ca-
techesi.

34
Cardinali
Farnesio
compara-
tur.

35
Funus Car-
dinalis Far-
nesij.

36
Eius in So-
cietatem be-
neficiæ.

37
Iudicium
Caroli V. de
eo.

nesio attentissime inspecto cum diceret: extare in viro illo tam illustre specimen Apostolici Senatûs, ut si ex eo de cæteris Purpuratis Aula Romanæ Patribus censeretur oporteret, dubitari nequiret, quin sacrum Cardinalium Collegium, augustissimum Orbis totius Concilium esset. Talis vir nostrum Ordinem, & à principio sine exemplo, & ad extremum usque suum spiritum sine tadio, aut intermissione fuit, promouit, commendauit, præsidio, ac patrocinio protexit. Auenionense Collegium, cum illam Urbem, ac Prouinciam Legati potestate administrandam suscepisset, condere Societati ceperat; Pontio Cogordano, & Iulio Onofrio nostris eò secum ductis: sed morte Iulij Tertij reuocatus Romam, & à nouo Pontifice alibi detentus, deficiente occasione capti perpetrandi, constantem tamen tenuit de nobis bene merendi voluntatem; dum Archiepiscopali Montis Regalis Cathedralis in Sicilia impositus Collegium in eâ Vrbe nostri Ordinis magnifice edificauit, & largè dotauit. Dignus ob hanc forte liberalitatem ceteramque pietatem habitus, quem Romanæ IESV Basilicæ conditor fuisse Diuinitus electum, S. P. Ignatio dum adhuc uiuere afflatu prophetico significatum videatur. Eius Templi constructio non nisi duodecimo post viri Sancti obitum anno cepit. Annis inde septem eatenus promotâ, ut marmori vestibulo interiori conspicuè inserto verè insculpi potuerit, anno eam Inbilæo 1575. perfectam, non tamen ante annum Christi 1584. rite dedicata ea Sacra ædes est; sacris operante Cardinali S. Seuerina: cuius anni eiusdem, die Assumptæ in Cælum Deiparæ Sacro, primum sacrum in eius Arâ Maximâ Summus Pontifex Gregorius XIII. fecit. Ex quo tempore multis adhuc annis, expolire, ornareque opus istud suum munificentia, qua ceperat Alexander perrexit: idque illum curantem occupauit mors, multis eorum, quæ in eo genere designauerat, non perfectis, quibusdam ne inchoatis quidem. Tholam enim inter cetera, & testudinem Cameræ imminentis Aræ Maximæ, vermiculatâ picturâ Museaci, ut vocant, operis, pretiosissimi simul, & speciosissimi, decorare constituerat. Sed Deo aliter visum, qui conscientia officiosæ voluntatis repræsentare mercedem absoluti operis voluit; eo, ut sperare licuit, recipiendo in Cœlestem suam Domum, quem sibi Domum terrestrem edificare, ornareque conantem videret. Cuius sui Consilij præsensum ei affluisse aliquem multò prius videri potuit. Biennio siquidem ante supremum diem, nempe anno Christi 1587, quem Cardinalis Alexander Farnesius octauum, & sexagesimum vitæ numerabat, bene adhuc valens, & quam maximè florens, sponte sepositis humanis curis, cum lectâ religiosorum comitum manu rus secessit; ibique primum, reuocata memoria omnium longæ vitæ actorum, quicquid in ijs vitiosum, agnouit, Sacerdoti cum lacrymis, & ingentis doloris luculentâ expressione confessus est. post quod ibidem perseverans, vnicè intentus faciendis, ut Sacrae literæ monent, dignis pœnitentiæ fructibus, sacrificia quotidie offerri Deo plurima curauit in suorum peccatorum expiationem. Et quia suum Regi Magno à Propheta meminerat, peccata, ut elemosynis redimeret, in eum propriè finem largitiones in egenos profusiores quam vnquam instituit facere. Ipse interim orationibus, & sacris ad septem præcipuas Urbis Basilicas peregrinationibus vacans, virorum quoque Sanctitate insignium Religiosarumque familiarum ad idem suffragia corrogans; nullos nisi de rebus Cœlestibus, deque mortis piæ obeunda ratione sermones cum familiaribus serebat. Viginti circiter mensibus in isto secessu sic tractis, sepulcro suo in IESV Basilicâ dudum capto, manum imponi vltimam iussit; instinctu, si ex euentu licet æstimare, præfago: tertio enim ferme post mense, ipsius postridie Kalendas Martias hoc anno mortui cadauer eò illatum est; laudationes ad Panegyrim eius funebrem perorarunt Iulius Nigronus, & Franciscus Bencius nostri

38
Collegium
Auenionense designat.

39
Montis Regalis condit.

40
Maffæus viri S. P. Ignatii l. 3. c. 14.

41
Templum IESV quando inchoatū, perfectum, dedicatum.

42
Seceſſus Alexandri Cardinalis biennio ante mortem.

43
Eius Pœnitentia, & vita laudabilis

44
Mors, & sepultura.

45
Qui de eo scripserint.

nostri ille Parma, hic Roma, alijque deinceps è Societate præstantissimi eius viri memoriam, quâ soluta, quâ vineta numeris oratione celebrant: imitati splendidissima eius aui ingenia, Paulum, & Iacobum Sa- doletos, Marcum Antonium Flaminium, Aldum Manutium, Petrum Vico- rium aliosque plurimos, quorum è scriptis palam extantibus, quæ hic defunt inclyti huius Herois decora repetere licebit: nos enim, pro instituto, ea dumtaxat, quæ ad merita eius in nos, nostrumque in- cum vicissim gratum animum pertinere videbantur, attigimus. Apud Professos Ioannes Milanus decessit rerum domesticarum iam dudum ab anno 1549. adiutor: cui de perseverentia aliquando sua sollicito in Dei famulatu, Beatus Ignatius dixisse fertur. Esto securus: nam si ego in Societate perseverabo, tu quoque perseverabis. Cellulam sibi ad diuer- sandum instar Sancti Alexij ligneis sub scalis in ipsa humo concinnarat, ibi- que in Sancti Alexij perugilio hora ferme postquam recte valens Sa- cram Eucharistiam in templo susceperat, repentino fugiente anima, ex- tinctus est. Sed multo magis incertum vitæ mortalis in Carolo Mara- no spectatum. Ministrum in Germanico agens Collegio, cum omni vir- tutis exemplo, florens ætate, robustisque viribus, & firma valetudine, quinto Idus Aprilis, vbi primum mane excitatus est, nescio quid de- Collegij administratione cum vno è Fratribus exorsus, extemplo ani- mam exhalavit, maximo beneficio vitæ religiosæ consequutus, ut ille- tanti momenti transitus, quanquam improvisum eum, non tamen impa- ratum opprimeret. Eo etiam beneficium notabilius fuit, quod cum is Romam olim venisset, duos ut adolescentes Vincentium Maranum, & Vergilium Ceparium sibi cognatione iunctos à Dei famulatu abduceret, malus captator bene captus in Christi retibus, quæ rompere tendebat, hæserat. Interrupit mortalitas & Francisco Marino viro docto, ac pio multa, quæ habebat inchoata præstantis sapientiæ, quæ studiorum in- Neapolitano Collegio Rector, post diurnam Theologiæ professionem, cum ad lucem, posteritatemque limaret, euocatus est ad mercedem, & operum cæterorum, & ut sperare licet, eius quoque voluntatis. Duo in hac Neapolitanâ Prouinciâ recepta Collegia, Salerni, & Consentia: cum vtrique Ciuitas, & per se se vehementer instaret, & autoritas Co- mitis Mirandæ Proregis accederet. Is quin etiam Salernitanis autor fuit. Nam cum hi petissent, ut sibi in Regis dumtaxat potestate esse ab om- ni Dynastiarum iure liberis, quod, in Domanium se conferre, vulgo appellant, Prorex eam per occasionem vicissim ex Ciuitate, ut Colle- gium aduocaret, petijt: quod summa voluntate est factum. Nalli hoc anno Salernum missi Collegæ. At Consentiam Archiepiscopo Evangelista Pallotta, eodemque Cardinali Datario, postulante, iuere Fuluius Bu- trinus, & Octavius Palmerius, & mox Marius Sardus. Non defuere initio, qui magis partium studio, in quas erat dissecta Ciuitas, quam- tædio Collegij, cœptis aduersarentur: mox tamen communis omnium prompta fuit benignitas. Præsertim postquam in attributis domicilio ædi- bus tria conflata sunt Sodalitia, Nobilium, & Opificum, & Scholastico- rum, quamquam nullas dum Collegium haberet scholas. Plurimum iuue- re opus autoritate sua Hieronymus Valanus, Hispanus natione, per id tempus Calabriae Præses, & Cardinalis Consentinus, è Ciuibus autem Fabius Passalacqua, Secretarius Regius. Iam inde ab anno 1584. ma- ximè Caroli Mastrellij incitata concionibus Ciuitas in eam rem Consilio pu- blico certam pecuniam destinarat, certum etiam numerum pagi circumiectis certum privati Ciues sponponderant. Adiuuit etiam vehementer hoc anno è Cappuccinorum sacra familia Laurentius Broschia, qui per magni ieiunij con- ciones, multorum Ciuium, quæ refraxisse videbantur, voluntates, magnæ suæ, & eloquentiæ, & charitatis igne pristino calori restituit.

46
Ioannis Mi-
lani Laici
adiutoris so-
licitudo de-
perseueran-
tia.

47
Imitatur
S. Alexium,
& eius per-
nigilio mori-
tur.

48
Subita mors
Caroli Mara-
ni.

49
Vocatur in
Societatem
eum alios
auertere ab
ea studet.

50
Francisci
Marini scri-
ptæ præcla-
ra morte im-
perfecta.

51
Collegium
Salerni con-
ditum suau-
Comitis Mi-
randæ Prore-
gis.

52
Consentini
Collegium
inchoatum
agente Car-
dinali Pal-
lotta.

53
Aduersarij,
& fautores
eius operis.

In Sicilia ex receptis superiore anno Collegijs Calatanestense ædificari cœptum. Ipsi Januarij Kalendis primo locato lapide, cum optimis Sanctissimi IESU Nominis auspicijs. Ædificabat, fundabatque Ludovica Luna lectissima foemina, tum iturus iusto numero incolis, cum domicilium, ac cætera in expedito forent. In præsens perpauca tanquam in stationem præmissi. Minai magna gratulatione Nouembri mense sub duobus magistris publicata litera, vir pius, & locuples, & liberis carens Thomas Guerrerius eius Collegij parens fuit, in perpetuam piæ, sapientisque Posteritatis successionem. Prædicti Cruciatæ in Regno Sicilia, quod triennio ante tetenderant, hoc iterum anno vrsere, ut apud nostros, libelli cruciatæ imprimerentur. Volebant primum, qui ei præficerentur operi, ab suorum Rectorum obedientia exemptos, vnius parere Cruciatæ Præfæctis: deinde in chartam, & cætera necessaria sumptum facere nostros; cum eo, ut & lucrum, quod ex libellorum distractione fieret, ipsis itidem cederet. Ita adhuc factum dicebant. Sed cum ostensum esset, alterum aperte cum obedientia, alterum cum Societatis paupertate pugnare, illud temperamentum probarunt, ut impendium, & lucrum omne ad ipsos pertineret. Nostri autem operam fidelem, ac sedulam, sub Præsidium suorum potestate conferrent.

Messanæ Tyronum Magister, vir siue intelligendi, siue agendi rectè laudibus apprime pollens, Antonius Maria Parentucellus Lunensis in diocesi Sarzanensi ad superos in æui flore migravit. Philosophiam Romæ docuerat: inde missus huc venerat, tum ob egregiam religiosæ prudentiæ indolem tyrones ut regeret, tum ob valetudinis infirmitatem: cui Siculum Cœlum, fore commodius sperabatur. Magnum sui desiderium Domesticis perinde atque Externis reliquit. Nihilo autem minus Valentinus Arigonius Venetæ Professorum domui Præpositus. Vir erat solida instructus virtute, familiaris cum Deo consuetudinis tenax, magno ardens studio animarum, idemque efficax, vel supra vires laboriosus. Moriens id habuit curæ imprimis, ut veniam postularet à Socijs, si quempiam offendisset, & suam illis testaretur, cum qua decedebat animi lætitiā, & conscientiæ pacem; sepius professus abire se omnino lætissimum: neque per Dei gratiam residere quicquam, quod conscientiam, vel leuiter commoueret. Hoc nimirum est non gustare amaritiem mortis; hæc famulus Dei habet in decretorio illo articulo Immortalitatis pignora, quibus vel vnus, quæ conferri mortalis felicitas queat? Reliquit in eadem Venetæ domo Ioannes Antonius Segala admirationem raræ virtutis, longo Sanctæ Marthæ laborum tractatu collectam. Templum eius domus Franciscus Barbarus electus Aquileiensis Patriarcha Iulio mense, ritu solenni, summa voluntate sua, & gratulatione Populi consecrauit. Carolus Philibertus Sabaudia Dux, cum aduersus Geneuenses bellum mouisset, quatuor secum è Societate, cum Iulio Coccapano Confessario suo duxit, militum animis seruituros. Illi verò, & corporibus seruiere, Nosocomio agris, faucibusque recipiendis instructo. Curarunt male valentes, mortuis Catholico ritu preces adhibere, ac sepulturam. Pugnantibus ante, postque pugnam, & in ipsa acie præsto fuere; multorum dissidia composita, multi inquinatæ Doctrinæ flammis dati codices; cæteraque id genus gesta, nec sine magno negotio, nec poenitendo successu. Fuere ij tutiores, inter arma, quam in media pace, Ioannes Franciscus Vipera. Is Genuæ pro nota sua virtute multum nactus auctoritatis, multorum auctor rectè factorum, inter cætera viro nobili flagitij materiam interuertit. Vnde homo accensus in furias, cui gratiam referre parem nequibat, feritate barbara vitam decernit eripere. Ergo structis certo loco insidijs, dispositisque Sicarijs; nomine primariæ foeminae, quæ agra simulabatur, accitur de nocte Vipera, eius ut Confessionem exciperet. Arcana omnibus erat præterquam Vipera insidiarum suspicio:

54
Collegiū Calatanestense ædificari cœptum. Fundatrice Ludovica Luna.

55
Minai Collegium ceptum fundatore Thoma Guerrerio.

56
Præfæcti Cruciatæ opera nostrorum, uti volunt conditionibus molestis.

57
Antonij Maria Parentucelli mors. Item Valentini Arigonij.

Et Antonij Segala.

58
Templum Domus Professe Venetæ consecratum.

59
Missio Castrensis magni successus in exercitu Ducis Sabaudia.

60

Claudius Pulem, in Exercitio obedientiae nefarie occisus.

cio : quare cum Rectore Simone Arpio egit , vt quempiam mitteret exploratum , vere-ne Matriona , quemadmodum narrabatur agra decumberet. Simon duos prae mittit Fratres , Claudium Pulem , & Carolum Antonium Malatestam , consulto lectos humilioris staturae , cum Vipera esset procerior , ne si forte in insidias praecipitarent , per errorem in ipsosmet laueretur . Sed nulla cautio satis fuit ad auertendum facinus . Vbi boni Fratres certum in locum venerunt , Sicarij ex insidijs coorti , Claudium Pulem magna plaga in humero , & plumbea selopeti glande in femine sauciant ; vnde tertio die confectus est : tanta mali diritate , vt cum locus , & ictus minime lethalis esset , existimatum sit imbutum veneno glandem fuisse . Tam insana incesserat Viperae tollendi libido . Sed Deus ad diuturniores labores seruare illum voluit , & Claudium , perferendo vti fecit , magna equitate eo casu prae paratum , praesenti remunerari mercede . Erat enim eximiae virtutis ; & vt obedientiae causa laetabatur talia sibi perpeti concessum , ita etiam profitebatur , perlibenter se Viperae Vicarium mori : quod ille multum adhuc posset Ecclesiae Dei , Societati que prodesse ; ipse autem homo , vt loquebatur , nihili esset . Senatus scdum facinus indignissime tulit , maximaque proposuit praemia , qui autores indicaret : nec ultra vulgari a nobis necesse est : nisi quod paucis post mensibus cum rabies libidinum deserduerat , tanta nobilem illum poenitentia subiit , vt sponte , quod palam est cognitum , ad Viperae pedes prouolutus , veniam suppliciter rogans , Confessionem rite peregerit .

61

Amor necis Claudij respicitur, & veniam petit.

In Polonia , cum Varaviae Regni conuentus haberetur , vehementer Haeretici coorti sunt contra Societatem . Videbantur audaciam assumpsisse ex Transylvanorum exemplo . Itaque & Polocienses , & quidam ex Calissio , nec pauci ex Vilna Nobiles clamabant , sed Rigenfes obstinatissime . Quae fuit causa , cur Prouincialis Campanus Varaviae se conferret . Clamoribus , querimonijs , calumnijs , tanquam vsitata iam fabula , nihil Rex , aut Proceres mouebantur : magis erant de Riga solliciti . Miserat ea Ciuitas oratores , qui primum omnium conarentur id obtinere , vt nihil apud ipsos Catholicum superesset . Si hoc expugnare nequissent , illud utique extorquerent , vt Iesuam procul amouerent . Et vni Oratorum , quo enixius cuncta moueret , duo & viginti florenorum millia ferunt tradita . Igitur ita armati cum venissent , grauissime declamarunt , professi (id quod inter Auditores fabula factum est) Iesuiticum se neque vultum , neque cultum posse aspicere . Illud callide quoque ante curarant , vt negotium in supremos Comitiorum dies reijceretur , quo breuitas temporis , consultantiumque fatigatorum , & abitum spectantium festinatio , deliberandi maturitatem adimerent : tantoque facilius tota res ad eorum arbitrium raptim , ac temere secaretur . Caterum mira obstitere constantia Catholici Senatores , & ardentissimis studijs . Dedit & suum libellum Campanus in publico recitandum confessu ; in quo cum exposuisset , quid paucorum turbulentorum causa , Collegio , quod Stephanus Rex Riga posuerat , tollerandum fuisset ; iniuriarum capita exequutus , ad extremum Societatis nomine rogauit , vt veniam illis Rex , & Proceres benigne darent , uti & Societas ex animo omnes condonabat , & obliterabat iniurias . Tantum vellent , iuberentque Collegium in suam sedem , vnde per vim exturbatum erat restitui : ne iniqua vis comprobata videretur consilio publico , alijsque Ciuitatibus , & exteris quoque nationibus tale exemplum praerberetur . Committitur negotium certis ex conuentu delectis , in quibus Archiepiscopus erat Mackieouius , & Cardinalis Radiuillus : & seculari ordine Cancellarius magnus , & alij , pars maior Haeretici . Hi & Religionis causa , & aequitatis , & ad Stephani defendenda acta , & regiam auctoritatem , vt par erat , in posterum quoque firmandam , sine dubio statuerunt Restituendum Collegium , & quidquid in eius tutelam , &

62

Rigenfes vehementer agunt contra Societatem .

64

Catholicorum studia pro Societate , & postulatione Prouincialis

65

Decernitur restitutio Collegij Rigenfis .

com-

commoda Stephanus decreverat, ratum, firmumque esse debere. Sub hac comitia solvantur; & quod quemque voluntas tulit Proceres dilabantur. Tum aduersarij postquam fauentium Collegio Senatorum, plerosque digressos videre, de integro adnuntur, vt causa extra comitia, in regio Senatu retractetur: nec destitit vociferari, clam, palam miscere omnia, quoad in illo Senatu statutum est, secularem parochum Rigæ collocandum, ne si Iesuitæ exosi nimium reuocarentur, noua motibus nouis alimeta suggererentur. Hac vbi cognouit Campanus, sciens pro Regni more Italia Senatus Consulta rata non esse, nisi Rex approbator accederet: eique Senatorum audita sententia, integrum esse, quod videtur decernere, libellum ad Cardinalem Raduillum, cum Rege prandentem misit, conquerens modesta cum libertate, iam prope esse, vt Societas peius in Polonia, quam in Transyluania acciperetur. Videret certe ne Transyluanorum, & Rigenfium comprobare facta videretur, si illud valere Senatus consultum vellet: videret quantam aperiret tumultibus portam. Quod extorsissent Rigenfes idem post paulo attentaturos Derpatenses, & Polocienses, & alios. Quæ, & alia multa eiusdem generis ita Campanus, eaque mente scripsit, vt Cardinalis, quod is fideliter fecit, libellum ipsi ostenderet Regi: postmodumque cum ipsemet Prouincialis conuenit. Respondit benigne, id fieri temporis causa: mox vbi quies redisset, cuncta suam in ordinem reditura: suamque pietatem, ac prudentiam in eo Rex ostendit, quod cum ijs conceptum verbis decretum esset, per quæ Societas excluderetur, atque vnicui Regi Sancti Iacobi templum redderetur, sua manu Monasterium Sanctæ Magdalene adiecit, formulamque ita correxit, vt ius Societati integrum permaneret. His quiddam interuenit, quod veram de Societate existimationem, dum tunc ubique exagitur, nudauit. Dum Sigismundus, & Maximilianus de Regno, seu pace disceptant, & Sigismundus Confessarium, & Concionatorem Iesuitas habet, item Maximilianus Sacramenti causa ab ducentis millibus passuum ad se Rectorem Fuldensensem accersit, & super hac vnus idemque Pater, qui inter Pacificatores à Sigismundo missos, rem diuinam promulgato Iobelo, & alijs studijs promouebat, ab alterius quoque partis, eadem apud ipsos curaturus accititur. His vere primo gestis Campanus de Rigenfi re sollicitus, Collegia Poloniæ, ac Lituanie obiter visens, & ordinans, in Liunionem pergendum sibi putauit. Miserat enim Legatos Rex, qui statum Rigenfis Ciuitatis componerent: inter prima mandatorum dare operam iussos, vt Collegium restituerent. In his duo erant studijs plane diuersi. Legationis Princeps Calvinista erat acerrimus: primus ab eo supremus Lituanie Cancellarius, biennio ante vna cum coniuge ad Orthodoxos reuersus: qui quantum pro Ecclesia Dei, & Societate assumebat negotijs, tantum ab hæretico oppugnabatur. Tria seditionis capita in medio foro sustulere, in quibus, & turbulentus ille Ghisus supremo affectus supplicio est. Exules Senatores, & Magistratus restituerunt in pristinum locum, & alia ferme reintegrarunt omnia, pacata omnino Ciuitate. At de restituendis templis Calvinista Legatus, non solum in vltimum curarum reiecit, sed etiam insidiosis vocibus instigare ciues nunquam cessauit, vt obsequiosos de cætero præstarent se se, in hac vna perniciæ perdurarent: ita demum fore victores. Tum vt omnia funditus euerendi causæ aliquid alicunde erueret, vetusta recognoscere occæpit priuilegia Ciuitatis. Cum reclamaret Campanus, & Societatis priuilegia clariora, & recentiora, atque adeo firmiora obiecitaret, respondit nullam in mandatis fieri Iesuitarum mentionem. Quod ne esset obtentui, misso magnis itineribus Socio suo Boxa ad Regem, qui Liunionem, per id tempus peragrabat, nouum, apertumque impetrauit mandatum, de templis nominatim Societati reddendis. Cauillari tum Calvinista (quod ipsum falsum

66
Subreptitiu
aliud decre
tum furtim
ab Hæreticis
obtentum.

67
Querelæ de
eo Prouin
cialis ad Car
dinalē Kadi
uillum.

68
Rex sapien
ter euidit
spes Hæretic
orum.

69
Principes in
ter se diffi
dentes in
vendo So
cietatis ope
ra conueni

70
Legati com
ponendis Ri
genfium re
bus seditio
los puniunt.

71
Caluinista
Legatus reli
gionem, op
pugnat.

72
Nec Regis
mandato ce
dit.

73
Cogitatur
de Rigenfi
Collegio Ven-
dam transfe-
rendo.

74
Rex Rigen-
sem arcem
ingressus
Civium ram-
quam Rebel-
liam officia
respuat.

75
Idem obiur-
gantur a
Procancellario.

76
Eorum allega-
tiones fri-
uolae, & con-
tumaces.

77
Iterum obiur-
gantur.

sum omnino erat) autoritatis plus esse in mandatis, quae comitia condi-
dissent, in quibus nulla Iesuitarum mentio fieret, quam quae dedisset
Rex. In summa id fore novorum causam tumultuum in Civitate, ad
quam missi essent pacandam. Porro toti erant Rigenfes in eo, ut Catho-
licum nihil in Civitate haberent: privilegia de ea re sibi amplissima es-
se dicentes, violata à Stephano Rege per fraudem duorum Civium,
qui quod in seia Civitate templa Regi tradidissent, merita essent nece subla-
ti. Nec factiosi Ghilij loco minus illo impotens, & acerbis extiterat
Secretarius Senatus. Ita obseptam Rigam cum Satan haberet, Campanus
quāquam vehementer dolebat, nobilem adeo deserui Civitatem, tamen
ut quā minimo cum detrimento relinqueretur, nec Liunia copiarum,
spirituum quicquam decederet, de Collegio Vendam transferendo cogi-
tare coepit. Inuitabat Venda non procul distita Civitas, post Rigam, ac
Derpatum, Liunia prima, & pacata, & per id tempus Episcopi Sedes,
Rigae vero cum praesidium Polonorum inde deduceretur, Socijs qui reside-
bant in arce, post hanc, & minus erat affuturum quod agerent, & mi-
nus tuta salus futura, ut medius inter Haereticos. His Romam perscrip-
tis, Rex ipse Rigam per Autumnum, facie haud modicè indignantis ac-
cedit. Nam cum in arcem diuertisset, inuitatus ad inuendā Urbem,
iam magnificis in eius ingressum spectaculis, & arcubus triumphalibus,
instar paratis, designatus est ingredi; nec missa in arcem munera acce-
pit, nec Ciues, & Senatores salutatum venientes admisit. Qui cum
sæpius repulsi, tandem iussi spondere templa reddituros, aditum impe-
trassent. Primum gratulati aduentum eius, deinde obedientia cum donis
delata; ad templorum causam postremo delapsi, dolenter, sancteque testantur,
quo minis ea reddant, se se conscientia prohiberi. Ad hæc indignabundi Re-
gis admonitu Procancellarius (is erat Episcopus Premisliensis Albertus Baranous-
ki) quod gratulentur Regiae maiestati, facere, ait, quod fideles populi solent, ac-
debent. Civitatem ipsum agnoscere suam, sed in qua quantum exper-
tus est fidei, tantum requirat obsequij. Munera esse Regi non ingrata,
sed cum sua donent, gratius ei fore, si non retineant aliena. Tempia
itaque statim ijs, quibus eripuerat restituant: quod nisi faxint, nullam
sperant clementiam. Neque per Comitiorum sibi nomen blandiantur: nam
& proximo in conventu restitutionem mandatam esse, & ad ultimum, Re-
gij hoc iudicij, non Comitiorum esse. Ad hæc consternati omnes, præ-
sertim quod ad oscula manus vetiti erant accedere: cum breue ad collo-
quendum spatium peterent, ita est datum, ut protinus secundum pran-
dium Regis, plane, ac disertè responderent. Dicta hora cum adfuisset
Syndicus Senatus inde orationem exorsus, quod ut Populares, fi-
des, & Obedientia, ita Regem Clementia commendaret. Quando ipsi
obsequium Regi suo detulerant, æquum aiebat, ut vicissim Rex illis ali-
quid clementiae impertiret. Id Stephanum, id priores antè eum Reges,
id olim magnos quoque Theutonicos Magistros fecisse. Neque aliam se
postulare clementiam, quam ut templa, quae repetebat, Civitati dono
remitteret. Nec tantam calamitatem inferri conscientijs, tantamque cla-
dem communibus rebus pateretur, quanta, si templa illa redderentur pro-
cul dubio impendebat. Cum hic perorasset, prodijt in medium Mini-
strorum vnus oratione facta, & memoria ad verbum mandata; ita ut
iussus rem in pauca conferre, etiam inter conuicia Cantilenam suam, ad
finem vsque ferreo ore, fronte nulla cecinerit. Nec sine stomacho au-
ditus, nec sine risu dimissus est: præsertim quod finiens duobus digitis
Regi benedixit. Respondit Procancellarius: sanè fide, & obedientia po-
pulos commendari: ceterum Rigenfes fidem Regi videri probasse, nullo
autem modo obedientiam: proinde neque clementiam expectare debere,
quandiu non respiscant: cum peccatum non remittatur, nisi restituatur

tur ablatum. Expectanti Regi rem, etiamnum verba eos attulisse: si pergant in pernicacia, vias illum inuenturum, quibus ad officium cogat. Hac, & multo acerbiora alia cum dicerentur, praesente Senatu Regio, Senatoribus Ciuitatis, Tribunis, Ministris, & Ciuium plus trecentis, quotquot aula capiebat, Syndicus Rigenfium subiecit: Si Rex noster clementissimus, à nobis, vt resipiscamus postulat, ergo spatium nobis simul indulgeat, quo agnoscamus erratum. Petit itaque Ciuitas Rigenfis, quam fieri potest infimis precibus, huius noctis reliquæ vsuram (erat enim iam altera hora noctis, & Rex postridiè discessurus summo mane) ad deliberandum cum populo, atque resipiscendum. Cui Procancellarius; tamen clementiâ Serenissimi Regis abuti iam videmini, dum in re adeò aperta, ac iusta illum hic, diem totum, ac noctem teneris, tamen ne villa re vobis defuisse videatur, tantoque meliore consilio redire ad benignitatem eius possitis, en regia maiestas huius vobis gratiam facit noctis, non ad deliberandum, sed ad persuadendum male sanis, vt ea templa restituant, quæ nec Evangelici vnquam, nec Lutherani ædificauerunt, sed Catholici, ita tamen moram hanc donat, vt si obedienter imperata facere, animum inducat, primo mane aditis, sin autem perstare in pertinacia vestra malitis, coram eius Maiestate nequaquam appareatis. Non enim deerunt illi rationes, quibus temerariam istam duritiam frangat. Vbi dies illuxit templum offerunt vnum, quibus respondit Rex, perinde hoc esse, vt si quis furatus chlamydem, restituere dimidiatam velit. Paulò post respondent, Senatum consentire, vt Regi templum vtrumque redderetur, sed oportere Concilium conuocare plebis, & apta persuasione eblandiri consensum illorum; alioquin vbi Rex discessisset, Senatores omnes in frustra concisum iri. Et quoniam Rex properabat Mittauiam, Ducis Curlandiæ Urbem, eò se postridiè responsum certum missuros. Hic Rex accersito Campano, querit ex eo, si restituere ita Ecclesias velint, quemadmodum Varavia statutum fuit, vt Parocho, & Vicarijs secularibus traderentur; recipere nec ne deberet. Cui Pater conandum primo respondit, vt Iesuita nequaquam excluderentur: si tamen id obtinere non posset, omnino reciperet. Facilius enim mox ipsos è Catholicis recuperaturos. Iubet ergo Rex sequi illum Mittauiam, vt si forte Rigenfes Societatem exclusam omnino vellent, suam rite ipse protestationem interponeret. Ita Rex proficiscitur, omnibus indignantibus, tantum paucorum seditiosorum valuisse pernicaciam; vt ab Rigæ portis, neque inita Vrbe, neque porrecta vlli, vt moris est, in clementiæ pignus, manu, suum abire Principem, nunc primum ad eos aduectum, permiserint. Eadem vulgatâ contumacia, quicquid in Comitibus conati erant calumniatores Societati labis aspergere, in caput ipsorum vertit. Neque tamen finis hic fuit. Mittauiam deinde venit Secretarius Ciuitatis, nunciatus, cum Senatores, & Consules iam regiæ se voluntati dederent, Ministros seditionem populi in eos concitasse, Itaque summo opere orare, atque obsecrare, vt rem integram in Comitibus pateretur differri, Pupugit acriter responsum id Regem, iam verò palam illudi sibi existimantem, vt Campanum bonam spem iubens habere, non iam Societatis, sed suam omnino rem agi diceret. Omnes Catholicos hæc Regis constantia vehementer corroborauit, & spe bona compleuit. Rem autem omnem vbi Claudius Romæ cognouit, Campanum admonendum putauit, satis hætenus, superque tentatum; nihil præterea vrgeri Societatis nomine pateretur; primum ne qua grauioris tumultus caperetur occasio; dein de ne si Collegium ciuibz vsque eo inuitis reduceretur, nullus tanto par impendio profectus extaret; cum Societatis industria, nisi pacatis, amicisque excipiat animis, frustra sit. Potius igitur, quod eidem in mentem venerat, de sede ponenda Vendæ cogitandum; vnde & in Rigen-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

111 2

sem

78

Spatium deliberandi petunt, & impetrant.

79

Templi tantum vnius restitutionem offerunt.

80

Rex re infecta recedit.

81

Nova seditione Rigenfium, & Regis in eos ira.

82

Generalis vltimus tentari vetat.

83
Multorum
conuersio-
nes.

fem interim agrum, & aliquando etiam in Urbem posset excurri. Multi inter hæc toto Regno, in ijsque multi primarij ad Catholicam fidem reuocati: propagata vtilitate etiam ad Populares eorum. Ita prope Polniam Comes eiecta hæresi, cum oppida sua iam diu deprauata, purgare haberet in animo, aliquot Socijs impetratis, vnico quadragenarij ieiunij tempore, ad septingentos opera eorum Ecclesiæ reddidit, quinque templis, quæ iam trigessimum sextum annum ab Hæreticis tenebantur, fieri cultus ministerio restituit. Magno fuit exemplo errantibus, magno bonis solatio Palatinæ Voliniæ conuersio. Quæ cum filiam nuptum tradidisset Duci Nicolao Christophoro Radiuillo, lape ante memorato, & hæc subinde errores deseruisset, nec multo post item filius eiusdem Palatinæ Rakouij Dominus, non modo ad Catholicam se pietatem recepit, verum etiam maximè eam foueret, tamen ipsa in errore perseverabat. Sed non ceciderunt irritæ preces, & vota bonorum filiorum, & Generi, & pij nostrorum conatus. Ad extremum diuinâ aspirante luce, deceptam se se nomine reformatæ Religionis, Caluiniq; dolis, agnouit: ac die Pentecostes expiata, octauoque post die inter Generum, ac filiam. Diuinæ mensæ particeps effecta; ac deinceps magno studio pietatis exercitationem sequuta, sexto mense vitam finiuit: cum inter alia testamento iussisset, in Oppido suo templum extrui, & Sacerdotem constitui, designato vestigali perpetuo. Crescere his Duci Radiuillo animus: noua semper Niesuisiensi suo Collegio ornamenta conquirere. Noui iecit fundamenta templi, & in Comitij curauit sedulo, ac tenuit, vt regio decreto, Senatusque consulto rata essent, quæ Collegio bona tradiderat, eaque immunitates, & vacationes onerum, quam optima conditione haberent.

84
Dux Radiuillus suum Niesuisiense Collegium augebat.

In maxima varietate temporum, maior Vilnæ, quam optabilior seges, publicis seruiendi commodis, & incommotis fuit. Cum remissa superioris anni lues, initio anni consuetis muneribus repetendis magna cum gratulatione publica, maturitatem attulisset: iamque templum, & Gymnasium floreret, ac lætissimâ pompâ ingrediens urbem, receptus esset Sigismundus Rex, qui etiam Collegium inuisit, & eleganti dramati interfuit: tandem sub Iulium recrudescentes malum, lætissimum eum cursum, abruptit. Geminabat calamitatem, non iam penuria, sed plane inopia rerum, sine quibus vita non sustinetur. Ex Lituaniâ prope totâ, ingens agrestium colluuiæ affluerat, quos ex oppidis, & pagis suis, vt fit, famines eiectos Vilnam compulerat, additamentum miseriarum. Habebat enim & suorum ipsa mendicorum numerosam turbam, ex ijs maximè, qui manuum labore victum parare soliti, per intermissâ superiore lue commercia, ad vltimum miseriarum deuenerant. Itaque ex his, & rusticanis aduenis, tanquam spirantium cadauerum agmina spectabantur horrendum in modum errantia per urbem, & cuncta stridore miserabili, eiulatuque complicitia. Commoueri his vocibus, his spectaculis famulorum Dei pectora: quodque in se opis esset expromere. Nulla cum essent ptochorum turba capacia, autores sunt Magistratibus, vt post referta vetera hospitia, in domum peramplam, quæ superfuit multitudo, conijceretur, sumptu publico assignato, idoneisque procuratoribus destinatis. Multum simul collectum stipis, ad leuandam eorum inopiam, quam pudor vulgari prohibebat. Sodalitium misericordiæ, & mons pietatis excitata, quasi perennes deinceps futuri fontes benignitatis, & patrimonia egenorum. Deindè cum pestilentia grassaretur, Collegij corpore in suburbanum prædium submoto, pauci custodiæ domus; agræ autem Ciuitati subsidio, & solatio quatuor Sacerdotes relictæ. Hi dum sui copiam omnibus faciunt, dum percurant urbem, quam pro suo numero in quatuor regiones distribuerant, egressi, prima luce, sacro peracto, nec nisi nocte iam obscura

86
Subuentum à nostris inopia, & infirmitati plurimorum.

secura reuertentes, explicari non potest, quantum terrent laborum, quantum pereuntibus ad aeternam vitam afferrent auxilij; quantum haberet charitas eorum, salutisque suae, pro aliena salute contemptio, admirationis, & gratiae. Cumque saevitia pestis, fugatis opulentioribus, publicam quoque aggrauasset inopiam, per literas, per internuncios, sollicitarunt absentes, ex eorumque liberalitate opportuna corrare subsidia. Neque interim ipsi plerisque Nobilium gratiam in Urbe levem retulere, data opera diligenter, ut eorum domus idonea seruantur custodia, ne per occasionem publici mali, aucta furacitate, nequissimis praedae essent. Aliquando etiam cum totius urbis periculo grassanti incendio extinguendo, duces, adiutoresque fuere. Hunc spectantes opera fructum, in media, quotidie morte versantes, intelligebant sine praesenti Numinis ope, fieri non posse, quin funestus torrens, tanta cum strage ruens, tandem & ipsos inuolueret: illud modo Deum orabant, ut si quidem moriendum, sibi erat, vitae suae fructu, non tam sibi, quam tot omni ope destitutis, tantisper prorogato, inter ultimos morerentur. Nec visa est sempiterna, illa bonitas pia vota despiciere. Duo primum extincti, remittente iam malo, bidui spatio, Iacobus Goliskius, & Ioannes Vilnensis: quorum funera vix credere est, quantis lacrymis, quanto ploratu prosequuta sit inops multitudo. Tum insistere, ut superstitibus, duo aliquantum sibi parcerent, inque salute sua, saluti omnium consulerent. In templo aduentibus praesto essent: ita facilius inuentum iri, perfugiumque ad eos, tanquam in certum portum, futurum; ita operam suam in plures multo disperdituros. Qui cum paruisent, nihilo minus suam operam, promptam omnibus habuere, nec ad extremum glorioso fructu bonorum laborum sunt fraudati. Decessit Iaroslavia Martinus Hunialdovius, quinto ante Societatis anno: qui cum in Academia Cracoviensi, professor esset haud obsecuti nominis, & primarius in aede principe Divini Verbi tractator, ac summus ibidem Poenitentiarius, repudiatis super haec, & honoribus, & vectigalibus, quae ampliora vltro deferrebantur, cum omnium admiratione Cracoviensium, humilem, pauperemque in Obedientiae sinu vitam praoptavit. Consecuti sunt, ut in hominibus aetatis eius, & grauitatis vluvenit, magnis exordiis convenientes progressiones. Nihil modestius, submissius, obedientius illo; nihil mitius, Deoque coniunctius. Itaque quamquam sero accitus ad vineam dominicam culturam, quamquam exiguo spatio versatus in opere, iure adaequetur mercede operariis, qui portant diei pondus, & aestus.

Ex Transylvanico exilio Sociorum plerique in Poloniam redire: pars in Austriam, quinque in Moldaviam missi. Stephanus Arator & Matthias Thomanius in Hungariam transire, cumque ut in summa hyeme ingenti frigore, & nivosis procellis congelascerent, morbum inde Matthias ad Kisuarda contraxit, unde & paucis diebus extinctus est. Adfuit illi summa caritate Arator, cumque moribundo Sacrum Viaticum porrexisset, repletus ille gaudio, Pater Stephane, inquit, lucrati sumus vitam aeternam. Cui Stephanus: quidni lucraremur, qui pro Christo, eiusque Sacrosancto Evangelio exilium hoc saevissimo tempore toleramus? Hæc ipsemet Stephanus, cum postea ad Generalem Praepositum scriberet, illa addit: Hunc ego, si liceat dicere, iudico esse martyrem, cum relegatio propter fidem, & mors in exilio obita, videatur ad martyrium sufficere. Corpus eius idem vehendum curavit in oppidum Lelesium: ibique in templo Catholico, decore funere, cui Episcopus ipse Lelesiensis cum suo Clero interfuit, sepeliuit. Erat Thomanius natione Hungarus, ineunte anno 1569. in Societatem Viennæ receptus. Ex eo tempore partim discens, partim docens literas, partim alijs ministerijs, cum Societatem, tum proximos iuvans, recto cum exemplo, & nomine vitam

87

Periculis rapinarum, & incendiis occursum.

88

Duo extincti pestilentia.

89

Mors Martini Hunialdovij.

90

Eius, virtutes, & obitus, ex a commodis exilij Christi causa iudicij.

91

Summa eius vita.

92
Aratoris, &
Lelesij pere-
grinationes.

93
Consilia va-
ria de resti-
tuenda So-
cietate in
Transylva-
niam.

94
Martini Vn-
donis dimissi
e Societate
vtiles opera
ad nostram
restitutionem
in Transyl-
vaniam.

95
Literæ Sigis-
mundi Prin-
cipis ad Ge-
neralem So-
cietatis.
Et ad Ponti-
ficem in lau-
de Societa-
tis.

96
Calumniæ
impudens
tempestiue
reuineta.

vitam exegit. Obijt 7. Kal. Martij, annum ætatis duodequadragesimum, agens. Arator apud Episcopum Lelesensem hyeme in sacris concionibus posita, inde latè discurrens, totam Imperatori subiectam Hungariam, Euangelio impleuit. Ioannes autem Lelesius, cum longius iter, adeò horrida tempestate, valetudo eius perditæ minime toleraret, in vicinam arcem Kuyuar delatus, usque ad autumnum in ea cum Marco Siscienli, & Ioanne Pace mansit. Singularis erat arcis Præfecti Christophori Koczurij pietas, vxorisque eius, ac filiorum. Marcus (nam Lelesio satis erat negotij, tolerandis morbi doloribus) non solum Diuina mysteria, sed & Verbum Dei strenuè diuidebat prædicatorij militibus. Multi etiam vndeque, tanquam orbatj alio omni perfugio, animarum suarum petentes remedia confluxerant. Cœpit deinde vereri Lelesius, ne illa adeò in propinquo commoratio, in Sigismundi Principis, perniciem traheretur. Non enim dissimulabant Hæretici esse sibi intolerandam. Præterea falsus toto eo tractu rumor increbuit, Claudium Generalem Romæ demortuum. Quæ cum restitutionem in Transylvaniam omnino in longum dilatum iri promitterent, Lelesius cum Socijs in Hungariam, inde in Austriam venit. Multa multis locis agitabantur consilia, per quæ reuocari Societas posset. Transyluani enim Catholici omnes magni iuxta, ac parui, omnibus precibus obtestabantur; ne causâ defereretur. Non deerant, qui vehementer suaderent, vt Turcici Imperatoris interponeretur autoritas. Tantam enim per iniuriam, quæ donarant iusti Principes erepta fuisse, vt haud dubiè ille ipse Tyrannus, iussurus esset reddi, si auxilium eius imploraretur. Multique ad id operam suam, & præcipue Bartholomæus ille Brutus à Moldania, satis in Constantinopolitana aula gratiolus, deferebant. Neque absurdum videri debere, si via eiusmodi tentaretur, cum ad profectum Euangelij Paulus ipse Cæsarem appellasset. Cæterum non eo redactam causam existimauerunt Patres, vt talibus niti molimentis deceret. Sperabant potius, vbi plus nactus esset virum Sigismundus, & aduersariorum deferuisset inuidia, certiorum, mollioremque patefactâ per ipsosmet Transylvanos viâ, reditum fore; dabatque non obscura huius rei Sigismundus indicia. Nam vt abiire Socij, venit ad eum Agriensis Canonicus Martinus Vndo, qui certâ causâ ab Societate dimissus, singularem aduersus eam obseruantiam, conseruabat; ac velut caduca poma, sæpè arborem, vnde excidere, opimant; sic ille in præsens Ordini, ex quo effluxerat, peropportunam nauauit operam. Grauem Sigismundo religionem iniecit, quod in sacrorum virorum eiectionem, adeò infamem, & sacrarum facultatum tam iniquam ereptionem, consensisset. Non modo fraude maximâ, maculasse eum conscientiam, talia comprobando; sed etiam anathematis grauissimi se se induisse laqueis, vnde nisi Pontificiâ autoritate expediri non posset. Momordit bonam Principis mentem, iniectus scrupulus. Exarat furtim literas in Vrbem, ad Claudium Generalem, purgans factum omni verborum modestiâ, impensèque rogans, vt paternum aduersum se obtinere animum perseuerans, velit Cardinalibus manifestum facere, quantâ vi adactus sit, vt tempestati illi cederet. Cum Patre verò Sanctissimo, & illud non grauetur agere, vt se se anathemate, quo dicebatur irretitus exolueret. Adiecit ad ipsum Pontificem, cum Societatis luculenta prædicatione literas: ob studium, quod in restituendâ religione benè, feliciterque ponebant, eiectiones fuisse contestans; & alia pietatis, & Doctrinæ eorum præconia. Mirum dictu est, quam hæc literæ ad Sixtum in tempore delatæ sint. Quidam Michael, vt Cardinali Batoreo, nihil tale, vt credere æquum est, requirenti, aut probanti, gratum faceret, scripserat ad Pontificem Venetijs; eiectionem Societatem, quod compertum esset, id clanculum eam moliri, vt in potestatem Austriacorum, Transylvaniam traderet. Hanc impudentem calum-
niam

niam sperasse dicitur Michaël utilem fore, Cardinali, ut ei Pontifex tantò pronius per amplam in eas oras potestatem permitteret. Pontifex certè, multique ex Romana Curia, nec pauci Venetijs, vanissimam illam expulsionis causam, pro certâ, compertaque sic arripuerunt, ut tempestas ingens inuidiæ, in totum Ordinem coarctaretur. Nam quamvis posset ex facili, inde redargui turpe mendacium, quod cum hæretici undecunque conquirent, eruerent, accorserent, vel simulacra causarum, ne viderentur vnus religionis odio eiecisse, nullum ne vestigium quidem eius fraudis, nullam suspensionem attigerant: tamen calumniatoris autoritas, omni rationi præponderabat, quod intima ille negotij penetrasse putaretur. Hoc igitur glisciente sermone, ad Pontificem Sigismundi literæ perferuntur, quæ sic opinionem eius priorem detertere, ut ipsemet rescripserit in Poloniam, magnâque cura Societatis innocentiam defenderit. Fecit quoque, rogante multum, ac spondente pro eo Patre Generali, Principi potestatem deligendi Confessarij, à quo salubri decreta poena, absolueretur, grauius monens, ut omni conatu ad Societatem restituendam insistere. Interim in Moldauia multiplicatis Operis, latius res gerebatur, non tamen cum optato successu, excitatis aduersus Principem Petrum tumultibus. Valentinus Ladus vnus erat ex ijs, qui è Transyluania recens aduenerant. Is plurimum omni Sacerdotis strenui laborabat munere, atque proficiebat. Agebatur de Claudiopolitano Seminario, Lublinum, aut Varsouiam transferendo, in quod Transyluani, & Moldauæ recipebantur. Hac enim re laboranti Moldauia, absque noua impensa videbatur posse succurri. Verum ut Pontifex aliâ potius, quam huiusmodi Seminariorum viâ succurrendum Ecclesiæ iudicabat, statimque ut nostri Claudiopoli discessere, consuetas Seminario pensiones intermisit, consilium non processit.

Austriam Prouinciam Augusto ineunte Bartholomæus Villerius susceptus designatus ante fuerat Federicus Bartscius Bransbergenfis Collegij Rector, sed pro temporum statu, minus existimatus est idôneus fore, quod è Polonia regno accercebatur. Ex recenti Crumloviensis Collegij successu in Boëmiâ, orta est occasio Commotouienfis. Georgius Popelius à Lobkowitz in Regno Boëmiæ, potestate secundum Præregem primus, institit initio anni, ut in eam Ciuitatem aliquot Societatis opere mitterentur. Est Commotouia inter Ciuitates regias nobilis, loco peropportuno ad defendendam, & propagandam Religionem, à Dresdâ, vbi Sedes habet Saxonum Dux, decem miliaribus Germanicò modo, duodecim, Pragâ distans. Vndique autem multis, & magnis cingitur oppidis. Quò igitur aptior magno profectui locus erat, eo libentius ad laborem accursum est. Ipse Georgius Baderus eo tempore Prouincialis, gemino Sacerdote, & Laico Fratre deductis, operi manum princeps admouit. Colapsa penitus erat antiquæ Religionis dignitas, & Sanctitas. Salutaris figurandæ Crucis consuetudo, aquæ lustralis vsus, oblitterata erant. Omnis baptismorum priscus ritus abolutus. Nulla campana are salutandæ Deiparæ admonitio. Hæc & alia non magno opere, è sententiâ restituta, præcipua cum populi admiratione, ad solennes baptismorum ceremonias, quas vbi primum videre, tanquam exitiale quiddam exhorrecebant. Interdixerant obstrictibus hæretici Ministri, ne quem infantem domi, quamvis præsentis mortis periculo baptizarent, grauissimâ constitutâ poenâ. Quippe cum ad ritus Ecclesiæ adiiciendos, quos illi succiderant, nihil esset, cur postea ita baptizatus infans ad Ministros ferretur, nullum inde lacrum restabat. Malebant autem boni Ministri, perire infantem sine baptismo, quam suum ipsis perire lucellum. Hæc quoque exitialis sublata lex, coërcitaque Ministrorum auaritia, ne ex æternis innocentium periculis, quæstum satanicum facerent. Denique ad pri-

97

Pontifex scribit in Poloniam pro Societate. Et eius restitutionem Transyluaniz Principi commendat.

98

Fructuosi labores in Moldauia.

99

Seminarium Claudiopolitanum extitum.

100

Commotouij Rex ad morum, & religionis restitutionem strenue, ac feliciter gestit.

100

Commotouij Rex ad morum, & religionis restitutionem strenue, ac feliciter gestit.

101
Designatur
Commoto-
ria Colle-
gium.

102
Michaelis
Cardanei
vires in Mis-
sionibus la-
boribus.
Remors pie
obita.

103
Templum
Ingolstadij
consecratum
magna pom-
pa.

104
Narcissi Stri-
glii mors fe-
lix.

105
Ratisbonen-
sis Collegij
initia.

106
Ingolstadij
Collegij
initia.

priscum pleraque correcta morem, non solum in Vrbe, sed in vicinis quoque, ad quæ subindè excursum est, locis. Quæ initia inflammaverunt scilicet Popelium, nihil ut magis timeret, quam ne, cum prope ætate iam esset, antè vitæ lumen amitteret, quam Commotouæ Collegium iustum videret; ad omnia, quæcunque forent opus, sine exceptione vlla paratus. Michael Cardaneus post Furstemfeldensem missionem feliciter obitam, in vicinam Artpergensem Ciuitatem, Caroli Archiducis mandato concessit: vbi eum adiuuaret sua autoritate Princeps, & antè omnia faueret è Cælo Deus, ad legitimum Synaxeos ritum, omnes reuocauit; præter vnum, aut alterum residuos, veluti ad testimonium prioris erroris. Poëtouium inde contendit, Urbem nobilem ad Dragum fluium sitam: vbi cum tenuiores opinione communi reliquias sinceri cultus inuenisset, non despondit tantum. Iamque sexdecim rectæ fidei restituerat, cum Græcium sibi adeundum existimans ad inceptorum effectum, morbo in via correptus est, eoque anno insequenti consumptus. Ab anno 1561. in Societatis disciplinâ modestè, ac religiose versatus, cum præcipua dote, hæreticos ad fidem alliciendi, Vir, qui multum edificaret, destrueret nihil.

Ingolstadij consecratum est Collegij templum 4. Kal. Nouembris solenni caremonia, quam ornatu multiplici Poëtarum cohonestarunt ingenia, haud sine pictura. Accessit à meridie, & Orator Ferdinandus Guilhelmi Bauri Ducis filius, qui celebritatem eo exhilarauit lætius, quo tenerior eius ætas, in quadam prope maturitate sapientiæ, gratiam maiorem habebat. Data simul in arca Collegij Conuictorum Tragedia, Iezabel, & ipsa mirè spectantibus, non grata modò, sed etiam iucunda. Nec ignorari debet nomen eius, qui primus templi eius sepulchrum, quarto post die suo corpore dedicauit. Is fuit Narcissus Striglius, in ætatis flore consummata virtutis. Die Sanctorum omnium, quorum insignis imitator fuerat, ad beatam eorum Societatem excessit; Theologiam, quam ab Philosophico stadio ingressurus iam erat, in coelesti Academiâ, non aure, sed oculis percepturus. Ratisbonense Collegium, quarto antè coeptum, hoc demum absolutum est anno. Monasterium Sancti Pauli, à Beato Vvolfango, quondam eius vrbis Antistite conditum, de quo ad Societatem transferendo, cum prope vacuum Sanctimonialibus factum esset, agebatur, autoritate Pontificis per solennia acta Provinciali Albero suscipiente traditum est, tertio Kal. Martias. In sacra suppellectili inter cætera calix erat, & vestis, quibus ipse Beatus Vvolfangus, ante sexcentessimum annum sacrificans, utebatur. Octobri dein mense, in quatuor scholis, literarum disciplina peruulgata, cum & iuventutem, quam adhuc sedulo erudierant Religiosi Scoti è Benedictinorum familiâ, eodem contribuissent. Cum ad hanc diem Vendelinus Volchius rudimentis Collegij præfuisset, absolutum iam Simon Hiendlius cum Prorectoris nomine primus administravit. Multa de more gesta peregrè in oppidis, pagisque cum emolumento publicæ pietatis. Nec inutilis Lauingana quædam velitatio fuit. Lutherana Ciuitas, & Academia, Lauinga est, haud Dilingâ procul. Hic theses quasdam hæretici Theologiæ Doctores, an corruptores, cum aduersus bona opera disceptandas proposuissent, eorum exemplar vnus auditorum ad Andréam Syluium, Theologiam item Dilingæ docentem mittit; gratum fore multis adnuntians, si Iesuitarum quisquam eò disputatum accederet. Fortè aderat Dilingæ Gregorius de Valentia, deductus à Provinciali ad nonnullam ex continuis laboribus quietem, cum proximè scriptis Sadelum & Krellium hæreticos confutasset. Ambo igitur ad diem Lauingam occurrunt Gregorius, & Andreas, qui vbi in Academiâ conspecti sunt, qui essent noscitantibus multis, admiratio omnes primò ingens defixit, tum admurmuratio consequu-

Spes. 2. A

ta est; postremo ad expectationem arrecta mens. Cum à Præsidente non inuitarentur, ipsi tandem inuitatos se se proficentes, transmissis questionum indice, modeste sibi quoque fieri disputandi copiam postulant. Post multas tergiversationes tandem potestas facta, & ut erant causa superiores, ita ambo disseruere, ut laudem ab aduersariis quoque reportauerint. Magna in primis utebantur modestia actionis, & orationis, sine iurgiis, sine clamoribus, nodos dexteritate quadam subijciebant soluendos, in quibus frustra laboraret ingeniosa calliditas. Eo demum Gregorius adegit Præsidentem, ut profiteretur se de ijs, quæ proposita erant, plura cum ipso priuatim velle conferre: qui implicatus insolubilibus nexibus, dum frustra eluctatur, inter alia multa, quæ ad effugium absurda effutiuit, etiam dedit, necessariam ad salutem fidem non esse. Disputationes huiusmodi in Academia, ubi ferme homines interfunt haud planè rudes, exitum pro veritate feliciorum sortiuntur, quam quæ spectante, iudicanteque suscipiuntur vulgo. Nam cum multitudo rationum momenta vera, non possit expendere, eum solet iudicare victorem, quem audacia, impudentiæ viderit superiorem. Nec desunt hæreticis artes, quibus eludant ad vulgus vim veritatis, & suas venditent nugas. Deinde etiam exitum, utcumque cesserit, pro libidine sua euulgant. Nam qui pro mendacio certant, quid pensi habeant in exitu concertationis narrando mentiri? Eam ob rem, cum Ioannes Pistorius, de cuius conuersione supra narraui, disputaturus contra Schmigdelinum coram Marchione Iacobo Durlacensi, qui ad Catholicam Religionem propendebat, petisset, ut vnus è Societate secum adesset, eo Præpositus Generalis inclinabat, ut nequaquam concederetur. Nam latissime expectationem concertationis eius fama distulerat, multique ex longinquo dicebantur sacri, ac Profani Proceres affuturi. Quamobrem si quis è Societate in eum locum producendus esset, non existimabat Claudius inconsulto Pontifice aleam subeundam: neque Pistorius grauiter rem tulit, qui cum certamen indicens, mentionem Societatis Patrum inferuisset, quia nunquam eorum hæretici in responsione meminerant, ita rescripsit. Quia Patrum Societatis, & Rectoris Molshemiensis (is erat Theodorus Buseus, nominatim ad id certamen petitus) in vestris codicillis mentionem facere non dignamini, & interit mira spargitis, quod sine ipsis, non audeam; ecce solus nullius hominis, sed Dei solius auxilio fretus vobiscum congregiar. Sed deinde, & habita disputatio est, & Buseus interfuit, & Marchio, uti referetur, conuersus est. Iacobus Erfelderus, ante Theodorum, Molshemij Rector, initio anni Rhenanæ Prouinciæ administrationem suscepit, Olinerio Manaræo ad regendam translato Belgicam. Herbipoli noui ædificationem Collegij, Antistes Princeps, septimo Kalendas Iunias, rite sacro, & posito primo lapide inchoauit. Vbi cum aliàs, prout suggerebat animus, concepisset ad Deum preces, conatus, uti mos, fortunare dignaretur; conuersus ad Erfelderum Prouincialem, qui aderat: En Patres, inquit, quod meæ potestatis est facio; Vestrum posthæc erit ad felicem progressum, & exitum hæc incepta perducere. Vos mihi adeste vestra diligentia. In me mora nulla erit. Nec promissa supra rem fuere. Dedit enim operam, ut ædificatio, quanta fieri celeritate posset, procederet. In hac Prouincia, multæ extra Collegia stationes erant, ac fere vbique inter graues hæreticorum concertationes. Erfordiæ maximè vna cum Catholicis Michael Schillingius, & Petrus Teneramundanus exagitati. Sed Petrus initio æstatis ob tumultus, & inueterudinem auocatus, Moguntia vitæ innocentissimæ finem imposuit. Michael interim Erfordiæ non suggestu modo, sed publico etiam diu caruit, in Moguntini Antistitis summothes, intra quas ab impetu multitudinis circumiecta noctes, & dies

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

K k k

custo-

106

Andrea Syl
uij, et Gre
gorij de Va
lencia dispu
tationes La
uinganz.

108

Pistorij fida
cia in concer
tatione cum
Hæreticis su
scipienda.

107

Ædificatio
Collegij
Herbipolen
sis.

109

Turbæ Er
fordienses.

custodiâ tenebatur. Quippe Senatus aduersus Clerum coortus, multa Religioni noxia postulauit; interque cætera, vt Concionatores omnes loco mouerent, quibus ordinaria stipendia non præberentur; hac formula Michaëlem notabant. Inde motus origo dicitur extitisse, quod Præsul Moguntinus ad Pascha, quod instabat, Clero imperauit, vt communionem susciperent. Quam rem è Clero factiosi quidam, & sacra exoli, iniquè ferentes, Senatum concitarunt, & Societati consularunt inuidiam, tanquam suasu eius mandatum Præsul edidisset. Inde igitur cessandum, à publicâ dictione Michaëli fuit; neque licuit, nisi qui furtim cessandum, sacris Catholicos impertire. Prorsus locum deserui Antistes ueruit, meliorum expectatione temporum, præsentem asperitatem consolans. Dicitur ipsemet Diabolus denunciaſſe, antè, exciturum se se hos motus. Saxo enim quidam à puero Catholicus, dum è malo codice, constande artem pecuniæ cupit addiscere, iamque ad experimentum faciendum, rus accedit, incidit in quemdam, quantum species præferbat, hæreticum, qui ultro promisit breui illum locupletissimum fore, si sibi obtemperaret. Saxo ex genere ac liberalitate promissi, suspicione perstrictus, tu verò, an ne es Diabolus? inquit, cumque alter se esse affirmaret, vehementer territus, frontem Cruce armans, Christianum se esse, nec uelle quicquam cum eo habere commercij contestatur. Non tamen impune tulit periculosa artis inceptio. Multa à Diabolo perpeſſus, per aquas, per aspreta, per loca abrupta raptatus est. Sic hominem Deus volebat, per corporis vexationem, cautiorem ad animæ custodiam reddere. Interim constantiam ei, & bonam mentem tribuens, vt ad Michaëlem consilij, & auxilij causa se conferret. A quo Sacramentorum adiutus præſidijs, & edoctus, quid graniſſima minitanti Dæmoni responderet, dum se ad sacram aliquando Synaxim pararet, atque ille id si faceret, vel in medio populo viuum discerpturum minitaretur. Mihi, inquit, illud est vnum in votis, vt Dei fiat voluntas. Proinde non reculent. Ego si Deus id velit. Quam modestiam contumaciſſima bellua nequaquam ferens, frendens multum, atque denuncians, se exorsurum telam, quam Michaël non ita facile detexeret, odore relicto teterrimo, exiit. Subinde, quem dixi, motus coortus est. Aquisgrano discessum est, & præclara concepta anni superioris abrupta, haud sine culpa Concinatoris, qui in vitijs Cleri castigandis iusto liberior, suos, & Sociorum labores, perdidit. Quæ attendere exempla necesse est diuino operi destinatos, vt cum Apostolo omnia ferre parati sint, omnia facere, ne quod Evangelio offendiculum ponant. Vocula vna inconsideratius missa instar scintilla est, quæ sepe magna parit incendia. Modestia, & aduersus omnes verecundia tuta vbi que, & amabilis, eoque fructuosior, quod quantulumcumque proficit, sine impendio quærit, sine periculo seruat. Quod si culpa abest nostra, recti operis testimonium est, improborum infectatio. Ita fuit Ioanni Hammero Goslariensi, sua Hildesij patientiæ seges. Primarius enim ministrorum, dum aliter (vt in Catholica Ciuitate) nequit, lacerare eius famam libellis famosis coepit: causam susceperunt ultro Canonici, tacente omnino Ioanne: neque criminatores nisi rationibus suis, & fama obſuit. Et Pater, aduersarij nequitiam, suam prudentiam faciens, nihilo posthæc minore conatu, & acriore prouisu in causam pietatis incubuit. Fuit & Spiræ nonnulla trepidatio. Nam Ciuitates libera in conuentu, quem Ulmæ habuerant, dicebantur statuſſe, omnem mouere lapidem, vt Iesuitas Urbibus suis excluderent, ac proinde nolle tueri Clerum donec Iesuitas ille dimitteret. Existimabant prudentes, hæc ad seditionis mariam, & ad Cleri totius vexationem, atque pulsionem inuenta. Hoc itaque enixius Spiræ, alibique, euenda Societatis Clerus curam suscepit,

110
Earum origo.

111
Illas Diabolus prædixerat.

112
Disceditur Aquisgrano, imprudentia Concinatoris nostri.

113
Hildesij Calumnijs impugnatur nostri veritate defenduntur

114
Trepidatio Spiræ.

pit, sed nihil præterea ab aduersarijs est motum. Inter hæc difficultatem & in Frisiam apertus est aditus. Verdugus Prouinciæ eius Præfectus, vir & Catholicus, & admodum pius, cum ad aliquot vexilla præsidiorum militum excolenda auxilium postularet, Henricus Sammerius missus est Groëningam; simul à Verdugo iussus de ratione inducendi illuc Collegij, alendique dispicere. Eo cum peruenisset, quam solum ferax, & regionem pecore, ac lacte abundantem reperit, tam quod ad Religionem pertinet, omnia horrida, ac deserta. Vix usquam supererat Sacrificij vsus, nisi primarijs in vrbibus, vbi tamen sine vlllo cultu, ac reuerentiâ peragebatur à Sacerdotibus passim maritis. Catechismi, ac scholæ hæreticorum quamplurimæ. Cuncta ferè ab ijs quoque, qui Catholice se vocabant, adeo Sectariorum fiebant more, vt agre plebs Catholicos inter, & hæreticos ritus agnosceret. Exceptus est auidè Sammerius, & cum omni honore habitus, quo alacrius ille protinus se in gentis utilitates effudit. Continuo primores de aduocando Collegio ceperunt agere, deserta ad id domo, quæ olim Fratrensiu fuerat, destinata; Templo etiam insigni, & aliquanto pecunia. Tum Verdugus, & Senatus Groëningensis, communi decreto ciuim, Syndico Ciuitatis misso ad Parmensem Ducem, & Consilium Regium insistere, vt res ad exitum primo quoque tempore perduceretur. Ita inter ceteros Dominicanorum Prior magnæ autoritatis, vir doctus ac prudens, causam suscepit, vt etiam voto se obstrinxerit, eam rem omni studio promoturum. Inter hæc Sammerius, vt Prouincialem coram edoceret, ad quem etiam publicas ferebat à Ciuitate literas, Coloniam venit, dumque cum responso Frisiam repetit, adiungere se se aliquot cohortibus idem iter habentibus voluit: nam cum infesta essent itinera, optandum erat præsidium. Verum cum milites assequi nequiuisset, apparuit id Diuinâ prouidentia factum, ne vbi magis tutum se se putabat fore, ibi exitium inueniret. Nam Martinus Schinkius, aduersarum partium dux acer, ac strenuus, impetu in Regios facto, multos occidit: nec multo post homo impius, dum Neomagum tentat, dedit impietatis, ac temeritatis poenas. Sammerius autem cum ab ea victoria hostiles copie licentius circa volitarent, penetrare in Frisiam prohibitus, ad quindecim dies errabundus, per noctes iter faciens, Coloniam tandem sospes vndè abierat, se recepit. Non ita, si humano interpretamur modo, feliciter cessit Henrico Valpolo, quamquam melius quiddam de eo prospiceret Deus. Is ad Anglorum militum culturam, non multo ante missus, cum Brugis Contracum venisset ad Prouincialem Oliuerium, quadam communicaturus, dum postridiè eandem relegit viam, antequam perueniret ad locum, vbi excipiendus erat à militum præsidio, in manus hostium incidit, vna cum simul euntibus quatuordecim. Nunquam eo loco à quatuor annis, neque post hostes conspecti, vt appareat ei propriè instructas insidias, quibus forè locum ipsiusmet simplicitas dedit, quod aurigæ, cuius in curru venerat, dixit, vt item redituro, sibi locum seruaret. Vlisingam toto itinere cum honore, & multa humanitate habitus, abducitur, permixtus pro voluntate psalmos, ac Rosarium recitare, & alias facere preces. Egere, cum eo statim de Religione omnes Vlisingani Ministri, quos pia viri consuetudo, & eminens tota in vita Sanctitas ita cœpit, vt attestarentur omnes virum bonum esse. Guilielmus Stanlaus Eques auratus, & ductor Anglicanæ legionis, qui ad suam, sui que militis utilitatem Valpolo utebatur, multumque hominis virtutem colebat, grauissime casum, ferens, omnem cœpit viam circumspicere, vt in libertatem eum asferret. Hostes lytrum taxauerant florenos mille. Quod nisi expediretur, catenas, tormenta, & Angliam Henrico minitabantur. Quotidie autem conueniebant Ministri hæretici, alijque, quibus suæ Doctrinæ, & Religionis

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

K K K 2

nis

115
Miserrimus
Religionis
status in Fri-
sia.

116
Agitur de
condendo
Groëningæ
Collegio.

117
Sammerius
Diuinâ pro-
uidentia ser-
uatus.

118
Henricus
Valpolus ca-
pitur ab Hæ-
reticis.
Eoque suis
virtutibus
capit.

119
Precio à Ca-
tholicis solu-
to liberatur.

120
Literæ ad eū
Claudij Ge-
neralis.

121
Riccardi Ba-
tzoni irreligi-
osa vita.

122
A Sacris
Quæstori-
bus quorum
auctoritatē
se tuebatur,
deseritur.
Et à Societa-
te dimittitur.

nis cogeatur rationem reddere. Quod etsi fiebat ad eius tentandam constantiam, non paucis tamen in salutem cedebat, referentibus lucem, dum tenebras conantur offundere. Interim Anglus quidam Ducis Guilielmi Stanlæi tribunus ad hostes transfugit, & caprum audiens Valpolum, cœpit voces spargere, fuisse eum euerforem Anglorum, Stanlæo familiarē, & consiliorum, quæ is contra Angliam moliretur, omnium conscium esse. Itaque nullo reddendum pretio, sed omnino auhendum in Angliam, & exprimenda ex eo Stanlæi consilia. Hæc quamvis multum vociferatur, quia tamen maturior ad supremum certamen reservabatur miles Christi, & repræsentata in tempore, pietate Catholicorum, pecunia auiditatem grassatorum exacuit, initio insequentis anni dimissus est liber: adeo auctus sanctitate, & ardore spiritus, ut plane appareret excoctum eum, & inflammatum in fornace tribulationis: neque tam inter hæreticos, quam velut in quadam Martyrum schola fuisse versatum. Hunc ardorem, & Oliuerio literis, & Patri Generali cum significasset, Claudius ei respondit his verbis: Auxit deinde etiam gaudium nostrum, Reuerentiæ Vestræ epistola, & animus, quem ea epistola ostendebat, ut hoc beneficium Dei manu, quemadmodum debebat, acciperet; & ita acciperet, ut se Deo, & Societati restitutam arbitraretur, ac propterea tantam voluntatem ostenderet, impendendi se totam diuino obsequio. Hæc igitur voluntas, ut plane iusta, Deoque debita est, ita precamur, ut Vestra Reuerentia in ea crescat, suosque deinde fructus ferat. Quæ Patris Generalis vota, quam non in irritum ceciderint, gloriosus tempore suo describendus triumphus ostendet. Quo loco, & alia quædam de hac captiuitate reddentur. Oliuarius cum in prouinciam venisset Belgicam, domesticas res satis bono inuenit loco. Iam controuersia Louanienfis confederat, nec quisquam è Doctõribus autor volebat eius videri: quin potius singuli significabant, tædere ipsos incepti. Nullum erat molestius, quam cum Riccardo Batzono negotium. Is Anglus genere, fuerat initio Personij comes in Anglicis rebus: dein multa egerat Antuerpiæ bona, quæ ad extremum omnia, dum fines audet transilire, corripit. Venit Romam, nauigauit in Angliam, peragranit Belgium; arcana sibi esse demandata negotia dictitans, ab Sancto Quæstorum Romanorum Consilio. Per hoc nomen dabat literas, ad quos libitum esset: pecuniæ multum tractabat: etiam ubi Collegia forent Societatis, alieno utebatur hospitio, nec satis apparebat, quo Confessario vteretur, quando faceret Sacrum. Quæ res præter curam, quæ de anima eius periclitante, meritò Præsides tangebat, exemplique, & scandali perniciem, eo etiam plus habebat periculi, quod Quæstorum nomen, ut omnium Belgicorum semen tumultuum, totam Societatem suspectam in ijs Prouincijs, & execrandam facere poterat. Has ob res Generalis Præpositus, cum Cardinales Sacri Tribunalis alloquutus esset; illi quidem primò mirati sunt tantam per eorum nomen assumi à Batzono licentiam; diserteque denunciarunt suæ voluntatis esse, ut in officio, Præsidentumque obsequio, perinde ac cæteri, teneretur. Quod si qua in re uti vellent operâ eius, admonituros Generalem Præpositum. Absurdum enim esse nescio cui vni è numero arcana committi, quæ latere Generalem deberent; pliusque fidei gregali homini esse, quam Duci. Quod si corrigi aliter non posset, tum Claudius iure suo vteretur. Nec sane aliter sanari malum, quam membri sectione potuit. Franciscus Costerus procuratore Prouinciæ liber, quo plus habuit otij, hoc impensius in remedia animarum se se impendit. Ciuias Hasseletum erat, quam hæretica pestis, eo diutius depascebat, quod Pastor ipse doctus cæteroqui, & eloquens, pro lupo se se gerebat, & habebatur. eo ab Electore Ernesto (est enim in Dioecesi Leodiensi Hasseletum) ad dicendam causam Leodium accersito, ne

ne Populus omni spoliaretur Magistro, eiusdem Ernesti postulatu, Costerus Hassletum contendit. In summo templo duo erant Sacerdotes, alter admodum iuuenis, alter omnino idiota; neuter idoneus Confessionibus audiendis. Reliqua in Ciuitate in Ccenobijs quibusdam quatuor omnino numerabantur. Itaque in tanta raritate cultorum, facile est intelligere, quam esset neglectus ager. Per anni superioris aduentum, & huius quadragesimam, Concione, Catechismo, Sacramentis, vnus multorum vicem Costerus obuiuit, ab longo tempore nusquam audita, qualia ipse diceret populo contestante, quamque habebat necessariam, tam auidè excipiente culturam. Edocuit paucos illos Sacerdotes Quaestiones conscientiae, dedique operam, vt Pastor ab Doctrina, ac pietate sufficeretur idoneus. Inde etiam scribendis libris causam publicam institit adiuvare. vtque praeuineret Catholicos, exarmaret haereticos, Antonio Sadeelo, quem & Valentia confutarat, respondit haeretico nobili, qui recens de Sacrificio Missae, & S. Eucharistia duos pestilentes libros emiserat.

Traiecti primum lapidem extruendo templo delicti primarij Ciuium, duo posuere. Contulere liberaliter Ciues ad aedificationis impensas; contulere & Hispani milites vltro stipendiorum partem, vel renitentibus nostris, quod supra facultatem eorum, benignitas videbatur. Verum homines ad religiosa spontè euntes, vehementer impulerat perspecta Sociorum charitas. Nam cum è castris regijs, Traiectum curandi deportarentur aegri Germani, ijs tanta curâ sedulitateque Traiectenses Collegae inferuebant, vt nihil siue ad corporum, siue ad animorum solatia paterentur desiderari. Ea scilicet charitas erga milites, militum charitatem incendit. Cæterum in ipsis quoque Regijs castris praeclare continuati labores, multis Sacerdotum de Societate per cohortes distributis. Quorum inter militiam Adrianus Albissenus feliciter triumphauit. Vir (vt Oliuerij vtar elogio) in vita sanctus ab omnibus iudicatus, in toto morbo, & in morte multò sanctior, vt ferè non dubitemus eum inter Sanctos gloriâ magnâ donatum. Patria erat Dordracensis, anno 1567. Societati Louanij adiunctus, cum plus duodecim annos, magna laborum tolerantia, literas Humanitatis, duos Philosophiam tradidisset; iamque domesticum Sociorum Seminarium, Audomaropoli Græcam linguam, quam percalebat, doceret; tertio nonas Octobris humana deseruit.

Nunquam peiore loco publica res in Gallia, neque incertiora fuere consilia. Cum enim anni prioris exitu exulcerati Guisiorum cades magnam partem Catholici rebellassent à Rege, & eum Sorbonici magno anathemate irretitum, & populos ab eius fide liberos pronuntiascent; atque ex altera parte, se nunc cum maximè ille profiteretur Catholicum, quæque egisset, iustâ necessitate facta defenderet; totumque in ciuiliâ bella regnum exardesceret, nihil licebat certi, siue de occultis hominum voluntatibus, siue de exitu rerum cuiquam sibi promittere. Laudabantur tamen vulgò foederati, ac nominatim Parisijs (vt est ille populus religionis Catholicae mirum in modum studiosus) tantus cernebatur ardor, seu defendendæ, seu sanguine contestandæ auitæ Religionis, vt enarrari non queat. Omnia precibus, ieiunijs, supplicationibus, & omni genere placandi numinis feruebant. In eum locum redacta videbatur res, vt tamquam ex decretorio momento summa penderet veri, aut falsi cultus. Nam si vrgeretur occasio, ac foederatorum conata succederent, actum putabatur de noua superstitione; nec dubium, quin breuì prisca vbique sacra restituerentur: sin autem opportunitas sinceretur effluere, primoque illo populorum æstu deservescere, suus Regi dominatus rediret, pro certo habebatur late hæresum flammæ sparsum iri. Nam quamuis certa esset mens Regis, bonæque fide conaretur obsistere, quod planè erat mortalibus occultum, nequaquam id consequi poterat, nisi Foederato-

rum

123
Costeri vti-
les labores.

124
Traiectensis
Templi fun-
datio.

125
Adriani Al-
bisseni boni
operarij pia
mors.

126
Fœda rerum
perturbatio
in Gallia.

127

127
Societas in-
certa confi-
lij.

128
Augerius
Regis partes
ructur, &
inde graui
patitur, ac
peius pericli
tatur.

129
Euocatur in
Italiam.

130
Alij populū
ad defensionem Religio-
nis hortan-
tur.

131
Domus à
Rege stru-
cta Societati
donatur à
Foederatis.
Sed genera-
lis accipi ve-
luit.

132
Societas Bur-
digalæ vexa-
tur.

rum ministerio, & viribus. Atqui vt Foederatis, post fidei eius tale experimentum, tantumque dissidium, cum illo sincere vnquam conueniret, sperandum nullo modo erat. Hoc ancipiti rerum statu, quo se modo gererent, valde ambigebant Societatis homines. Initio, cum præter commune Ordinis præscriptum, etiam proprio Generalis Præpositi mandato, eauerent sermones qui ad alterutram partium inclinarent, Parisijs, alijsque in Ciuitatibus, in quibus Collegia erant, quæ fermè omnes, excepta Burdegala, Foederatos sequutæ sunt, magnam vulgò admirationem, atque ad eò offensionem præbuere; quod pro suggestu, cæteris Dei præconibus magnâ voce classicum canentibus, soli ipsi, seu segnitie, seu torpore, siue etiam mala fide cessarent. Itaque etiam Politici interdum vocitabantur, quo nomine eos insignire mos est, qui peruersè, & impiè præferentes humana diuinis, Religionem ex vsu terrena dominationis fingunt, ac temperant. Nulla quidem dubitatio fuit Augerio, quin priuatim, publicèque Lugduni, vbi degebat, Regis foueret partes, & facta defenderet; sed tantam sibi inde conlauit inuidiam, vt coactus sit, tanquam in custodia, se se intra Collegij tenere limen, ne, quod dicebant futurum, si in multitudinis veniret manus, præceps daretur in Rhodanum. Eò venerat odij, dum ob stare Religioni creditur, qui paulò antè, dum eam fouebat, tanquam mirus Orator, ac Dei Apostolus in pretio, & veneratione erat. Nec defuere, qui editis libellis, famam eius lacerarent, ac Societatem vna perstringerent: nec sermonibus hominum finis est factus, quoad in Italiam accitus Generalis Præpositi, vite eius, ac Societatis nomini consulenti, migravit. Prouinciales hæc vbi vident, datis ad Generalem literis, per quas eius sententiam exquirebant, quia expectando responso locus non erat, multum orato Deo, vt cœleste lumen inijceret, diu, multumque cum suis deliberarunt Consiliarijs, quanam tenenda via esset. Omnibus visum ea esse tempora, eam vulgi opinionem, eam virorum doctorum, ac Religiosorum consensionem, vt ipsis sine graui offensione, atque ex eo vel vno capite sine graui piaculo, aut aliter sentire, aut se se tanquam medios seruare, inclinationem rerum opperientes, nullo modo fas esset. Statuunt igitur suscipiendam Catholicæ fidei defensionem, adhortandum populum ad constantiam, in hæreticos incendendum, de Regio tamen facto, ipsoque Rege mentionem studiosè cauendam. Per simile dehinc allatum ab Vrbe quoque responsum est, Prudentiæ Præpositorum esse in re præsentī, quid, & quatenus agendum foret, statuere, dummodo vbique verecundia Religiosa, & modestia teneretur. Hac incedentes viâ, haud sanè inutilem præbuere, operam Ciuitatibus suis. Quin etiam Parisijs ad alendum militem de annonâ suâ, vltro contulerunt. Ter graue in periculum venit hoc anno vrbs, ne caperetur. In singulis periculis propulsandis laudarunt Duces operam Societatis. Itaque cum vacua esset domus, quam Henricus Rex modo ædificarat in sacri Cœnobij formam, eam Dux Meinæus habendis Tyronibus Societati tradidit: & aliquot ibi Prouinciales Odo tyrones constituit: quamquam Claudius, vbi rem cognouit, nullo modo probauit præfestinatum dicens, & negotium plenum inuidiæ, ac sermonum; si minus in præsens Lutetiæ, at foris per Regnum, & in posterum fore. Inter hæc quamquam multæ vbique difficultates, nusquam tamen maior quam Burdegalæ distrahebant bonorum sententias, cum ea Ciuitas Regias tueretur partes. Hic insignem ad vulgus caritatem, auctoritatemque Societatis, cum maximè suspectam Regij haberent, nusquam declinare aures & oculos ab eius dictis, factisque: assiduis quinetiam exercere eam calumnijs, vexare molestijs, & grauibz imperijs coërcere, dum fatigata, ac fracta, exilium vltro sibi conscisceret. Itaque cum ipso die sanctioris Sabbati, ortus in Vrbe tumultus esset, occupare eam, qui

qui foederatis studebant, conantibus (quanquam postea ad nudandos Civium animos, simulatè coeptum ab ipsismet regijs satellitibus tumultum, constans opinio fuit) exploratores continuo in Collegium missi, tanquam armatorum in eo deprehensuri manum, qui cum omnia obeundo, nihil usquam, nisi demum congregatos ad preces, coram augustissimo Christi corpore Dei famulos invenissent; nihilominus conijcere in eos causam, perrexere barbarum; ac propediem luituros minitari, id nempe, quod & optabant, & moliebantur diuantes. Impetrarunt igitur, aggregatis & aliunde calumnijs, ab Rege continuo literas, quæ contra morem non ad Senatum, sed ad Jacobum Dominicum Matignonium Franciæ Mareschallum, qui Aquitaniæ pro Rege præerat, die quarto & vigesimo Aprilis datæ sunt in eam sententiam: Regem tumultu cognito, qui pridie Paschæ extitisset, veritum ne seditiosi rursus coorti vehementius, repenteque occupatis munitioribus locis, totam urbem opprimerent, imperare Matignonio, ut maret ipse, arcendi periculi gratia, munitissima quæque loca præsidijs insidere, & firmare suis, præcipue Collegium Societatis, quod ut Prætorio proximum, ingens in eam partem à qua teneretur, momentum faceret. Patres verò ad Sancti Macarii oppidum translati, suis eo loco muneribus, dum civilia bella tenerent, impare operam darent, Burdegalsium usu abstinentes. Hæ literæ haudquaquam satis habere causæ Regijs visæ, nisi protinus transigendæ, studia verentibus populi, qui ferè totus, uti modo dictum est, peramantem Societatem complectebatur. Cum tamen Patrum præsentia foederatorum partes, quæ tunc Catholicorum vulgò putabantur, corroboratum iri persuasum haberent, maximeque sibi ternerent, à nobilissima, & florentissima inventute, quæ disciplinis in Collegio operata, insignem in Hereticos præ se ardorem ferebat, alias undecumque venabantur, undecumque captabant causas. Eò iam ventum erat, nullum, ut concionatores temperamentum invenire tale possent, quod exarum calumnias esset. Quicquid de diuinis literis testimonij, exemplique profertur, ad ciendos tumultus, ad auocandos ab Rege populos productum interpretabantur, & inuidiosissime dissipabant. Quæ videns, Provincialis Puteanus, simulque eos, qui ad Diuinum Verbum conuenirent, in hostibus Regis numerari, inter mittendum omnino censuit illud munus, quod ad pietatem fouendam institutum, iam vitio temporum, incommodi longè plus, quam commo- di procrearet. Hoc ubi consilium stetit, dieque Sanctissimo Pentecostes, quo igneis à Coelis lapsis linguis, Evangelica prædicatio dedicata est, mûti fuere suggestus. Plebs tanquam execrabilis habita esset, vehementer in Senatum, & Mareschallum, quod Hereticos impune negotium facessere Patribus paterentur, commota est. Illi ut ab se propulsarent inuidiam, aecito Ioanne Bordesio Rectore Collegij, silentij eius causam, exquirunt. Rector ingenuè, euocatos, ut res erat, à Provinciali concionatores, præter se, & alterum, qui muneribus alijs distinerentur, & ante omnia temporum difficultatem excusauit; ne, si qua cui vox minus considerata, aut suspiciosa capax interpretationis excideret, non modo se orator, & Societatem, sed etiam optimum quemque Cluim in discrimen accerferet. Ad ea Senatus, cum instaret tamen, ut conciones utique repeterentur, neque rationibus, & precibus Rectoris, quod neque integrum sibi, neque omnino in potestate foret sua, ne frustra conari cogeretur excusantis, nihil quicquam flecteretur, ad extremum post obnixum utrimque aliquandiu certamen, hinc acriter imperantium, illinc necessa- riò, sed modestè deprecantis Bordesij, decretum condit, & promulgat, quo nostris optio ferebatur, vel pollicendi se facturos, quod non poterant, vel fortunis omnibus excidendi. Non deerant, qui nunc demum apparuerant dicerent leuissimam cupiditatem, & auaritiam, nihilque san- ctum,

133
Literæ Re-
gis quibus
Societas Bur-
digala exclu-
ditur.

134
In eius man-
dati execu-
tione cuncta-
tum.

135
Intermittun-
tur à nostris
conciones.

136
Eo silentio
plebs concita-
tur.

137
Senatus refu-
mere concio-
nes iubet ad
dies minus
spoliatiōis
bonorum.

Perstantibus
in sententia
nostris.

138
Occasione
propositorum
carminum,
& ænigmatis
suspiciones
auget.

139
Exilium no-
stris Burdi-
galenfibz
decernitur.

Atum, ubi cum pecuniâ componeretur, habituros. Caterum maioribus Senatui ipsum constantia Patrum difficultatibus inuoluit, ignarum quo deinde progredieretur, quam ipsos decreti eius propositio terruit, ut qui non modò bonorum iacturam iamdiu, sed extrema quæque pro Religione sibi proposuerant, ac præceperant animis. Itaque, cum in dies, ut leuissimam poenarum exilium expectarent, sensim Prouincialis euocare Tolosam Nouitios coepit. Rebus ita tumentibus, sacrâ B. Magdalene luce, cum ex veteri more, ad ingenij præbendum specimen, & alendam glorioze gustu industriam, proposuissent scholastici ex suis quique studijs, publicum aliquod documentum; Poëtarum maximè aduersus hæreses, exaruerunt ingenia. Namque ipsemet Senatus, & Mareschallus aptè pronuntiarant, licere in Hæreses, & libros Hæreticorum, etiam pro concione inuehi, modò nihil in Regem eiusque propugnatores conijceretur. Acriter pupugere Hæreticos Poëtarum aculei, eoque acris pleni minarum in Iesuitas ad speculandum, obseruandumque conuersi, si quam calumniarum ausam alicundè possint arripere. Vnus in tanto numero malignè cuncta notantium oculorum fuit minister hæreticus, qui cuiusdam discipulorum ænigma, acutè, ut sibi videbatur, interpretatus, exclamat iam se fraudem deprehendisse: sub illis inuolacris Guisianas defendi partes. Est sanè genus id orationis ænigma, ut dum operosè occultantur, & implicentur ambagibus animi sensa, haud difficile, qui sagacitate pollet, arcanas eiusmodi notas, & mutatos colores, ad quam velit sententiam, accommodet; aptiusque interdum aliò trahantur, & cadant omnia, quam in id, quod scriptori ipsi propositum fuerit. Atqui hæretici illius, utque eo abhorrens, & infelix interpretatio fuit, ut cum accusationem ad Iuratos detulisset, & datus esset in carcerem scriptor ænigmatis, & quamplurimi conuocati Hæretici, ad germanum inde enucleandum, promendumque sensum, nemini omnium detorta illa Ministri, & criminosa interpretatio in mentem venerit, aut probari potuerit, præter ipsum. Quare cum ex altera parte seuocati discipulus & præceptor, aptissime, & conuenientissime exposuissent, missus è carcere est adolescens ab omni prolixa suspicione liber. Nihilo tamen minus inter causas, hæc celebrata Societatis pellendæ. Rumor fuit, ingenti quoque pecuniâ, exilium eius ad Hæreticos emptum. Quæ omnia fecere, ut satis iam ad populum causæ putarent esse exilij decernendi. Ergo 4. Kal. Sextiles, mittitur ad Collegium Iudex rerum priuatarum à Mareschallo cum Regijs literis, quas datas vigesimo quarto Aprilis narrauimus. Ostendit quamdium Rex demigrare eos iusserit: quam patienter Mareschallus benignè adhuc habuerit, etiamnum integra esse omnia: facerent modo, quod iubebantur, casuram illicò gliscentem in eos tempestatem: omnium carissimos Senatui, Mareschallo, cæteris futuros. Denique etiam atque etiam animo agerent, quid responsi vellent ad Mareschallum referri. Cum in causâ veteri, totiesque versata, haud noui quicquam incidisset, nihil esse noui, quod responderet, subiecit Rector. Postero die, qui Dominicus erat, præter modum populi concursus, qui periculum Patrum præsenlerat, ad sacram Homologesim, ac Synaxim est factus. Eodem die Mareschallus ad se suam in arcem Patres Collegij aduocat: cumque ijs Præsides, ac Senatores, & Seniores Vrbs, quos Iuratos vocant. In eorum confessu exponit, pridie se ad ipsos misisse literas Regis, ut tandem imperio, ac voluntati eius fieret satis. Rem se in eam protulisse, ac sustinuisse diem, quod sperasset eos aliqua tandem flecti ratione posse. Iam ergo quoniam vijs nequicquam tentatis omnibus, in sententia sua fixi permaneant, coactum eò demum erumpere, ut ab Vrbe vniuersos dimitteret: proinde postero die exirent. Respondent illi, ex vrbe se se egressuros obedienter, eo lectos, quod noxæ nullius comperti essent. Ostitui solum precari moram, dum

dum ex annonâ ; instrumentoque redacta pecunia , æs alienum exsoluerent , & hospitia ad quæ secederent , prouiderent . Quod tantum numerum S. Macarij Prioratus , haudquaquam caperet . Vnius tantum diei gratiam Mareschallus fecit ; se se recipiens , cum S. Macarij Ciuibus per literas effecturum , ne idonea eis deesse receptacula paterentur ; partem etiam suam in Castrum , cui Mortagne nomen , recepturum . Huius rei fama celeriter totam urbem peruasit , & quanquam Burdegala semper Ordinis nostri se antantissimam præbuit , tamen longe maiorem aperuit caritatem , quam humana cogitatio facile capere potuisset . Mira itaque die toto populi frequentia continenti euntium ac redeuntium agmine Collegium celebravit . Flere alij , ac lamentari : alij domos , vel in Urbem , vel in agris , ad æs asseruandas offerre : alij vestimenta varij generis suppeditare , quibus dissimulato Religiosorum habitu , inter Hæreticorum insidias peregrinari , tutis liceret . Pecunias alij largè ad viâ impensas ingerere ; ex quibus tamen pia tantum fere voluntas accepta : alij quocumque pergerent , in quemcumque casum profiteri se comites ; alij postremo conditis etiam carminibus suum dolorem , deque protectione caritatem aperire . Porro discipuli à Præceptorum suorum latere auelli non poterant . Sed tanta studia cum Magistratui curam monissent , unusque Scuirum armatis cinctus , ut eam summoueret frequentiam , ad Collegium venisset , conspectaque in arê Gymnasij deambulantium turbâ , dixisset , licere eis eo die liberè frui , saturarique conspectu Gymnasij , daturum se postmodum operam , æcui pateret aditus : adeo intempestiua vox multitudinem instigauit , ut impetu in classes facto , subsellia , & exedras omnes , cancellosque , ne alienam in potestatem venirent , perfringerint : vixque abstinere manus ab ipso Scuiro , nisi vnus Patrum feroces animos mitigasset . Ex eo tempore ne turbarum quid conciretur , armatorum circumpositâ acri custodiâ , quæ per vices alijs , atque alijs succedentibus interdum , nocturno continebatur , tum Sociorum à Collegio egressus , tum accessus ad eum Ciuium prohibitus , spectaculo sanè miserando , cum & honestissimi adolescentes , & religiosissimi viri , qui vel vltimum salutaturi , vel monumentum amoris præbituri veniebant , superbè , minaciterque repellerentur : ac multi ne vultu quidem præferre animi dolorem , ne inter Regis hostes numerarentur , auderent . Patres præcipua suppellectili tuto loco reconditâ , persoluto diligenter ex rebus raptim diuenditis , ære alieno , quod boni fuit exempli , ad protectionem se comparant . Nequaquam existimarunt abundum vniuersis in Oppidum S. Macarij , ne eo loco tanquam in custodia tenerentur , in qua omnibus opportuni casibus perpetuo essent . Itaque nec temporibus , neque portis iisdem , haud sine multis multorum lacrymis , qui nihil veriti obseruantium inuidiam , miserabiliter rogabant , cui se incustoditos inter lupos relinquerent , Kalendis Augusti discessum est , die longè tetriori casu funestâ , quâ nimirum ipsâ Rex Henricus III. Parisios obsidens , scelestissimo post hominum memoriam est parricidio sublatus . Princeps ob raras naturæ , virtutisque dotes dignus meliori fato : itaque de nobis aliàs meritis , ut hanc eius vltimam voluntatem , quâ eiecti Burdegala fumus , impetare perturbationi turbulentissimorum temporum , non eius naturæ , indicione debeamus . Hæc tum fortuna Collegij Burdegalenis fuit . Cuius ut exilium exilij vniuersæ Societatis à Galliâ omen , & quasi principium fuit ; ita reditus , ac restitutio non falsum augurium habuit redintegrationis rerum ibidem , fortunarumque nostrarum , ut in loco reddemus . Nunc enim commemoranda humanitas singularis est Senatus , Populique Burdegalenis in nos illo misero , & calamitoso tempore egregiè probata . Non enim solum in ipso discessu nostrorum , sed ne toto quidem reliquo absentiae , ac postliminii spatio quidquam nobilissima illa Ciuitas er-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

L L L

ga

140

Societas Burdegala excedit

141

Henrici III. mors.

142

Caritas Burdegalenium in Societatem.

143
Pontifex fa-
ctum nostro-
rum Burdi-
galensium
laudat.

144
Origo Colle-
gij Aufcen-
sis.

145
In quo acci-
piendo ni-
mum festina-
rum Genera-
lis censuit.
Tamen Colle-
gium admi-
sit.

146
Intra Colle-
gij Petroco-
riensis.

147
Alij Burdi-
galenses alio
missi.

Quatuor
etiam in Hi-
spaniam.

ga Societatem officij prætermisit. Senatus ipse, ut magnam partem, pius, ac perbeneuolus erat, statim bonorum Collegij procuracionem assump-
sit: Sociisque, quanquam dispersis annuos redditus cum singulari fide,
curaque perpetuo reddidit. Valuit multum ad confirmandos Catholicos
ea secessio; illustrauit Societatis integritatem, contra eam opinionem, quæ
vagabatur, tanquam nihil, nisi latifundia, & opimas hereditates aucu-
paretur; ostendens non alia, quam religionis causa queri terrena subsi-
dia, propter quam, ubi usus foret, defererentur. Ipse Romæ Ponti-
fex cum rem ex Generali cognouit, quanquam aliunde iam inaudiuerat,
summis laudibus id factum commendauit, prædicans obedientiam, quæ
Sanctæ Ecclesiæ decretis exhibita esset: beatos dicens, qui persecutionem
paterentur propter iustitiam: exemplum fore saluberrimum; sacrificium
esse Deo; Sedique Apostolicæ acceptissimum, & alia hisce similia. Inter
alias ex ea protectione in commune bonum utilitates, ea quoque exti-
tit, quod uti multas in Ciuitates sparsi Patres sunt, ita latius rem Ca-
tholicam sustentarunt, ac propagarunt: vetustam illam sibi que nascenti
æqualem obtinente laudem Sancta Ecclesia, ut per exilia crescat. Qui-
dam ad Sanctum Macarium, alij Petrocoriam, alij Aufcos, in alia alij
oppida digressi, tam insigni diuinæ tutelæ experimento, ut quanquam
passim Hæretici insidiarentur euntibus, nemo tamen in potestatem eorum
uenerit. Per hanc maximè occasionem receptum est Aufcis Collegium.
Ciuitas est frequens, & nobilis in Nouempopulaniâ. In exitu anni supe-
rioris eo profectus Ioannes Grangeanus ad sacri Aduentus coniciones, ac
subinde Quadragesimæ; quam iampridem curam coquebant habendi Col-
legij, documenta industria suæ præbendo, Aufcensibus maturauit. Com-
muni consilio decernunt, collatis undecumque redditibus, Societatem accer-
sere, quodque facilius optata succedant, dimissis latinæ Præceptoribus,
sui Collegij possessione, tradita Grangeano, Tolosæ Socios tres, qui tan-
tisper vacua auditoria moderentur, ignaro impetrant Prouinciali, cum
ante Grangeanus denuntiasset, si res Prouinciali, aut Generali non pro-
baretur, cum bona ipsorum gratia Magistros Tolosam remigraturos. Gra-
uiter tulit Præpositus Generalis festinationem illam, quæ obsequium, le-
gesque præcurreret; nam ne missionis quidem nomine concedi solere ma-
gistros; tamen pia vota nobilissimæ Ciuitatis respiciens, & opportunitatem
diuini cultus propagandi, rite Collegium admisit. In quo sub Petro Lo-
hierio præfide, Magistri quinque docere aggressi, mirè Canonicis, ac re-
liqua Ciuitate fauentibus. Sedes Aufci Archiepiscopi est: in præsentia
Pastore carebant morte Cardinalis Estensis. Huc igitur ex Burdegaliensi
dispersione aliquot missi, non mediocriter Aufcensibus, & gaudium, & com-
modum attulere. Viginti eodem ex numero Petrocoriensium postularis
concessi, qui & in Ciuitatis Collegium, magna humanitate, & omnium
Ordinum comitatu frequentissimo introducti. Quod promptior excepit hospi-
tes beneuolentia Ciuium, hoc illi impensius in eorum incubuere cultu-
ram, Diuini Verbi, & Sacramentorum frequentia, reuocando usu quo-
tidie audiendi Sacri, abolenda dictorum impiorum, & execrationum
usitata licentia, reddendo sacris diebus honore, cultuque, & cæteris
religiosa industria præclaris inuentis. Ex eadem eiectione duo Camarfa-
cum profecti, Oppidi eius Domino postulante. Alij duo dum viam mi-
litarem obsidentes hæreticos longo vitant circuitu, Albamterram delati.
Vtrique utrobique perbenigne accepti, priuatim, ac publicè cari, com-
modique fuere; præcipueque Albæ terræ teneræ ætatis Catechismus indu-
ctus. Ita factum est, ut non tam dissolutum posset videri Burdegaliense
Collegium, quam veluti è Seminario translatus frugiferas plantas, quæ
desertos ornarent agros, ac fecundarent. Quatuor etiam in Aragoniam
missi Scholastici: quos Prouincialis Villalba, uti ultro ex Puteano pete-
rat,

ita obuia caritate suscepit. In Prouincia Lugdunenſi Ludouica de Ancezlina nobiliſſima matrona, vltro ſuſcepit Tyrocinium veſtigalibus adornandum; benignitate eò magis illi Prouinciæ ſalutari, quò magis neceſſaria. Nam ad id loci Auenione primùm, dein Lugduni ex Collegiorum collatione Nouitijs alebantur. Quod onus in cætera rei domeſtica difficultate vehementer in præſentia difficultates temporum aggrauabant. Erat Ludouica egregiæ pietatis foemina, & ſingulari obſeruantia colebat S. Ignatium, & aliquod iamdudum, quod in maximum cederet alumnorum eius commodum, ſuæ ſpecimen benignitatis auebat edere. Itaque cum ex Ioanne Grangeano, quem modo Auſcenſis Collegij autorem nominaui, cognouiſſet, quam neceſſaria, quantaque ſit Dei gloriæ, & vtilitati proximis recta tyronum inſtitutio, in hoc opus curam omnem conuertit. Nullis conditionibus ſua dona illigauit, niſi, vt quoniam in Auenionenſi comitatu, ſuum ipſa Caſtellum habebat, Auenione Tyrocinium, cum per quietem liceret temporum, poneretur. Interim hoc primùm anno à Collegio Lugdunenſi ſciundum eſt, & conductis in adibus collocatum.

In Sardinia, quæ hac tempeſtate Aragoniæ contributa à Prouinciæ per Vicarium regebatur Melchiorum à S. Ioanne, Collegij Alguerens ſuæ coepta conſtructio. In huius deductione nouæ coloniæ fauentem præcipue Societas habuit virum nobiliſſimum, atque doctiſſimum, eundemque religioſiſſimum Alguerens Eccleſiæ Præſulem, Dominicum Andreæ Bacallar, poſtmodum ad Turrutani Archiepiſcopatus Cathedram, tranſlatum. Anno ſuperiore prægreſſus Iunio ineunte Melchior cum res præparaſſet, aduocatis ſaſſari Socijs, ex commodata Sede in domicilium, quod Ciuitas in eam rem conduxerat xiv. Kalendas Iulias commigrauit. Poſtridie qui fuit dies Dominicus, omnes in templum S. Michaëlis Collegio traditum Præſul modo nominatus introduxit. Hic & Melchior vniuerſo Clero, Magiſtratu, populoque frequenti, inſtituta, & labores Societatis populari lingua expoſuit; & Petrus Arcerius ſcholæ præſuturus latine dixit. Socij octo Collegij eius exordia ſub cura Leonardi Aliij poſuere, Ciuitate, latiffima, cupideque, ac fructuoſe Gymnaſij, ac templi vrente laboribus. Inchoata ſubinde feliciter in magnæ Matris tutela Sodalitas eſt, nec minore ſucceſſu verus in Vrbe Sodalitium Sanctiſſimi Sacramenti, quod penè perierat, reſtitutum. Ita procedente opere hoc iam ingreſſo anno exitit homo ruſticanus & paſtoritia ſimplicitate, quaſi alter Amos, qui cepit diuinam Alguerio iram horrendis minis magna conſtantia denunciare, certo die (& diſertè Sancto Martino ſacrum diem tertium ante Idus Nouembris nominabat) Alguerium funditus omne cum Ciuibus peritum. Supplicationes publicas indiſci, ieiunia, & cætera Deo placando idonea volebat. Cunctabatur Epicoſopus habere fidem: nec ſatis, quod conſilij caperet, certo ſtatuēbat, ne leuior, aut tardior videretur. Itaque mediam tenens viam, ad recta opera, ad fugam noxarum, & expiandas conſcientias ſatis habuit Ciues hortari. At populus, vt fermè eſt fidei ad talia præceps, tanquam oraculum certò arripere, & ad illud tempus res, & conſilia præparare, noſtris eo latis, quod per eam occaſionem multorum conſcientiæ rectè componerentur, multumque virtutis exerceretur. Ecce tibi Kalendis Nouembribus procella ingens effunditur mugiunt horrenda tonitrua, fulgura, & fulmina increbeſcunt: deiecta domus, alia vehementer concuſſa. Vulgus ea in prædictionis affirmationem capere, & appetentis exitij præludia interpretari. Tum Patres cum Antiftite conuenerunt, vt illum ipſum diem, quem vltimum Diuinus Alguerio fore cecinerat, Collegio exordiando deſtinarent. Eo die dum plerique pavidum horam præſtolantur ſupremam, benigna luce ſerenum ſe Cælum aperuit. Epicoſopus ad Collegium cum ſuis venit, ſequuta eſt Ciuitas vniuerſa: ille cum ſacro or-

Hiſt. Soc. Jeſu Par. v. Tom. I.

L L L 2

natu,

148
Ludouica de
Ancezlina
Fundatrix
Tyrocinij
Prou. Lugd.

Auenione
poſiti

149
Collegij Al-
guerens in
Sardinia fun-
datio.

Eo die facta,
qui ſupre-
mus ei Vrbis
futurus dice-
batur.

natu, cum cætera cæremonia lapidem primum in Collegij auspicio misit. Hæc eò lætior sacris ritibus fuit, quod suæ Urbis, quo die expectauerat funus, eo quasi alterum natalem conspexit.

Barcinonem inter hæc acerba lues perculit sub Iulium exorta mensẽ, plus duodecim mortalium millibus, spatio inde semestri consumptis. Erat Barcinone Prouincialis Villalba, cum diritas contagionis comperta est. Qui Iunioribus in vicinum Collegij prædium, & mox longius subductis, relictis domi cum Hieronymo Rocca Rectore, qui Cinium integris operam darent, nobilem manipulum secreuit eorum, qui pro morbidorum salute animas suas deuouerant. Hi tota vrbe, quocunque aduocarentur accurrere, omnibus vbique necessitatibus præsto esse, eo expeditius, quod Sacramenta pro curionibus porrigendi munus sibi assumpserant Capuccini, & Carmelitæ excalceati. Ex eo manipulo nouem peste contacti, confecti sex, Sacerdotes duo, Ioannes Seruentius, & Matthæius Palaschus, cæteri non Sacerdotes, Iacobus Bestolius, Martinus Apparitius, Ioannes Lopius, & malo iam senescente, qui inde vsque ab initio in sanctis laboribus perdurarat, Ioannes Moreius. Magnæ erant omnes virtutis, probati exempli, cæterisque dudum caritatis officijs, ad illud palmare præparati, ut pro amicis suis ponerent animas suas. Proximam his laudem merentur, qui in regiam missi classem, vitam, vel sub incommodorum fasce, vel tempestatum arbitrio reliquerunt, Consalius Alamus, & Damianus Gutterius Sacerdotes, cum Ferdinando Turrio, & Ioanne Oecon Laicis. Consalius Alamus Cordubensis patria perpetuam custodisse creditur pudicitie integritatem, quod facile suadebat, singularis viri modestia, totiusque vitæ, ac morum candidissimus nitor. Sinceri erat animi, lætus in aduersis, mitis sine querimonia, silentij custos religiosus, precationum, ac cæteræ disciplinæ. Charitatem erga proximos Hispali, & Malacæ diu probauit, præsertim erga inopes carcere viuctos, & in remigium condemnatos. Hi cum distribuendi in triremes Malacam ex toto Regno cogi soleant, ut magno in numero multi sæpè erant, qui non penuriâ solum rerum, sed etiam morbis conficerebantur, nuda humo iacebant, omnium egeni, ab omnibus destituti, loci situ perniciosi, odore teterimo malum grauantibus, Consalius non carceris squallore, non pedore iacentium, seu qua alia specie foeda deterritus, inferebat medium se se miseris materno studio, medicamenta curabat, afferebat cibos, porrigebatque, & verbis consolationem addebat: quo prouius dein animas confessione sanabat. Denique omnibus omnium calamitosorum, inopumque miserijs succurrens, vulgò iam Patris pauperum, ut charitatem induxerat, ita nomine quoque dignabatur. Ad animarum necessitates eò promptior, quò necessaria magis, magisque ex Instituto Societatis curatio earum. Assiduitatẽ mira suam terebat confessionalem sellam, & semel adeuntes, ita facilitatẽ, ac bono Christi odore deuinctos mittebat, ut cupidè, constanterque redirent. Huius pinguedinem charitatis, humilitatis alebat escã. Vbi quid vacui haberet spatij frequens ad iuuandum abibat coquum, humillima quæque ministeria tractans. Probauit eius virtutem fornax quoque tribulationis. Impudens foemina ausa thesauro integritatis eius moliri insidias, vbi, qui par erat, seuera cum inreparatione repulsa est, de crimine suo calumniam struit, & ad Rectorem aduersus Alamum querelam defert. Et quanquam

150
Pestis Barcinone, & eius occasione caritas nostrorum.

151
Sex ex ijs peste laborantibus ministrantes absumpti.

152
Quatuor in missione naturali pereunt.

153
Consalvi Alami virtutes.

154
Innocentia eius Accusatrix confessa. P. 3. l. 5. num. 298.

satis cætera viri grauitas redarguebat criminis vanitatem, tamen, ut tanta in re, tam Societati abominata, non exigua inde vexatio innocentis fuit, quoad in grauem morbum criminatrix lapsa, diuinitus immissum, rata, vltro calumniam retractauit. Is est, de quo, in Floridæ rebus in loco prodidimus, qui inde reuersus egregiè iudicij quoque sui pugnaciorem naturam perdomuit. Idem Bartholomæum Turrium Episcopum Canariensem in Canarias comitatus cum Iacobo Lupio, egregias insularis utilitates pepe-

rit. Missus demum in regiam classem, tanquam praesentiret in propinquo metam esse, ita cursu ad omnem laudem intento, dum consolandis militibus, & omni ope iuuandis defudat, in Quadriremi Sancto Marco dicata, cum reliquis omnibus demersus est. Pari, cum eo, casu Ferdinandus Turrius extinctus est. Hic natione Lusitanus, in mercatura facienda sagax, cum Hispalim quaestus causam venisset, audita vnus Sociorum, in Sancti Francisci platea concione, statuit curam omnem ad Christi lucra transferre, domumque reuersus persuadere uxori vehementer institit, ut serio se ambo concordi studio diuinis rebus addicerent. Annus erat vnde septuagesimus, cum Hispalim pestilens flamma depascebatur. Rati acceptum id fore Sacrificium Deo, in agrorum ministeria animo, conatuque magno, labores, vitalque deuouent suas: quo in opere cum mortem vxor oppetiuisset, Ferdinandus vitae sibi reseruatum vsuram, ad nouum, ac perpetuum sacrificium putans, Deo consecrare omnem in Societate constituit. Non multum postquam receptus est locupletes quidam Iudaei, cum tota domo e Lusitania profugi, Ferdinandum, quem satis callidum, peritumque saeculi nouerant, accersunt ad se se Ragusam, tanquam de sua ad Christum conuersione acturi, re vera, ut fidem eius sollicitarent. Permissus ab Euerardo tum Generali tentare rem, Ragusam Ferdinandus nauigat. Vbi peruenit, omni humanitatis genere exceptum, perfidi, fallaceque Iudaei, primo rectius, & per ambages pellicere, ad vltimum oblata cum ingenti dote venusta sponsa, palam ad impiam desertionem inuitant. Cohorruit ille ad insanam vocem, adeoque seuerè, & acerbè increpauit temerarios sollicitorum conatus, ut hi commutatis in furorem blanditijs, mortem illi denunciare non dubitarent: & statuerant omnino de medio tollere, sed Deus tantum audere non fuit. Ferdinandus non destitit per aliquot dies conferere cum ijs manus: atque ita perturbabat, irretiebatque congregientes, ut multam proposuerint in Synagoga, nummos aureos septuaginta, qui ultra cum illo de religione in certamen veniret. Nec tamen sine praeda Ferdinandus discessit. Iuuenem doctum, & inter suos Rabinum, secum in Italiam, ut Christianus fieret, deduxit. Cetera vita pie traducta, ubi destinatus est in Regiam classem, ex verbis Epistolae eius, quam initio scripsit, quid moliretur, quid efficeret pronum est intelligere. Incospi, inquit, sacras imagines, quae in totam sufficiant classem parare: iamque tria, seu quatuor millia prompta habeo, nec abistam, donec viginti millia confecerò. Inueni stipem ad coemenda Rosaria, quae item inter Socios nautales, & nauticam turbam diuidantur. Supra dena millia opus erunt. Iucunda res est, magnique exempli, fructum, qui hinc existit, videre. Diuido etiam piacularia grana, quae latissimi excipiunt ad gloriam Dei, eiusque Matris, suspensuri de collo, quo die pugnabitur (hac enim conditione accipiunt.) Quod spectaculum erit, hominum vel millia viginti cernere pendentibus à collo Rosarijs, & sacris imaginibus, contra eos pugnancia, qui sancta haec detestantur? Gloria sit IESV, & Matri eius benedictae per hoc ministerium. Haec erant consilia, haec vota Ferdinandi, quae quanquam non omnino processere: tamen sua fraudari mercede ipse non potuit, qui in his, & propter haec vitam demum effudit. Ceterum parum Societati comoda potuit videri pro statu rerum Hispaniae mors Alfonsi Dezae, humana spectantibus consilia. Quarto Kal. Februarii in Toletana domo, quinto iam anno Praepositus eius decessit, magnus virtute, magnus sapientia, magnus autoritate: nomen ut eius instar oraculi celebraretur. Summus idem D. Thomae admirator erat. Nisi qui ingenium, curam, precandi studium, & cetera per quae Sanctus Doctor profecerat, aequalia se habere consideret (quis autem consideret?) aiebat temerarium ei contradicere. Si qua verò in re sibi difficultas accideret, ubi-

155
Naufragio
petit.

156
Summa vita
Ferdinandi
Turrii.

157
Turrius ten-
tatur à Iu-
dæis frustra.

158
Rabinum,
ad Christi
fidem addu-
cit.

159
Eius appa-
ritus ad milio-
nem naua-
lem.

160
Mors Alfonsi
Dezae.

161
Eius dequo-
ritio erga
S. Thomam.

vbique (perpaucis demptis) sic loquebatur: vera est Sancti Thomæ sententia, sed ego præ mea tenuitate non assequor: nec inficiabatur in huiusmodi nodis, locisque obscurioribus, ad mentem Angelici Doctoris peruidendam, patrocínio se eiusdem iuvari: sic certè euoluebat, ut ipsi Thomistæ interpretationes Deza deprædicarent. Circiter tres, & viginti annos in Complutensi Collegio Theologiam docuit, multis ex Academia auditum confluentibus: à quo etiam acceptum dictandi morem Doctores in Academiam introducere. Nec segnius virtutes, quam Doctrinam S. Thomæ affectabatur, præcipueque modestiam, veramque humilitatem. Verecundus in alienis censendis opinionibus, in Gymnasio, extraque, seu publico, seu priuato sermone alienæ dignitatis fautor benignus. Quo die præfutura erat disputationibus, inducere solebat cilicium, tanquam modestiæ monitorem, ne quò per concertationis calorem transcurreret. Romæ anno 1581, cum ad Generalem venisset conuentum, & regendis item præesset quodam die disputationibus; cum Doctor Martinus Nauarrus contra theses dicturus hoc incepisset exordio, liceat deliro seni delirare; multum omnes delectauit Deza statim excipiens, liceat sapientissimo viro, omnium magistro omnes docere. Sed clarius illud fuit specimen submissionis Compluti, dum, uti suo loco narratum est, Vicarium, qui Emmanuelem Lopium volebat comprehendere, lenire, atque docere conabatur. Cum enim feruidus ille, vixque potens sui, cum stomacho, contemptimque abigens, facesse, dixisset, facesse Magistelle; pacatè Deza, nā tu meum nomen dixisti, inquit; cumque contumelias ille aggereret, ipse item adiecit, & ista, & amplius ferre, vitæ est quam profiteor. Aliàs cum inter Marchionem, è magnatibus Hispaniæ, & Fratres de patrimonio dissidium conaretur componere, & Marchio ratus, Fratrum cum partes agere, vehementer iratus dixisset, Deum testor, & istam Crucem, non esse hominem in Hispania nequiorem te; eodem momento abiicit se ad eius pedes, dicens: sine, ista osculer vestigia; nam beneficium ex te planè maximum habeo. Quæ humilitatis vera species, qui aderant, vehementer omnes permouit. Est & illud humilitatis Deza testimonium mea sententia, sincerum, & grande; quod non solum quos habebat in sæculo promptos honores ipse despexit, sed neque Toletanum Canonicatum, neque alia ornamenta, quæ in gratiam suam Fratri suo, homini minimè indigno deferebantur, tradi permisit. Quorum autem, quemque inuenias, quem non blande titillet blandus honor ab ipso contemptus, possessus in suis, siue ad autoritatis incrementum, siue ad sui meriti fidem? Sequebatur ut solet parentem filia, humilitatem obedientia. Statim ut animum ad Societatem adiecit, cum ut ipsemet scriptum reliquit, ideo seculo renunciaret, quòd existimaret, saluum se non posse aliter esse, ardens magna quadam cupiditate omnem virtutem toto animo complectendi, & quicquid imperaretur omni studio, & conatu exequendi, nihil habebat, vnde maiorem animi voluptatem hauriret, quam cum cogitabat vitam sibi in obedientia esse ducendam: neque sua sententia regendas actiones, neque sua voluntate exequendas. Nec postea, quicquam erat adeo arduum, vel difficile, ad quod peragendum, non alacritatem, & gaudium animo præsentisceret, virtute obedientiæ fretus, planèque persuasum habens, id quod sibi per Superiores imponeretur, ad suam, & quietem, & salutem inter omnia aptissimum fore. Eam memorabat in præcipuis causam, cur Societatem adamaret, quod in vita, & actionibus eius, vitam Christi, & Apostolorum sibi videbatur agnoscere: vnde postea factum, ut cum studiorum semper laboribus, ac dein cum domestica præfectura cura, Euangelicæ in proximos charitatis occupationes impensè miscuerit, quas ut ex veræ norma sapientiæ obibat, ita omnes quidem promiscuè humil-

162
Cetera virtutes eius.

P. 3. l. 7. nu.
115.

163
Modestia eius, & patientia.

82
Quidam
liber
mest

164
Quam is liber ab amore consanguineorum.

165
Quam idem in obedientia iungens.

Soc. 50. humillimos, ac tenuissimos quosque, studiosissime adiuuabat. Annum, agens ætatis 28, ingressus die Paschæ 1558., cum post dies viginti priuata deuotione occupasset tria vota nuncupare, ex eo die deinceps, ea singulis diebus sacre communionis tempore renouauit. Demortuo non Toleti modo summis omnium studijs, sed Compluti quoque ab Academicis supremi exequiarum honores perfoluti sunt. Domui professæ Toletanæ Antonius Marcenius præpositus est, cum Marchione Almazanio postulante, plenè restituisset eum Quæitores in pristinam libertatem administrandi quidquid Societas censuisset. In eadem domo, verum non exitu pari Dionysius Valquius, bimestri post interuallo, finem viuendi fecit. Segouia propter inuæletudinem, & quia sanctè spondebat nullam posthac ab se fore Societati molestiam, vt tentaretur, quid per hanc indulgentiam proficeret, Toletum ire permissus erat ad natalis soli clementiam. Sed contra, ac sperabat, facta est ibi valetudo statim longe deterior. Torqueri cœpit grauissimè, exundante atra bile, qua nunc agitabatur in furias, nunc angore obruebatur; ad extremum in meram excessit insaniam, eos edens clamores, vt ad euitandam vicinorum admirationem, in domus interiora remouendus fuerit. Existimata est haud dubiè hæc poena vindicis Dei. Nec tamen minus mirum videatur hominem, qui præ ægritudine potens sui sæpe non erat, tantam potuisse nancisci auctoritatem, vt cum ageret de legibus mutandis, quas homines prudentissimi, sanctissimique viri condiderant, & Sedes Apostolica confirmarat, tamen audiretur, tamque multos, & sectatores, & fautores haberet. Sed nimirum ad nocendum sæpe venenis plus inest efficaciam, quam ad iuuandum amuletis. De æterna eius salute spes bona est, quod ingrauescentis mali principio, generali confessione peccata eluit, multum, ac sæpe contestans, in posterum Generali Præposito neminem fidiorem se, aut obedientiorem fore. Vixerat in Societate ab anno 1550. Hic Dionysij finis Perturbatorum non neminem, haud leuiter ad sui curam aduertit: nec modicam iam in tranquillum inelinationem tempestas tota fecerat. Claudius Generalis nunquam dubitavit, quin si probe Rex semel edoceret, cogniturus esset, quæ in Societate quidam mutata vellent, non ad emendationem, sed ad euersionem eius spectare. Hanc ob causam Iosephum Acoftam, qui Peruuia statum Romani retulerat, pro eius apud alios, & ipsum Regem auctoritate idoneum iudicauit, qui hoc munus probe obiret. Optimè igitur instructum remisit in Hispaniam adiuncto Roberto Personio, qui de rebus Anglicis propriè acturus cum iret, ex occasione iussus erat causam Societatis inferere, & statum rerum candidè Regi, ac penitus aperire: quod ille non minus feliciter, quam fideliter præstitit. Cum enim principio anni ambo Madritum venissent, quanquam Patres censuerant prius Acoftæ, qui ob eam rem propriè mittebatur, alloquendum Regem; tamen is cognito vtrumque adesse, continuò diem, quo Personius admitteretur, dilato Acofta constituit. Auebat quippe de rebus Anglicanis, in quibus tum erat totus, aliquid audire. Nec solum peritissimum rerum sciebat esse, Personium, sed & viri prudentiam, ac religionem iampridem in Lusitano perspectam, probatamque colloquio diligebat. Hoc itaque studiosius in præsens, nec benignitate modo singulari, sed etiam comitate hominem excepit, & audiuit. Quo vsus aditu Pater, postquam de rebus Anglicis disseruerat, restare quædam sibi dixit, quæ communi Societatis nomine, ac priuatim borealium Prouinciarum, inter quas, Angli omnes numerabantur, Regiæ Maiestati proponeret. Id autem potissimum esse, vt vellet interdictum quoddam tolli, quo Quæitores vetuerant homines Societatis Translyuaniam, & alias hæresi contactas oras, iniussu eorum adire. Nasci enim magni diuini obsequij impedimenta ex interdicto illo. Nam cum boreales nationes spiritualia postularent auxilia ex Hispanis ho-

166

Honores
mortuo ha-
biti.

167

Dionysius
Valquius
mortuo Poe-
nitens eorū
quæ contra
Societatem
attentarat.

168

Acofta, &
Personius a
Claudio Ge-
nerali mittū-
tur ad Re-
gem Philip-
pum.

169
Personius
Regi expo-
nit quas ob
causas vide-
tur permitti
debere ho-
minibus So-
cietatis tran-
situm ad se-
ptentriona-
les partes.

170
Inde id de-
cretum usu
abolitum.

171
Personij ora-
tio ad Re-
gem de Tur-
bis domesti-
cis Societa-
tis in Hispa-
nia.

minibus, siue ad conciones, siue ad Theologiam, siue ad confessiones, neque ea celeritate, neque ea libertate, qua opus esset Praepositum Generale posse occurrere: praesertim cum haudquaquam constaret, ^{verum} probaturi eosdem, Quaestores essent, & tamen optime omnium ipse nosset, quos mitti oporteret. Sanè septentrionales Prouincias vehementer admiratas, atque adeò non leuiter offensas, quod tale vetitum communi inter se Christianorum charitati, per quam aliae alijs nationibus mutua praeberent auxilia, in religionis praesertim causa, tantaque necessitate deberent, parum consentaneum videatur. Deinde hanc propriè Societatis Vocationem, & gratiam esse, vt diuersa terrarum loca peragret ad Diuinum Verbum ferendum, & commoda animarum: quam vocationem, & gratiam, non Apostolica modo Sedes auctoritate sua, sed etiam Deus ipse haud obscuris comprobare argumentis, suum vbique suppeditando auxilium, vt effecta ipsa, & successus rerum docebant: eo igitur potius adnitendum, vt conseruaretur, & aleretur, quam vt interciperetur haec gratia. Atque si res verè aestimetur, videri interdictum eiusmodi haud satis æquum. Quo enim suo merito Religioso Ordini suum ius imminui, & violari existimationem? Nempe hoc edicto id palam significari, ab nulla alia mortalium sorte, tantum impendere Hispaniae periculum, ne haereticis inficiatur, quantum ab Societate. Ac proinde, quod neque alijs Religiosis, neque mercatoribus, neque militibus, nec denique ulli hominum generi interdictum sit, id visum esse necessario illi vni interdicendum. Quam rem haereticos ridere, multos Catholicorum indignari, quosque magnam diuino obsequio moram, nulla apparente causa, opponi ab ijs, à quibus remoueri, si qua esset, deberet. Ad extremum si nobiscum praecipua quadam cautione vtendum existimarent Quaestores, non exitum ex Hispania suo iniussu, sed reditum interdicere: ita quod praetendebant, integritati Religionis in Hispania consulturos, nec septentrionis vsque eo laborantis commoda moraturos. Hæc vbi Rex benignè, attentèque audiuit, nunquam sibi eiusmodi rationes expositas dixit. Cognitum quid causæ haberent Quaestores, & remedium allaturum. Inde vetitum illud vsu sensim abolitum. At Personius oratione rursus ad septentrionis oras relata, aptè inseruit mentionem sermonum, quos de praesenti Societatis in Hispania exercitatione, varijs modis, varioque cum audientium sensu, fama distulerat. Hoc enim vbique rumoribus vulgatum, id agi, vt multis in rebus instituta Iesuitarum mutarentur: inter cætera, vt haberet Hispania Commissarium, à quo sine respectu Generalis Praepositi regeretur: atque ita hoc membrum ab reliquo absunderetur corpore. Porro ex hac fama haereticis latitiam, bonis Catholicis dolorem, ipsi Societati imminutionem concordiae, & multa super hæc mala progigni. Quæ quoniam sciret Regi ab alijs Patribus explicata, duo tantum se indicaturum, quæ ipse semet obseruaret, & magnopere conserbat non Societatis magis, quam Regis ipsius causa, ponderari debere. Etenim dum gliscit sermo ille de rebus, quas pauci in Hispania mouebant, animaduertisse se ingens initium ingentis dissidij cæterarum nationum ab tota natione Hispanica: tanquam indignarentur hi coniuncti cum alijs nationibus, sub capite eodem viuere, & homini subesse, qui è natione sua non esset. Quæ abalienatio animorum si procederet, vt priuatim pestis, atque exitium esset Ordinis nostri, ita etiam manans foras, & ad sæculares Societatis amicos, fundens se se, non leuia olim Hispaniae regno creare detrimenta posset. Multos esse amulos, multos, vt optime norat Rex, qui non satis omnino oculis tantam Hispanorum felicitatem viderent. Se non in Lusitania modo, sed in Gallia, in Anglia, in Belgio, in Germania, in Italia fuisse, atque vbique obseruasse multos, parum æquos Hispanicis rebus, illos Catholicæ fidei odio, alios dominationis cupiditate, alios insita nationibus amu-

latio-

Soc. 50.

latione, alios aliâ causâ. At in hominibus Societatis, perspexisse ubique, non tantum in Religionis Catholicæ rem, sed etiam in regis illius Maiestatis obsequia insignem consensionem animorum, & propensionem. Atque hanc opinionem vidisse etiam in sæcularibus, qui ubique, simul ac Regi se aduersarios ferrent, Societatem pariter insectarentur, eo maxime nomine, quod regiarum partium haberetur. Quod satis, in Lusitania, in Belgio, in Gallia, in Anglia, & alibi experimenta demonstrant. Id autem non inde ortum, quod non essent Lusitani, Galli, Belgæ, qui in his erant Prouincijs, aut studio illo carerent, quod natura aduersus suam cuique Patriam iniecit: verum ex vno, eodemque spiritu, quo imbuuntur, qui eadem disciplina, sub eodem capite informantur, ex communi- catione eiusdem religiosi spiritus, qui per omnia fusus membra, sensum, illum, atque impetum carnis & sanguinis, quo ad suos quisque contra- hitur, moderatur, & ad iustam euangelicæ charitatis mensuram, ac di- stributionem perducit. Quæ concordia cum maxime alatur coniunctione in vnum corpus, sub vno capite, si hæc tolleretur, non minus, quam cæ- teros mortales diuisum iri nationum in studia Societatis homines: quin, eo etiam vehementius, quod aciores sunt experrectorum ingeniorum impet- us: atque inde videre Maiestatem Regiam, quantum posset incommodi proficisci. Deinde cum Societas totum per orbem terrarum, sparsa es- set, atque per Dei opem multum haberet ferme ubique apud principes quoque viros autoritatis, consideraret Rex quanti sua interesset corpus hoc totum habere, per vnum Præpositum Generalem ad obsequia sua prom- ptum, atque tractabile, potius quam vnicum membrum: quod si semel ab summo auelleretur capite, in alias statim partes absunderetur. Vi- debatur Rex aliquantum ea disputatione commotus. Itaque, primum, gratias egit Personio, de fide, qua rationes eas exposuerat. Deinde, nunquam fuisse id propositum dixit, vt Societas scinderetur; tamen illa omnia consideratum iri; & opportuna adiuuenda remedia. Hic Person- ius: non aggrediar, inquit, enarrare, quæ domesticis hisce turbis, no- ster Ordo damna susceperit; quanta animi deiectio, & formido in re- bus curandis, Præsides inceserit; quanta confidentia, & licentia infe- riores inuaserit, quodque hinc necessarium est, quantam disciplina Re- ligiosa stragem acceperit: quæ & Vestra Maiestas ex multis accepit: at- que ego ex idoneis comperi autoribus; exiguo hoc tempore plus detri- menti acceptum, quam multis possit annis refarciri. Satis est mihi duo illa capita attigisse præsertim cum hac tempestate ille huic Ordini Præpo- situs Generalis præsit, qui multis nominibus regijs est addictus rationi- bus, non modo quod vestra in ditione natus est, sed multo magis, quod tanta est religione, ac pietate, quantam omnes habent perspectam, & optimè nouit Vestræ Maiestatis causam, cum diuina causa esse coniun- ctam. Itaque Maiestatem vestram precor, vt habere mihi dignetur fidem sincerè, ac planè affirmanti, ex omnibus imperij vestri popularibus, non esse fideliozem quemquam, nec vestrorum commodorum cupidiorum. Ne- que Claudium habuisse tota sua vita quicquam acerbius, quam quod ne- quiuerit adhuc assequi, quam in re Maiestati Vestræ non satisfaciat. Hæc cum sincero studio haud modicè commotus Personius latè exequere- tur, haud leuiter Regem quoque permouit. Itaque perbenignè respondit, se de recta Generalis mente optimè sentire, idque re ostensurum, & re- bus omnibus adhibiturum remedia. Denique peramanter finitum collo- quium est, monito Personio, vt cum Ioanne Idiaquezio res easdem tracta- ret, cui ipsemet Rex paulò post dixit, cognouisse ex Personio se multa, quæ ante cognita oportuisset. Auditus subinde etiam est Iosephus Acosta. Is missum se propriè à Præposito Generali narrauit, vt Regiæ voluntati, quacunque fas esset in re fieret satis. Quod iampridem molie- batur,

Hist. Soc. Iesu Par. V. Tom. I.

M M M

batur,

172

Rex his ra-
tionibus mo-
uetur.

173

Detrimeta
Societatis ex
his turbis ex-
posita.

174

Suspiciones
aduersus Ge-
neralem e-
Regis ani-
mo tollun-
tur.

175
Oratio Aco-
stæ ad Re-
gem.

176
Rex liberum
Gubernatio-
nis arbitriū
Generali re-
linquit.

177
Visitatores
in Hispani-
as missi.

178
Monita Ge-
neralis ad
Visitatores.

179
Paupertatis
religiosa la-
bes.

180
Fructus Vi-
sitationum.

batur, & difficultas temporum differre cogerat, destinasse ipsum de So-
cietate homines, qui Hispanas Prouincias viderent, Regique comperta
referrent, & ad eum modum quem Rex maximè ad maiorem Dei glo-
riam probaret, componerent. Dignaretur hoc obsequium Rex accipere,
suamque si quid vellet palam faceret voluntatem. Rex ad hæc benigni-
ores præbuit aures, quam responsum optabilius dedit. Nihil enim in
præsentia, aliud, quam suo more, consideraturum respondit. Idem tamen
post aliquot dies, disertè denuntiavit: placere sibi, vt suo arbitratu Socie-
tatem Præpositus Generalis administraret, & Hispanas prouincias, per
quos maximè iudicaret idoneos videret. Quod responsum pro maximo exi-
stimatum est beneficio, & propè in miraculis positum. Nam qui eius in-
stitutum norant, existimabant, quod coeperat de visitatione per Episco-
pum, vt benignissimè ageret, passurum mora antiquari, ac demum nul-
lo clarè responso edito, omisurum. Sed tandem in manu Dei cor Re-
gis est, ille quò vult iniecit. Iuvene causam maximè Ioannes Idia-
quezus ex externis; è domesticis Robertus Personius, & Sebastianus Her-
nandus Lusitanus: quibus Rex nationum suarum nomine gratum cupiebat
facere. In Societate multæ Numini actæ sunt gratiæ; & Visitatores, quos
ante Claudius Generalis designarat, promulgati. Prouinciarum nouæ, ve-
terisque Castellæ Agidius Consaluius: Boeticæ, & Aragoniæ Iosephus Aco-
sta; Lusitaniæ, Petrus Fonsæca. Is in suam Prouinciam redierat: Agi-
dus, & Acosta habito inter se, cumque grauiissimis Patrum, consilio,
ad suos primo quoque tempore digressi, suum munus, auspicantur. Aco-
sta ex Boetica, cuius Prouincialatum Ludouici Gusmani ex morbo inuali-
di loco, Bartholomæus Perez de Nueros, ex Complutensis rectione Col-
legij euocatus, recens susceperat. Agidius à Castella veteri: cuius cum
idem esset Prouincialis, vicaria demandata est cura Alfonso Montoyæ,
qui Burgensè regebat Collegium. Rebus componendis plurimum attulit
adiumentum consensus inter se se, & Visitorum, & Prouincias admini-
strantium. Serio admonuit Claudius Generalis, vt quando documentis
adeo acribus, tantoque impendio Deus somnum, si qui irrepsisset, ten-
debat excutere, vterentur ipsi occasione ad profectum, restituere lapsa,
stabilire labantia, promouere firma connitentes. Ante omnia insisterent
formandis Rectoribus, qui scirent, possentque Socios, curæ, fideique
suar commissos, in virtutis perfectæ studio prouehere, obseruarentque,
qui indolem præ se huius disciplinæ capacem ferrent. Rei etenim sum-
mam in hoc verti cardine. Iussit pariter nominatim videre, ne quid de-
trimenti paupertatis religiosæ integritas pateretur. Iam enim experimenta
edocebant, quanti intersit esse Collegia idoneis vestigalibus constituta.
Quippe cum fermè omnia in his prouincijs premerentur inopiâ, quæ cui
priuatim secularium donaret benignitas, haud agrè Præsides accipi per-
mittebant. Inde autem fiebat, vel, vt is cui donata erant, vsurparet
prope vt sua; vel vt inuidiosè commodiora quibusdam, seu vestimenta,
seu alia id genus essent, & interdum cariora, quam communis ferret
consuetudo: vel denique, vt si qui viles Collegijs forent, eorum multa
dissimularentur præter leges facta, ne tanta in egestate ille fructus exci-
deret. Quod & per se plane erat intolerandum, & ei quoque rei pro-
pter quam ferebatur, obstabat. Nihil enim perniciosius est rationibus
Collegiorum, quam quod damnosum est disciplinæ. Hæc & alia, quæ
correctione egebant, magno animo, magna bonorum omnium lætitia Vi-
sitatores, ac Prouinciales dum corrigunt, identidem significabant Regi,
quem inuenirent rerum statum, quid adhiberent remedia, quàm bene-
feliciterque Visitationis cura succederet. Nouo quodam ardore Nolo-
mia, & custodiæ frequentabantur. Nunquam plures è Collegijs omnibus
in vicos, & pagos dimissi ad excolendos agrestes. Ibant denique res do-
mi,

mi, forisque admodum è sententia, cum terror accidit nouus. Conflans increbuit sermo, tres ad Episcopos postulatu Regis venisse ab Roma literas; nominatis etiam, si qui primorum desiderarentur, qui in eorum loca succederent, ut partiti inter se Regna cuncta, Religiosorum per Hispaniam Familias viserent. Diuersus inde rumor serpere, his nomen ceterarum Religionum obtendi, de vna agi Societate disputantibus, contra alios contendentibus, vnam illam exceptum iri, ut quæ suam Regi, Pontificique probasset causam, perque Visitatores, è corpore suo faceret satis. Patres in tam vario hoc sermonum tumultu, habito inter se consilio censuerunt nihil cum Rege mouendum. Non enim simile vero videri, post tam benigna responsa, ultra quicquam ab Societate desideraturum, præsertim cum propiores ad se se Regiam mentem retorquerent curæ, Anglis magna classe Antonium, qui se Lusitaniæ Regem ferebat, in eius Regni possessionem mittere tentantibus. Nec videbatur commissurus Philippus, ut tali tempore omnes inquietare videretur Religiosos Ordines, tantusque ciceretur motus in cuncta Hispania, quantum illi haud dubie excituri erant, ut eam ab se se inspectionem arcerent. Quod si denique appareret pertendi, tum censuerunt Patres, ad auertendâs populi suspiciones ob acta cum Quæstoribus, aditendum omni ope, ne aut sola, aut prima Societas spectaretur. Quod per occasionem cum Regi Personius indicasset, agens gratias, quod adhuc benignitas regia tanta illam sollicitudine liberasset: respondit Rex libenter se fecisse, quod gratum Societati esset, & facturum in posterum. Quæ vox penitus omnem nouorum Visitorum curam exemit. Cum vero idem sub Gregorio XIV. rumor, ac metus redisset, egit cum Cardinali Sfondrato Claudius, de prouidendo in omnes casus remedio. Ille pro sua benignitate, causæque aequitate, toto rem animo suscepit, & diploma Pontificium, quod Sixtino decreto abrogaret, scribi volebat. Cui Claudius videri sibi subiecit opportunius fore viuæ vocis oraculum, quod exciperet ipsemet, signaretque. Ita strepitum abfuturum. Haud aliter Cardinalis censuit, fecitque. Signataque eas literas P. Generalis in Hispaniam misit, vetans aperiri, nisi res cogeret. Si visitatio vrgeret, tum resignarent fasciculum: in eo quid ipsi consilij capiendum, ac præsens remedium inuenturos. Nec postea vsus incidit. Iam Agidius, & Acosta suo strenuè intenti muneri, præter cetera operam dabant, ut si quos perturbatorum possent, bonis artibus demulcerent, dedocerentque, & ad Religiosum officium reuocarent. Quos verò nullo modo reperiebant emendabiles, in eorum vitam, & mores sedulo inquirebant, ut notum fieret Regi, quod genus hominum esset, unde in hac Sancta Republica pax adeo turbaretur: planeque semel intellexeret, quanta esset malorum causa, seu Regio, seu Quæstorum nomine & vmbra homines eiusmodi tegi, ut disciplinae franos ipsi petulantius remorderent; ac boni, siue peruerterentur, siue exagitarentur, interclusa Præsidibus omni via medicinæ faciendæ. Omnium post Dionysium, perturbatorum acerrimus erat Franciscus Abreus, idemque nec modo opinione, sed & vita adeo communi disciplinæ diuersus, ut cum desperaret Generalis Præpositus corrigi posse, iusserit à Visitatore Agidio admoneri, licere ei suas agere res, liberoque votis (nam professionem nondum emiserat) vitam extra Societatem suo modo temperare: nihilominus eorum Societati, & obseruandum futurum in seculo. Percelluit primò ea vox hominem, nunquam fortasse ratum huc venturos Patres, ut literarum eius decora, & autoritatis præsidia vellent sibi ipsi subducere: dumque ex vna parte, vnde eijceretur cogitat, & conscientiam fodiat diuinorum munerum contemptio, quæ tam multa hætenus frustra habuisset: ex altera etiam deterret infamia apud mortales, tanquam desertæ per ignauiam, aut ademptæ per malefacta Christi militiæ, adfuit ei Diuinæ lucis admodum.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

M M M 2

dum

181

Rumores de
Visitatione
Religionum
per Episcopos à Rege
decreta.

182

Viuæ vocis
oraculo Societati cau-
tum.

183

In Turbato-
res inquisi-
tum.

184

Offertur
Abreus mis-
sio è Socie-
tate.

185
Eius voluntas
persecu-
randi, & pro
positum eme-
dationis.

186
Postulata
eius religio-
se disciplinæ
parum con-
grua.

187
Litteræ ad eum
Generales.

188
Quanta in-
dulgentiæ
Generalis
egerit cum
Abreo.

dum illustris radius. Animum inducit nullo modo à sacris Castris abire: quin potius totam vitæ formam corrigere. Colligit quicquid contra Societatis instituta exararat, eaque & libellos omnes ad eam rem pertinentes tradit Agidio in manus, ad Præpositum Generalem mittenda: ad quem & ponderosas adijcit literas. Multum se adhuc errasse. Per civilium respon-
forum occupationes omisisse precatationis studium, vltimumque cum Deo. Inde factum, vt pace animi paulatim amissa, vitam acerbam duceret, & ad noua molienda delaberetur: posthac alterum planè futurum. Caterum confiteri imbecillitatem suam, ideoque per Christi viscera postulare, vt secum tanquam cum infirmo agatur. Fidenter igitur expositurum, quæ ad animi sui pacem, vt in tam multiplici, & corporis, & animi infirmitate necessaria erant. Primum petere se, vt liceret sibi ad suas, & Socij impensas, centenum quinquagenum nummum aureorum vectigal annuum possidere: quod ne vlli Collegio graue esset, suis de iure se paraturum respondisse. Deinde petere, vt nulli subesset Præsidium, nisi ipsi Generali, & Agidio Consaluo. Tum vt quacunque in Prouincia videretur, domicilium habere fas esset. Postremo, si maturus professioni non haberetur, at certe literas sibi Præpositus Generalis daret, quæ dicerent esse ei potestatem quandocunque vellet profitendi. Necessarias esse has literas, quanquam iniussu Præpositi non esset ad professionem ylturus, ad conferuandam rectam de se opinionem, ne illo gradu videretur excludi, quod esset indignus. Has literas, vbi Claudius vidit, ex remedijs ipsis, quæ petebantur, intellexit insanabile malum tractari: tamen, vt nihil intentatum relinqueretur: idque ipsum æquis iuxta, atque iniquis manifestum fieret, quantum indulgentiam disciplinæ fas esset extendere, concedendum ratus, in hunc modum rescripsit. Quamquam pergratum mihi fuit, quod ad eum mecum apertè agas, vehementer tamen dolui per occupationes, quæ non permisere, vt te totum Deo, orationique, & pijs exercitationibus traderes, factum, vt in eum statum, quem significabas redigere. Mirum id tamen non est: nam ea cum decissent præsidia, & occupationum plus satis esset, necesse erat, vt animo destituto vi, nutrimentoque spirituali vitæ necessario, onerosa fieret religiosa disciplina: idque eo magis homini dotibus istis ornato. Laudo, quod libellos ad me eos miseris; vt ad cognoscendas necessitates, & remedium ex ipso instituto afferetur. Nam plane est in ipsis Societatis legibus, vnde quibusuis occurrere possit incommodis, vt iam spero, postquam resedent animi perturbatio, quæ hactenus te exagitatum dicis, ipsi tibi compertum. Caterum ea, quæ postulas, quanquam tantam habent difficultatem, ac nouitatem, quantam ipsemet intelligere potes; tamen eadem declarabunt, quantopere cupiamus tibi consultum. Dedimus enim operam, rationem, vt eam iniremus, per quam, & priuatim commodaremus tibi, & publicum damnum, quoad posset inde prohiberemus: vt plenius ex Agidio Visitatore cognosces. Quod plurimum ego velim id est, vt ad redintegranda, & statuenda, quæ modo conuulsa sunt, totam applices curam, institutum, genusque viuendi Societatis, quæ par est voluntate confirmans, eo magis, quod industria in hac re tua, multum, vt audio, momentum habebit. Porro ad Agidium super ijs postulatis scribens. Quamquam ad vnum ipsum Agidium, ac Præpositum Generalem contracta obedientia, fenestram periculoso exemplo aperiret nonnulli licentiæ, aut offensioni (omnis enim æqualitatis violatio grauis est vitæ communitalis) tamen concedendum dixit, sperans, recto immunitatis eius vsu, ipsum met Abreum pericula auersurum. De Prouincia, aut Collegio pro sua voluntate inhabitando, item concessum est, cum eo solum, vt, quoniam ipsemet in Agidij potestate volebat esse, ad eum referret, quod etiam pertinebat ad totam rem mollius, ac sine cæterorum querimonijs admini-

strandam. Reditum annuum centum, & quidquaginta nummum, adeo alienum esse ab omni religione, ut neque Societatem, neque ipsum deceret Abreum, praesertim quod mercenaria opera interpretandi iuris querendus esset. Placere Generali non centenos quinquagenos, sed plane duccenos ipsi, & Socio nummos aureos, & quicquid praeterea ad libros, vestem, ac ceteros usus, foret opus a Procuratore Prouinciae suppeditari: ita luculentius ei prouisum fore, & absque patrociniis molestiis, quibus omnino abstinere in posterum deberet. Quod pertineret ad Professionem, persuaderi sibi pateretur, nullo modo, quas peteret, fas esse, concedi literas. Nam praeter conscientiae onus, rem omnino foedam Generali, nihiloque minus Abreo ipsi futuram. Det ipse operam, ut se se, quem debet praestare, nullum ei ab Generali solatium, honorem, praemium defuturum. Haec omnia ubi cognouit Abreus, non potuit, siue charitatem Generalis, siue sapientiam non probare. Ceterum ulterius progressus erat, quam ut saluari medicinae locum sibi ipse reliquisset. Ita, que, ut in loco reddetur, post tentata omnia, ad extremum minores etiam, quam multi rebantur, Magnatum strepitu, missus est. Verum, ecce tibi, dum vnum sanescebat malum, ex ipsamet curatione sensim, sine sensu concipiebatur alterum. Nam quemadmodum in humanis corporibus, longus, ac multiplex languor saepe in collectionem aliquam coit, unde ad extremum crumpit: ita varia, & grauis haec tentatio, in Congregationem Generalem, quae quarto post anno habita est, caput fecit. Praecipuus autor eius fuit Iosephus Acoſta, & iam nunc telam coepit ordiri. Quid speraret, an Generalem nouum creandum, ubi & sui ratio haberetur, an aliud quid e sua sententia posse decerni, affirmare non ausum. Ad ipsummet Claudium post ceptam Visitationem scripsit, dum praesentibus malis remedia conquiret, opportunam fore Congregationem Generalem sibi in mentem venisse. Id ei qua fidelitate, ac simplicitate par esset, significare voluisse. Excepit consilium Claudius, a quo animo paratus exequi, si ex usu videretur: & Acoſta in haec verba respondit. Sapius egi cum Patribus Assistentibus de Congregatione Generali, quam, viam ipse demonstras, videatur ne in emolumentum rerum nostrarum cessura: verum omnes omnino censuere, nullo modo necessariam esse, praesertim cum Prouinciarum sententias cognitae habeantur: quarum pars maior existimant, non modo minime necessariam, sed etiam valde incommodam pro ratione temporum fore. Iam vero accessere Gallicani tumultus: inter quos ex Prouincia, nullo modo possent, neque suos habere conuentus, neque Romam Prouinciales, binosque designatos mittere. Atque ut haec minus difficilia essent, ob infestorum itinerum impedimenta, tamen ad earum Prouinciarum administrationem, summi esset detrimenti, quod nemo dubitet, qui statum earum cognitum habeat. Praeterea post paucos menses habendi conuentus sunt ad legendos Procuratores, quo tempore, uti nosti, caput illud tractatur, an sit cogenda Congregatio: tum aderunt vertente anno Procuratores, ex quibus cognoscetur, & necessitas, & sententia Prouinciarum, deque re tota certiùs statuatur. Verum spero si vos adnitamini, ut coepistis, & remedia, quae decreuimus adhibeatis, medicamento tanti impendij opus non fore. His receptis literis magis desperavit Acoſta, posse quod moliebatur ab Societate impetrare, quam uti obsequij obseruantem decuisset, sententia sua communi subiecta, exinde curam deposuit.

Dum haec intus per Hispaniam turbarum Societatis domesticarum, reliquiae tument: externae quoque illam agitarunt procellae, quae inferius commodiori loco referentur. Cum interim pro benignitatis suae more non desisteret Diuina prouidentia, solatia molestiis inspergere. Non enim solum prospere confectum est in Regia, quod de pecunia ad Collegium,

189
Abreus ad
extremum
dimissus
Societate.

190
Acoſta cepit
moliri Con-
gregationem
Generalem.

191
Rationes ob
quas ea tunc
minus oportuna
videretur.

192
Subsidia
Collegiorum
Hispaniensis,
& Madritani.

Vallisoletanum Anglorum Seminarium conditum.

193
Regis Philippus liberatus.

194
do. 1589. 7.
Societas Iesu
in Hispania
condita.

195
do. 1589. 7.
Societas Iesu
in Hispania
condita.

sua in Vrbe nouum edificandum Hispalensis Ciuitas agebat: & ipse Rex Madritano Collegio stipem haud modicam dedit, sed etiam in magnum rei Catholica subsidium Vallisoleti Anglicanum Seminarium conditum est. Ve in tanta perturbatione temporum, Remense, & Augense Seminaria in Gallia Regno summis rei familiaris premebantur angustiis. Nec plane Augense inter armorum strepitum, & hostiles irruptiones tenere se poterat: itaque breui penitus dissolutum est. Guilielmus Alanus Catholicorum Anglorum columen, creatus à Pontifice Sixto Cardinalis, tamen multum autoritatis adeptus erat, tamen per angustias facultatum amplissimi eius gradus splendorem sustinere vix poterat. Hæc dum Personius incommoda circumspicit, simulque collustrat animo, omnes laxamentorum vias, cogitationem in benignitatem Catholici Regis defixit. Quod cum Romæ Alano, Claudio Generali, & alijs ad quos pertinebat aperuisset, satisque Claudius probaret; non pauci fuere, qui vehementer obstitissent, non esse tempora memorantes, quibus deceret auxilium ab Hispania, vel petere, vel sperare: tamen perstudiosè ductu numinis implorato, implemet Personius in eam procurationem destinatus est, iussus (vt supra memorauimus) rem quoque Societatis communem tractare apud Regem, si opportunus locus incideret. Qui cum & ante discessum, & in itinere toto, summis, & assiduis precibus precari Diuinam clementiam nunquam destitisset, vt tam graui, iustaque in causa adesse vellent, plane vororum omnium factus est compos. Nam præter ea quæ communiter Societati, vt relatum est, commodauit, primo statim cum Rege congressu Augensi, Remensique Collegijs, mox etiam Cardinali Alano opportuna exorauit subsidia. Tum auræ tam secundæ vtendum asilatu ratus, illuc adiecit curam, si quo certiore, atque vberiore possit genti suæ gratificari beneficio. Quippe Hispania non propter publicam modo tranquillitatem, sed & propter florentia sapientiæ Diuinæ studia, & Catholica Religionis sinceritatem; tum ad literarum, tum ad pietatis profectum, exuli Anglicana iuentuti sedes peridonea videbatur, Rege hoc rerum statu, tanto facilius sanctissimam causam suscepturo, quod si procederet bellum, hoc plures habiturus erat operas, ad restituendam Religionem paratas, si non procederet, subsidium hoc restabat vnicum, ad conseruandas in eo Regno sinceri cultus reliquias. Nec sua Personium coniectura, spesque delusit. Vt primùm Rex adeo Christiani operis fructus commoditateque cognouit, domicilium, ac templum, exordiendo Vallisoleti Seminario destinauit in Hospitali domo S. Cosmæ. Addidit Consilium Regium diploma, per quod tota Hispania conquirere in eam rem, stipem liceret. Nec sanè creditu facile est, quam & Regij consilij prope omnes, & Cardinalis Quiroga, & Magnates plerique, volenti animo, ac liberali accesserint. Quorum ornatus literis, cum Vallisoletum Personius ineunte Augusto venisset, non ita res ibi promptas inuenit. Sodalitas hospitalis domus S. Cosmæ curatrix, statim misso ad Regem Legato, excludere Collegium contendit: quod nec opportunam haberet Xenodochium illud habitationem, & multi amicorum eò propendebant, vt domus conducere Societatis Collegio propior, vltro non ad victum solum alumnorum, sed & ad conductionis pensionem, stipe oblata, vt sine cuiusquam offensione quietius res transigeretur, ac citius: cum haud dubiè itura in longum apud Regem, si lite contendere- tur, causa esset; omissa hospitali, ad conducendam domum curam adiecit. Sed noua interuenit difficultas. Vigil enim Inquisitor grauiter cepit obistere, etiam, atque etiam cauendum clamans, ac præmonens, ne per eius Collegij occasionem, fides inquinaretur Hispania. Vix quemquam esse ex Anglicanis gentibus, non hæreticum. Errare nonnullos, vagari- que per aliena Regna, idque, vt impunè liceat, dissimulare, quam foueant animo hæreticam pestem, vbi nanciscantur materiam, omnia insecturos. Sed

Sed & eius hominis, & aliorum quorundam suspiciones huiusmodi non solum confutauit oratione Personius, verum ipsa etiam aliquot Anglorum, perspecta virtus. Cum enim venissent iam Vallisoletum nonnulli, ijque dati essent in carcerem, tanquam suspectæ fidei, non solum religionis integritatem, verum etiam modestiæ, & cæterarum virtutum egregium specimen præbuere. Breui itaque dilatæ suspiciones sunt, mutatique adeo omnium animi, ut vigesimo post die, quam Vallisoletum Personius Madrito venerat, initium factum sit contubernio, duodecim in eo constitutis alumnis conducta in domo. Multi statim nobilium eam domum inuisere, spectare munditiem, disciplinæ ordinem, modestiam iuuenum commendare. Quæstiores quoque Caietanus, & ipse Vigil summopere coeperunt fauere, nec modo prædicabant opus, sed & Regi, & Cardinali Toletano suis literis commendandum putarunt. Ita demum sanctum illud plantarium creuit, ut extremo hoc anno, prope viginti, proximo ad quadraginta generosæ soboles numerarentur: denis aureorum nummum millibus, ad cœmendam domum corrogatis, bonaque summa in alimentorum impensas, ex voluntaria piorum hominum largitate, antequam Rex quicquam, præter fauorem impenderet. Anno insequenti comparata, & aptata domus, & Rege, & alijs conferentibus certum vectigal constat. Administratio Societati permessa est, quo promptius cum Seminarijs cæteris, & Anglia ipsa, ad euocandos, & remittendos alumnos commercium foret.

Bonorum plenus dierum in Methymnensi Collegio venerandus senex Petrus Artiaga in benedictione requieuit: qui cum ætate processisset, & vitæ insueuisset delicatiori, adeo cupidè Societatem expetijt, ut sine fine pulsanti tandem Antonius Araozius, anno seculi huius septuagesimo, propter improbitatem (ut est in Sancto Euangelio) magis quam, quod amicus esset, aperuerit. Et ille, ut ad seruitutem Dei accesserat plane animo seruiendi, quamuis offerretur facultas, literas quæ ad Sacerdotium sufficerent, addiscendi; tamen maluit in Laicorum statu, laboribusque perseuerare, quibus addebat quotidianam sui diuerberationem, & alia carnis tormenta, & multum vigiliarum, postremus domesticorum capeffens, primus interrumpens quietem, quo plus contemplando, orandoque Deo vacaret. Nullum prætermittebat diem, quin pro animabus, quæ purgantur, quipiam religiosi operis Deo offerret: euenitque ut ipse aliquot dies, mirantibus valdè Medicis, qui nec venarum iam pulsus, nec quid vitam conferuaret, inueniebant, moribundus perseuerarit, usque ad eam noctem, quæ anniuersariam defunctorum commemorationem inchoat. Non solum, autem Societati se se tradiderat, sed postulat enixè, & impetrarat à Deo, ut vnicus, quem habebat filius eodem accederet. Is fuit Emmanuel de Roias, multos annos Theologiæ professor. Tum Pater, ac Filius, etiam sua omnia Dei obsequio dedicarunt: in quibus fuit mancipium ex Æthiopia innocentia singularis, qui Collegio Methymnensi tam fideliter, tantoque exemplo, quoad vixit, seruiuit, ut ægroto quidam nostrorum Patrum, de genu pedes abluerent, cumque veneratione tanquam viro Sancto seruirent. Pridie Kalendas Martias decessit Madriti Franciscus Castrius Sacerdos perspectæ virtutis, qui inde à puero ad pietatem, ac nominatim ad S. Francisci instituta propensus, tandem Religiosi Carthusiani magni nominis consilio, annum agens tertium supra trigessimum, ad Societatem venit anno 1566. Ad ponenda tyrocinij rudimenta Villaregium missus, ita probatus est Villaregiensi Domino Ioanni Paceccho eius domicilij parenti, ut conscientia suæ rectorem, ac iudicem legerit: totosque annos cum oppidanis operosi cultoris munera, exhibat frequens in agrum pedes, nec alia terens hospitia, quam publica pauperum, nec aliunde, quam emendicato victitans, Diuini Verbi pabulum, & Diuina Sacramentorum,

194
Difficultates
obicitæ Se-
minario fu-
perantur.

195
Bona mors
Petri Arti-
agæ.

196
Francisci
Castrij felix
ex hac vita
transitus.

Virtutes
eius, & res
benè gestæ,

phar-

197
Ioannes à
Fonte bonā
vitam bene
claudit.

pharmaca agrestibus diuidebat. Quo genere vitæ dein Carauacæ, Oceaniaque pertinctus, ad vltimum translatus Madritum, præ singularis forma innocentiae, verus Israëlita nominari solebat. Ita (quod animi in plenum compositi est documentum) exacti oris, vt nihil vnquam ex eo, nisi ferium, & graue audiretur, nihil quod frustra dictum videri posset. Nimirum cum plurimus esset cum Deo, inde trahebat, quemadmodum esse cum hominibus oporteret. Mortuus est Villaregij, quò impetrauerat senex concedere, vt inter Nouitios moreretur. Ioannis à Fonte probata, multiplici Marthæ ministerio virtus, eò præsertim memorabilis est, quod ante initam religionem acitabat. Nam cum ex Vallouaro Aragoniae Oppido, vnde erat, Complutum venisset, vitamque manuum labore toleraret, quotidianam operam locans, tamen non modò diligenter Sacramentis, & precationi operabatur, sed etiam ex eo, quod partim suis detrahebat vñibus, partim laboris contentione conquirebat, adolescentem alear Scholasticum, qui instructus idoneis literis ad Diuinum obsequium, ad aliquem se Religiosorum cœtum aggregaret. Quam charitatem rependit ei Deus, ardenti vocatione immissa, ipsoque ineunte anno 1556. ad hanc suam Familiam perducto, & in ea post longum multa in æternitatem quærendi spatium, felici ei demum exitu Kalendis Ianuarij attributo.

198
Causam Col
legij Conim
bricensis pru
denter Fon
seca apud
Regem agit.

Conimbricensis Collegij causam cum adhuc quidam vrgerent, suadentes Regi Philippo, inspectionem eius, quippe vt partis Academiae, ad ius Regium spectare: multum consideratis oneris, & exempli talis incommodis, censuit P. Generalis, potius ipsi renunciandum iuri docendi, & Academiae quicquid ex ea possideretur restituendum. Id cum stitisset, Regi Fonseca ad Escuriale quinto Kalendas Aprilis hunc in modum exposuit. Cognouisse Præpositum Generalem, Academicorum quosdam Conimbricensium, & Regios Academiae eius Procuratores cupere, vt inferiorum, disciplinarum classes, Humanitas, ac Philosophia, quæ tanquam ab Academia auulsa corpore, Collegium Societatis tractabat, in pristinum statum redigerentur, vnde eruditi, peritique formari homines possint, successuri in disciplinas superiores. Hoc vt exprimant non leuiter exercere Collegij Patres, regiosque Procuratores dicere, suum ipsos nequaquam implere munus. Cæterum quanquam facillè manifestum extra causam positum sit, nihil ex Patribus iure desiderari; tamen Claudium, quod cognoritur fore Maiestati Regiæ, si ea redintegratio fieret, cupientem quacunque re possit, votis eius obsequi; iussisse, Fonseca, nomine ipsius, cedere iure in Conimbricensi Academia, docendi, omnibusque redditibus, quos Collegium docendi nomine possideret: id verò cum eo solum velle Generalem, si Rex in amplius cessurum Academiae commodum existimaret: sin autem secus censuerit, Societatem, qua alacritate, conatuque quartum, iam ac trigessimum annum in eos labores incubuit, duraturam, in posterum. Laudauit vehementer Generalis prudentiam Rex, & consideraturum dixit, quid in rem communem esset. Tantum verò absuit, vt Doctrinæ eum Societatis poeniteret, vt censum quoque Collegij amplificari iusserit. Vix è Castella Fonseca in Lusitaniam se receperat, cum Claudij literas, quibus Prouinciæ Visitator decernebatur, accepit. Sed distulit rem primùm Regni tumultus, tum quod certis à Rege nominatis, qui Regni statum recognoscerent, in eorum numerum cooperatus, & ipse est.

Et obtinet.

199
Exercitus
Anglorum
Vlyssiponi
admotus.

Sub Maium extremum Angli cum Antonio Notho magna classe ad Lusitaniam oram appulsa, Olyssiponem versus egere militem. In eo tumultu rerum ex Collegio, domoque Professorum, quod vtraque ea sedes extra Urbis mœnia sita est, multis iuniorum Eboram, & Conimbricam, abductis, lecti dumtaxat viri relictis sunt, qui Ciuitati religiosam operam, vñbicunque vsus ferret, nauarent. Cæterum cum iam prope mœnia ho-

Soc. 50.

stis adesset, & domus Sancti Rocchi, quam opplerant milites, primo obia-
ceret discrimini, P. Hieronymus Diaz, qui Præpositi locum tenebat, vt
homo minime militaris, præ timore stationem suam deferere, recipere-
que se in tutiora, pudori sibi non duxit. Adfuit tamen à Collegio Re-
ctor, præsentique animo, & industria, res ita administravit, vt nihil vl-
tra desiderari posset. Anglus frustra tentata vrbe breui abscessit: Domi-
tamen nostræ haud modicum damnum acceptum est ab impositis militibus:
inter quos fuere, qui sperantes tum se naucuros cuncta pro libidine ra-
piendi licentiam, si residuis Patribus plane vacuam domum fecissent, non
dubitarunt per infamem calumniam criminari fidem eorum. Apertior erat
delationis vanitas, quam vt quicquam ipso discriminis tempore mouen-
dum Principi videretur: quia tamen tam suspicioso in genere versabatur,
post recessum hostis diligenter inquitum est Regio iussu; quemadmodum
se homines Societatis inter obsidionem gessissent: nec quicquam extra
ignauum illum Hieronymi Diazij pauorem repertum. Ineunte Autumno
Olysiptionem appulerunt ex India Franciscus Monclarus, & Michael Ro-
gerius. Goâ Monclarus Prouinciæ Procurator discesserat; Malacâ Roge-
rius propriè missus, vt de Iaponiæ, ac Sinarum statu Generalem Præpo-
positum edoceret. Ad Insulam S. Helenæ, post bonæ spei promontorium
Indicæ naues, & Malacenses, magnoque suo gaudio Rogerius, & Mon-
clarus conuenere. Inde cum ad Insulam Tertiam venissent, Malacensis
oneraria iactis iam ancoris, vehemēti procella rudentibus fractis, allisa
ad terram perijt, vectoribus saluis. Ita in Prætoriam indicam, qua Mon-
clarus vehabatur Rogerius se recepit. Cum his indicis nauibus Kal. Apri-
lis, anno superiore, aliæ vela fecerant, Brasiliam petituræ, in ijsque,
quinque de Societate. In Prætoriam S. Lucæ eum Francisco Giraldo, qui
Brasiliæ ibat præfutura, duo Sacerdotes nostri Petrus Aluarius, & An-
tonius Botellus vehabantur. Gubernator Franciscus Giraldu, cum quin-
decim dies in Insula Materia substitisset, cætera classe, quæ præcesserat,
secundo vsâ cursu, ad oram Guineæ quadrāgintra errauit dies, Malacia
Æquatorem transgredi prohibente. Denique, cum nec progredi, nec ad
Brasiliam alicunde posset cursum deflectere, versus nouam Hispaniam vela
tetendit. Errauerunt per eius Oceani Insulas inter multa pericula, toto
eo tempore, quo naues, cum quibus soluerant abire in Indiam, ac re-
dicere. Eodem die, quo hæ mercibus onustæ redeunt ex India, & ipsi
ab longa defatigatione inanes appulsi ad Tertias, & inde coniuncta nauig-
atione Olysiptionem portum intrarunt xvi. Kal. Octobris, post annum, ac
semestrem errorem, Sacerdotibus nostris, eò minis otiosum, quod multa
in adiuvandis animabus vectorum, præclarè gesserunt, & ex obedientia na-
uigantibus, siue in Malacia cursu, siue in errore, progressus est. Ani-
maduersa est singularis quædam indulgentia Sanctorum tutelarium erga Oly-
siptionenses: nam cum ea Ciuitas duos habeat Patronos Antonium Patau-
narem, & Vincentium Martyrem, die S. Antonij Anglicana classis legit
anchoras, & die translationis Sancti Vincentij Classis Indica iecit: eo mira-
bilius, quod diei dumtaxat vnius prægressa iter, armatam Anglorum clas-
sem ipsa prope inermis euasit.

Magnum virtute virum Cælo dedit 6. Idus Aprilis Lusitanica Pro-
uincia Leonem Henricum. Is ortus nobili stirpe in Materia Insula, Lu-
tetiam fermè duodennis à Parentibus missus, dum in Collegio S. Barbaræ
sub Adriano Turnebo Latinas literas discit, Ignatium, ac Socios nouit,
& à Fabro prima pietatis disciplina eruditus est. Per occasionem dehinc
conditæ à Ioanne III. Academiæ Conimbricensis, reuersus in Lusitaniam,
eodemque Societate iam introducta, peragrè tulit Ludouicum Consaluium,
sibi & sanguine, & disciplinæ contubernio charissimum, posthabitis egre-
gijs, quibus abundabat, in sæculo crescendi prædijs, in eam nomen

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

N N N

dedif-

200
Calumnia in
Societatem
purgata.201
Aduentus
duorum Pa-
trum ex In-
dia.202
Alij solunt
in Brasiliam203
Sed post lon-
gum errorem
redeunt.204
Olysiptionen-
ses fauorem
Patronorum
S. Antonij, &
S. Vincentij
probant.205
Ortus, &
prima studia
Leonis Hen-
ricij.

206
Auerſio eius
à Societate.

207
Et mira in-
cam vocatio

208
Dotes eius,
& virtutes.

Doctrina, &
varia mune-
ra rectè obi-
ta.

209
Cardinalem
Henricum
abſens ſanat

210
Alia de illo
mita.

dediſſe. Nec in circulis abſiſtebat verborum aculeis, ignarus quod viſque eo reprehendebat in altero, ſe propediem ipſum, præ cæteris mortalium, bonum optaturum ſibi. Vix dum verterat annus, cum inter ſupplicationem celeberrimam, qua Chriſti corpus Conimbricæ honoratur, menti eius inmiſſa cogitatio, quod ſolus ipſe in tanto omnium plauſu, cultuque, nihil Deo honoris deferret, ita adhæſit, aſſiduè ſtimulans, vt Sancta anni inſequentis hebdomada, dum ſolus præcipuè ſtudio, ſacras circumit ædes, in quadam flexis genibus, ante Sanctiſſimum Chriſti corpus, haud ſine lacrymis ſe ſe offerre Deo pararum ad omnia coeperit, rogans vt voluntatem ſibi aperiret ſuam, vel Religioſum Ordinem, vnica Societate excepta, quemlibet ingreſſuro. Ita autem precatus, vt primum leuare parabat genua, videbatur ſemper Deus obſiſtere, atque ob exceptionem adiectam, totam reſpuere oblationem, donec ad extremum fatigatus, totum ſe Deo permiſit, diuinæ eius curæ liberum omnino delectum diſciplinæ relinquens, in qua gratum ei præſtiturus obſequium eſſet. Nec poſt multo Ludouicus Conſaluius Valentia, quò rudimentorum cauſa primorum ſeceſſerat, Conimbricam redijt: quem cum inuiſeret Leo, templum ingreſſus, ita commotus eſt, tanquam clara voce, *Da te Societati*, Deus inſclamaret: acerbè conſcientiam torquens, vbi ab ea voce curam ille auertere conabatur. Itaque & eodem loco vouit ſe ingreſſurum, & domum 6. Kal. Maias receptus eſt, ſexto & quadrageſimo eius ſæculi anno; altero, & vigefimo ætatis ſuæ. Statura erat puſillus, at feruidus, acer, magni animi: quam vim omnem, cum ad pietatis ſtudia ſeriò conſuliſſet; in ſui contemptu, obedientia, ſtudio precationis, cæteraque diſciplina; tantum breui profecit, vt anno euoluto, ſingulari legis beneficio creatus Sacerdos, Nouitijs, Laicisſque inſtituendis Fratribus, & eorum conſeſſionibus audiendis præfectus ſit: quo tempore ſimul Domeſticis quaſtiones explicabat conſcientiæ (primus enim ille de Societate has in Luſitania explicauit) magnum Doctrinæ nomen adeptus, vt & Martinus Azpilcueta tum Conimbricæ Iuris Canonici profeſſor, de eo in Manuali ſuo veteri mentionem fecerit, tanquam de viro, Doctrinæ, ſanctitatisque præſtantis. Neque eam quaſtionum conſcientiæ explicationem intermiſit, cum Conimbricenſis, anno 1552. ab Ignatio Collegij Rector creatus eſt. Euocatus inde ad Eboſenſe regendum, ſuæ documentis virtutis cum Cardinali Henrico, qui deindè Rex fuit, admodum probaretur, admiranda incidit res, quæ amborum inter ſe animos, mira charitate coniunxit. Anno 1556. Cardinali ex quibuſdam in corde punctionibus Olyſippone grauiter ægrotanti, per noctis ſilentium Leonem vigili apparuiſſe ferunt, ac bene ſperare, & locum doloris oſtendere iuſſiſſe, demonſtratumque Cruce ſignaſſe, continuèque dolorem ſedatum eſſe, & ſuauiſſimum ægro ſoporem irrepiſſe. Poſt autem orta luce Cardinalem omnino valentem excitatum eſſe, ac de Leone interrogantem, eum quidem, nequaquam Eboſa motum, ſed miraculo reſtitutam ſibi valetudinem deprehendiſſe. Ita idem poſtea ſolebat narrare, & Leo ſub vitæ finem iuſſus rem prodere, ita ſanè affirmare ſolitus Principem reſpondit, non tamen illud ſuis eueniſſe meritis, verum ſummo Dei conſilio, vt Cardinalis, ex quo ſtatus Societatis, atque progreſſio tantum futurum erat, vt penderent, toto in eam animo aſſiceretur. Protinus enim poſtulauit ab Lainio ſibi Leonem in Confeſſarium, habuitque dum vixit. Cæterum alia in genere hoc de Leone narrantur miracula. Et Conimbricæ homini nocte intempeſta ad ſuſpensionem cum reſte tendenti, viſum cum in Collegio eſſet; & parenti ſuæ Ioannæ de Abreo animam agent in Oppido Pontis Solis Inſulæ Materiæ, dum ipſe Romæ in tertio Generali conuentu verſabatur. Poſtquam Eboſæ complures annos præſuerat, creatus à Borgia Prouincialis, id munus ad ſeptem continuauit annos: quo tempore etiam inter conſiliarios ſacrarum quæ-

Spe. 50.

quaestionum cooptatus est. Mortuo Borgia, quid Romæ in generalibus Comitibus mouerit, suo loco narrauimus. Reuersus in Lusitaniam rursus Eborense Collegium rexit: deinde post mortem Regis Henrici Bracarense. Hinc ad Professorum domum Olyssipponem auro iam grauior translatus, non minus priuati religiosi exactum exemplum præbuit, quam ante boni Præsidis præbuisset, seuero ubique propior, quam remisso. Annis plus viginti Cardinalis dein Regis Henrici Confessarius, cum simul, è Quæstorum consilio, & nunc Rector, nunc Prouincialis esset, nec adiutorem unquam voluit ad cubiculi sui, seu corporis labores, nec vestes nisi paupertate insignes: nec licet à Principe accerferetur, equos ex aula, clitelario iumento contentus: nec faciliè cubiculum domi, cubiculo eius spoliatus, ac pauperius cernebatur: nullas denique pati voluit à communi disciplina exceptiones, quibus tamen frequens, ex calculo dolor, non specioso solum obtentui, sed & iusto patrocinio esse poterat. Quin præcipuo quodam pietatis sensu, amans, commendansque communia, cum in iuniorum aliquando conuentu interrogasset, quem quisque Sanctorum maximè coleret, & alij alios nominarent; ego verò, inquit, præter Cœli Sanctos, ostendam vobis, cuius volo vos perstudiosos esse, nobilem Sanctam in terra, eaque est Sancta Communitas. Tantum aberat ab quærendis sibi, suisue per Principis familiaritatem emolumentis, vt propinqui id modo precarentur, impedimento ne foret. Et ille habebat in ore, non ideo sæculum ab se relictum, vt secularia suis curaret: nempe intelligens nihil esse absurdius, quàm, vt quibus propter arctiorem naturam, tanto magis eadem quæ nobis velle debemus, omnino contraria, quæque ipsi rejicimus, ac formidamus, ea velimus. At incrementa Societatis, gnarus ad commune Regni spectare bonum, prudenter in loco curare non destitit. Ne gratiam Principis ad inanem adulationis, & famæ suæ amare potius vltum videretur, quam ad materiam ei rectè, ac benignè faciendi suggerendam. Nec verò faciliè dictum est, quanto studio conseruandæ Societatis disciplinæ, probæque existimationis arderet. Hic totus eius seruior effundebatur: hic flagrans zelo, spiransque ignem, & contabescens, si quod daretur scandalum, nullam capiebat quietem; publicis, priuatisque tonans sermonibus, legumque vel minimarum cultus perinde, & exactor acerrimus. In Prouinciali conuentu, cui supremo interfuit, dum de perfectione obedientie ageretur, in mandatis quoque æstimatione seculi minus nobilibus, conseruanda, progressus in medium, à Prouinciali institit clara voce, magnoque conatu flagitare, vt nullo respectu multæ suæ ætatis, sed exiguæ virtutis, neque quam multis in Societate vixisset annis, sed quàm paucis obediisset, ex eo die, tanquam vltimum Nouitiorum, veller se se tractari, cædique iuberet publicè, si quid vsquam tergieret. Insigne narrant vsque ad extremum spiritum, precatationis studium eius, ac meditationis fuisse, vt sæpè denas in die negotioso illi otio, genu flexo horas insisteret. In Bracarense Collegio, post Regis Henrici finem, quotidianæ vitæ eius hic tenor erat. Communem horam meditationi consueto tempore impendebat: ab ea faciebat sacrum domesticis in priuato sacello. Secundum sacrum in sacello eodem horam alteram, genibus nixus orabat: tertiam à meridie orationis horam in suo conclau adijciebat scholarum tempore: multum præter hæc sacrarum lectioni rerum permixta meditatione impendens. Tum sua excutiendæ conscientie consueta spatia, suæque penso Sacerdotali, quod totum, quamuis senecta fractus de genu persoluebat. Inuentum sapius rerum diuinarum contemplatione, extra sensus raptum, aliquando etiam in aère pendentem ferunt. In toto vitæ cursu, quò magis apud Magnates, rerumque Dominos erat in pretio, & maiora in Societate obibat munera, tantò se ipse humilius abijciebat; infima quæque ministeria, & sordidissimos interdum labores assumens,

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

N N N 2

ita

211
Varia præfectura.212
Studium paupertatis.213
Propinquos non promouet dum in aula floret.214
Ingens eius amor in Societatem.215
Vita eius post excessum ex aula.216
Vilibus ministerijs se exercet.

ita vt non solum purgare culinæ vasa, quod palam faciebat, sed etiam latinas euerrere, ac tergere deprehensus interdum sit, quod furtim vitandæ ostentationis causâ faciebat. Quæ tum maxime exercebat, cum in re graui, magnoque aliquo periculo, diuinam opem impensius exoraret. Statim vt Prouincialatu abiit, à successore impetrauit, multos vt dies in ministerio culinæ versaretur, quod fecit assumpta ad id consueta tunica, ac sæpe linteo etiam præcinctus, excipiens, qui ad se adirent nobilium. Nec dedignabatur, vel ligna securi scindere, & imposita in humeros in culinam deferre. Supremis etiam annis in S. Rocchi domo, frequenter petebat, nec rarò impetrabat ianitoris officium. Neque minori voluntate excepit, si quæ vnquam iniungebantur, suas ob culpas poenæ. Aliquando Conimbricæ cum feruidius nescio quid mandanti Præsidi obstitisset, Euerardus Generalis per literas leniter monuit, eam rem boni exempli non fuisse. Itaque ipse sibi eligeret satisfactionis genus tollendæ offensionis idoneum. Qua Leo conditione liberaliter vtens, delegit aliquot mensum in tunica ferruginea, culinæ ministeria, atque ita peregit, tanquam nihil præterea curarum haberet; volens à coquo grauissima quæque iniungi sibi, cum diceret iumento veteri, non adeo circumspectandum, quæ sarcina imponeretur, quod in eo parua fiat iactura: at parcendum teneritati, speique pullorum; quo significabat mitius tyrones, iunioresque tractandos. Proprie tamen destinatum illi opus erat culinam euerrere, deinde efferebat sordes, tanta ambitione, vt nunquam vellet, eum sibi honorem præreptum. Quæ sancta eius in hoc genere ambitio, coniectari inde potest. Cum animaduertisset contiguam culinæ cortem fimo oppletam, propter coquum adiuit rogans, vt vellet à se se purgari, cumque ille respondisset, serum eum fuisse, opere iam alteri destinato, tamen ipsius fores, si postero die præueniret, bonus senex magno studio accelerauit precationis, sacri, ac psalmodiæ tempora, eam vt benedictionem ad se se transferret: nec ægrius tulit, vbi anteuenisse Nouitiorum vnum reperit, quam si magno præmio excidisset: ipsi tyroni professus, nunquam se cuiquam sic inuidisse. Porro charitate erga proximos quanta arderet, tamen ex cæterarum perfectione virtutum argumentari fas est, tamen propria quædam documenta tradenda sunt. Cum audisset ad singulare certamen se inuicem duos provocasse, nec posse ab incœpto auerti, in destinatum certaminis locum meditatus, paratusque perrexit: iamque gladii micabant, cum progressus in medium deiecto ex humeris pallio, exediroque flagello, scuire acriter in sua terga coepit. Noua res stuporem induxit digladiantium animis, ferrum excussit è manibus, adeoque fera corda mansuescit, vt datis dexteris pacati domum reuerterentur. Eborâ Olyssipponem, propter cæli salubritatem è fratribus vnum cum ægrotum deduceret, sub medium iter, in vilem casam per inopiam melioris hospitij coactus nocte diuertere, vbi nec stratum, nec quicquam habendo ægro idoneum erat, nunquam quieuit, quoad aliquid lecti, vnde vnde concinnauit: & vigil assidens, cum videret somnum capere ægrum non posse ob gelidos pedes, ingenioso pietatis inuento, nudato pectore suo immisit eos, fouereque cordis sui calore non destitit. Et planè spectabilis erat, aduersus omnes ægrotos matera eius pietas, ac sedulitas. Vbi tamen periculum ingrueret, nequam dissimulari volebat, indignam, vt est, dicens in cœtibus religiosi eam imbecillitatem, per quam seculares, ne suos perturbent, de mortis periculo cælant, præpostera miseratione, sinentes in salutis mortalis discrimine, pariter de æterna periclitari. Consimilis erga hospites eminebat Leonis charitas, obuiam festinus, quicquid haberet in manibus intermisso, ad ianuam accurrebat, amantissimè complectens, deducens, curans, sæpe ipsemet abluens eis pedes. Si quid deinde in calceatu, vestituque opus haberent, paternâ benignitate prospiciens. Quibus ex rebus charitas in-

217
Caritas eius
in proximos

218
Mira ratio
conciliandi
pugnantes.

Soc. 50.

adiuandis animis æstimetur. Nullos in his labores, nulla fugiebat tædia. Magni semper fecit, sedulòque tractauit audiendarum confessionum ministerium. Verùm quinque annos vitæ supremos, ab omni alia liber, totus in eam curam incubuit. Primus adire confessariam sellam, postremus deferere. Cum primum aperiretur templum, ordinarijs. Sacerdotum munibus maturè perfunctus, ne quâ causâ opus interrumpere cogercetur; assiduitate materiam augens laboris, cum tanquam ad certum perfugium multi confluere, præcipuâ autem curâ tenuiores excolens, quod nobilioribus diceret, nunquam deesse cultores. Nihil ferebat acerbius, quam quæpiam quantauis nobilitatis, tempus sibi audiendi confessiones, salutationibus, & colloquijs inutilibus rapere, monito ædituo, ut si quando suppetere in templo materia laboris, & ipse ad ianuam à quopiam detineretur magnatum, nequaquam parceret, verùm liberè accerferet, nuncios adesse, qui vellent confiteri. Cum singulari studio, utpote quorum maior calamitas erat, alienigenas, maximeque captiuos adiuuaret. Eam ob rem senex linguæ Gallicæ, quam Lutetia puer hauerat, memoriam renouans, ex ea charitate causam mortis inuenit. Admonitus enim gallum hominem in custodia pestifera febris correptum, confestim accurrens, solatus hominem, humanisque, ac diuinis præsidij communitum relinquens, domum, retulit idem ex contactu malum: vnde latus, egregièque paratus, cum iam pridem in sola morte cogitationem fixam haberet, biduo consumptus est. Exequias eius multæ populi, ac ferè tenuioris cohonestauere lachrymæ. Eidem Quæstores, quod ipsorum è consilio fuerat, splendide parentauerunt. Multa præter narrata de eo mira Lusitana refert Historia. Olyssipponem Eboram contendens, repente ad Socium conuersus: iam, inquit, Antonius Correa in Collegio Eboresi expirauit; & planè ita euenisse compertum est. Cuidam Sacerdoti de Societate rarò Sacrificanti, fore tempus prædixit, quo aueret, nec posset: qui tandem dimissus, ad summamque inopiam redactus, vehementer cupiebat Sacrum facere, ut aliquid inde stipis referret, neque per Sacros Canones, ob mutilatum pedem licebat. Anno 1580. per tumultuum Lusitanorum initia, Conimbriæ cum ad propitiandum numen, quadragenarum horarum supplicatio in priuato institueretur facello, audire sibi visus est claram, ac terribilem vocem, è sacra pyxide prodeuntem, finite, finite, certum est, vindicare: quam ad vocem attonitus Leo, qui solus audiebat, summis precibus ab Domino contendere institit, ut misereri veller; & nihil audiebat, nisi mitte me, volo punire. Ita mœroris plenus, plerumque notis in lacrymis, ac gemitu exegit. Diluculo ad diuinam festine, reuertit hostiam, dumque magna humilitate, ac pietate leuamentum aliquod deposcit, cœpit Dominus singillatim in memoriam reuocare supplicia insignia, & diluuij, & vrbium infamium, & Ægyptiorum, & alia id genus, in quibus de improbis vltus, iustos, quamuis pauci numero essent, seruauit. Eodem se in præsens scuiturum modo denunciens. Hanc rem, Ignatius Martinius, cuius virtutem hoc dignam arcano Leo existimarat, eius post obitum enarrauit. Olim ex Oppido Almerini, cum Prouincialis Olyssipponem Georgium Serranum, & Emmanuelem Sequeira, (qui ambo deinde Prouinciales fuere) per Tagum mitteret, quamuis oboriretur tempestas, ire securos iussit, & opportuna præmonitio cecidit. Adeo sæni, dirique exitere fluctus, ut ipsorum ante oculos simul euntium nauigium, mergeretur. Quo Sequeira territus, Serranum, qui autoritate erat notior, vehementer admonere, ut nauigium ad terram applicari iuberet. At Serranus, nulla (inquit) causa timoris subest: Leo iussit, quo esset maior tempestas, ire securiores: & hæc cum diceret extemplo rudentibus fractis, velum decidit: eoque lapso periculum omne depulsum. Iam moribundus fratri, qui præcipua cura in morbo sibi adsuerat, denunciauit, compara-

219
Laboriosa
sedulitas
eiusdem.

220
Causam,
mortis ex ca
ritate repe
rit.
Eius exe
quia.

221
Quædam di
uinitus co
gnoscit, &
prænuat,

222
Somnia
Henricij mi-
rum.

pararet se se ad magnam, quæ imminebat tentationem, sed cum diuina ope, certus de victoria esset. Neque ita multo post, adeo grauius cepit exagitari frater, vt hæsitans nutansque, parum ab ruina, ac defectione abesset. Sed mirè iuuat spes à Leone promissa victoriæ, & quod vero simile est auxilium è Cælo allatum. Dormienti aliquando in sella dum Rector agebat Eboræ, visus est quidam adesse, & prehensio brachio excitare, admonens, vt ad certum, quem nominabat è Collegio pergeret, ex eoque cognosceret de Sacerdote eiusdem Collegij, quem item appellabat. Cumque excitatus pro somnio nihili rem fecisset, rursus obdormiscens eadem species, cum acriori monitu offertur. Sed cum ne tum quidem habendam somnio fidem existimaret, ecce tertio redit sopor, & visum, dura cum increpatione, quod non accurreret ad succurrendum ouicula, quam tartareus ei lupo rapiebat. Iret, labanti succurreret, puniret qui periculum norat, nec indicabat. Tum demum intelligens haud esse somni ludibrium, rectè ad demonstratum fratrem pergit, ex eoque cognoscit Sacerdotem illum defectionem à religione moliri, statimque opportunis remedijs firmat labantem, haud impunito illo, qui per falsum amicitie nomen morbum occultans, perire amicum sinebat. Eboræ item aliquando, vbi manè ab oratione surrexit Marcum Georgium admonuit, vt pararet se eo die, si opus foret, ad scholam quæstionum conscientiæ suo loco habendam. Tum reuersus inde, sacrificatum abit. Missa peracta admonet Georgium, vt habeat scholam, egressusque Collegio, certam in domum proficiscitur, vbi inter magnas angustias grauius ægotantem hominem reperit. Post longum congressum, secedente Leone, comitem eius ager aduocat, & admirandus, quis esset Pater ille, quid muneris administraret, interrogat: omnino enim sibi compertum, magnum esse Dei famulum, cui sua peccata fuerint diuinitus reuelata, præ quorum pudore ad poenitentiam legitimam adduci non posset. Antonius Carmallius Theologiæ professor, narrauit sibi adolefcenti, dum Leoni de peccatis confiteretur, subitum cordis dolorem coortum, adeo vt penè exanimaretur, cum autem locum ostendisset Leoni, statim vt illum tetigit, dolorem omnem euanuisse. Alia alij non solum in corporis, sed etiam in animi morbis, statim vt se illi commendarunt, præsentanea sensere remedia. Valebat & aduersus Dæmones, & è corporibus obsessorum multos expulit: sagaciter quoque multorum fraudes energumenos se simulantium, inedia, & virgis excussit. At bellæ illæ tartaræ suam in ipsum rabiem, tum maxime, cum magnum quid in animarum adiumenta moliebatur, colaphis, & verberibus, & aliter sæuendo promebant, ineptè scilicet ostendentes, cepta eò meliora, & urgenda enixius, quò magis honorum omnium oloribus essent inuisa. Aliàs non permisi sæuire, inanibus terriculis creare molestiam conabantur. Matutinam psalmodiam cum Ludouico Cerqueria (qui dein Iaponiæ Episcopus fuit) aliquando cum recitaret, lucernam statim Diabolus arreptam circumferre per cubiculum cepit, nulla apparente manu. Attollebat, demittebat, huc illuc raptim agebat, vt solet ex tremula aqua, radijs icta solis volutus resillire fulgor: cum insuetus ad ea Ludouicus se se cubiculo pauescens eriperet, Leo, cui noua non erant, plane secutus hæsit. Dum in Regia Almerini versaretur, quotidie solebat traiecit Tago in Oppidum Santarenum ad Euangelizandum excurrere. Incidit causa cur aliquando præter morem ibidem etiam pernoctaret. Ecce autem cum primum cubitum abiit, sæpe appellare nomen IESV magno studio cepit, tanquam commotior, vel timeret, vel iam perferret impetum aliquem vehementem hostis inferni. Exiliit è lecto, & per conclaue inambulans, signum Crucis sibi sæpe figurabat. Aderat in eodem cubiculo comes eius Ioannes Aluarius, is qui dein fuit Aflistens, qui (nam & lucerna vigil asseruabatur) ea tanquam noua haud sine metu spectabat, ex-

223
Peccata oc-
cultis dimi-
nis agnoscit

224
Odium Dia-
boli in Hen-
ricum.

225
Constantis
eiusdem fidu-
cia.

exitum rei opperens; cum repente turbo adeo validus in fenestram incubuit, ut quamvis optime obsecratam, ac veste munitam, repente terribili fragore patefecerit, veste in medium conclaue proiecto. Immotus adhuc, Leo, Crucis tantum signo repetito, inuocatoque IESV nomine, pauentem comitem nil formidare iubet, quod nihil esset timendum, obsecrataque fenestra cubitum redijt, ac tanta statim securitate somnum admisit, ut admodum sonore stertere eum comes audiret.

Dudum intermissas Angræ: & Angolæ res, quasi ex itinere relegemus, antequam in Sinas, & Iaponiam transmittimus; nam India, quod nihil ferme non simile nuper inde recitatis in hunc annum suggerit; conticescere tantisper mauult, quam aut paruis dictu, aut facile intelligendis ex memoriâ proximè relatorum, otiose detinere lectorem. Angræ anno superiore instituta in Collegio nostro Sodalitas Beatæ Deiparæ, hoc anno perlato Româ diplomate rite confirmata, & Indulgentijs Pontificijs ditata est. Commune id Collegio Angrensi cum multis alijs, immò cum omnibus ubique terrarum nostræ ferè Societatis Domicilijs fuit: nec velut eximium hoc loco commemorandum putarem, nisi, ut semina eadem in diuersis terris magnâ differentiâ fructificant, cum alibi, ut est in Euangelio, trigessimâ, alibi sexagesimâ, denique in felicioribus aruis centesimâ multiplicatione fruges reddant; ita scirem, cum alijs in Urbibus Sodalitiae, B. Mariæ ad salutem, & consolationem animarum profecerint plurimum; Angræ successus incredibiles, & fructus longè supra, quam expectari verisimiliter poterat insignes, atque illustres habuisse. Principio, quod iuuentuti scholas nostras frequentanti subsidium parabatur, id primâ consilij propositione probatum Ciuitas vniuersa commune omnibus ordinibus esse, voluit. Quare ante omnes ipse Episcopus cum suo Vicario, compluribusque Canonicis, Ciues item primarij nomen in Sodalitatem dedere. Est præterea præcipua in eâ vrbe, & totâ Regione dignitatis Præsidijs Præfectus, quasi Proregis in remotis illis Insulis auctoritatem obtinens; is non modo se ipsum, sed Tribunos, Centuriones, & lectissimos quosque suorum militum in eandem Societatem admitti postulauit, vtilitate maximâ cohortis vniuersæ, & totius Ciuitatis exemplo salubriori, quam assequi narrando quisquam possit. Siquidem cum humanæ consuetudinis testatissima omnibus locis, & temporibus experienciâ compertum sit, parum benè conuenire Christianæ Disciplinae, & absolutæ numeris officiisque omnibus Religionis, cum militari licentiâ, præsertim vbi otium, & copia commodorum, accesserit, tamen Præsidiatorum huius Insulæ, licet numero permagno in summâ securitate parique abundantia viuerent, ex quo piam Dei Matri in eius Sodalitio seruitutem sunt professi, tam mirabilis innocentia, tamque amabilis omnium virtutum cultus emicuit, ut verè dici posset legionarios sub signis, atque in Castris, vix temperantia, castimonia, pietate, caritateque in Deum Cœnobitis Disciplinam claustrorum longo iam vsu tolerantibus concessisse. Purgabant confessione, reficiebantque sacrâ mensâ frequenter animos, & ad hæc sancta mysteria, ieiunijs, cilicijs, verberationibus vltro susceptis, etiam publicè, se se comparabant. Passim videres in stationibus, pro taxillis, & folijs lusorijs pro se quemque globulos precarios terentes digitis, aut libros pios lectitantes. Sermones non dicam, non obscœni, non maledici, sed probi omnes, ac sancti. Si quis, quid deliquisset deferabatur ad Sodalitij moderatores, & eius arbitrio, aut crimen expiabat publicâ poenâ, aut albo Sodalium expunctus, res suas sibi habere iubebatur; quod instar ingentis infortunij ducebant. Facile arbitrati est haudquaquam ad tantam virtutis absolutionem, milites sine Ducis peculiari curâ, efficacique exemplo expoliri potuisse. Ille autem tantò vulgarem modum, ac captum hominum illius ordinis in Religionis officijs, & Diuinæ legis obseruatione superabat, ut sagatus Sacerdos aut Chlamydatas Monachus videri potuerit. Edixerat propositâ poenâ carceris,

226

Angræ Sodalitas B. Mariæ maxime salutaris.

227

Omnes Ciuitatis ordines ei adscripti.

228

Militum pietas.

229

Ducis Præsidiatorum Angrensiū Religio.

230
Seueritas.

231
Et liberalitas.

232
Confirmatio
Sodalitij ma-
gno gaudio,
& omnium
ordinum stu-
dio excepta.

233
Angolanorū
perfidia infe-
lix.

234
Aluarius no-
uus Rex Cō-
gi propagan-
dæ Religioni
studet.

ris, vt turpitudine, contumeliâque verborum sui omnes abstinerent. Præceptum vt supplicio sanciret, quando diurnas stationes, vigilasque nocturnas obibat explorabundus more Castrensi, aliquot paria ferrearum compedum præ se gestari à famulis curabat, quas repente indueret in eiusmodi culpâ deprehensis. Multâ conquisitione compererat à quodam milite, non tamen ex ijs qui Sodalitio nomen dederant, clam ali scortum; statim omnia molitus extraxit è latebris meretriculam, exportarique primâ naue soluente in continentem iussit; ac cum illa iter deprecaretur inopie obtentu, largum illi viaticum de suo numerauit, quouis pecuniæ damno bene redemptam ratus amolitionem occasionis peccandi; ab ijs qui ipsius essent curæ commendati. Præterea idem conuocari certâ horâ quotidierudem, & otiosam è foro plebem in aedes suas iubebat, eique Christianæ Doctrinæ prima elementa inculcabat ipse per se se, additis horamentis ad honesta omnia sectanda, prauâque fugienda. Cum Sodalitij Angrensis in militibus hi extarent fructus, quibus prudens per se intelligit, quantum vtilitatis inde elicerent Sacerdotes, instituto, & professione propriâ Religionis dediti, Patres familias, & primarij ciues gravitate morum, & ciuili disciplinâ ad omnem honestatem inclinatiores, denique Adolescentes discendi causa ventitantes ad nos, quos docilitas tenerioris ætatis, & primæuæ innocentia capaciores Cœlestium sensuum reddebat. Hos enim simul cunctos ordines vnica tum Sodalitas amplectebatur, more nondum inducto, qui deinde salubriter inualuit, discernendi genera, & multiplicandi eodem in loco cœtus istos, pro varietate graduum ætatumne, vt congrua cuique institutio adhibeatur. Hoc loco res erant Sodalitatis Angrensis, quando est, vt dixi, eius Romæ confirmatio perlata. Placuit eam excipi publicâ celebritate, nullusque Ordinum, qui Sodalitium constabant desiderari suum studium in eâ solemnitatem sustinuit. Electâ die Clerus Templi maioris cum Episcopo tempestiuè in Sacram adem Collegij venit, ibique Pontificali ritu celebravit sacrum. Inde supplicatio processit. Præibant Adolescentes è scholis, sequebantur milites, Ciues, Duces, Magistratus, Clericorum, & Sacerdotum linteata series, Dei Matris laudes sacris omnes canticis modulantes. Caput pompæ Thensa erat auro, serico, vittis, floribus, omnis generis ornamentis speciosissimè decorata, in quâ effigies Deiparæ explicatum diploma præferentis manu Sodalium humeris altè sublata portabatur. Humus constrata folijs, vestibula, & fenestræ Domuum velis splendidis aulaisque renidebant. In compitis extructa pegmata Choros Musicorum, & scenas adolescentum, pias è sacris monumentis historias arte Dramaticâ exprimentium habebant. Quid multa? summâ Urbis gratulatione, ac gaudio gesta res, longam sui memoriam cum grato, pioque erga Deiparam affectu, in Ciuium, & aduenarum, qui viderunt animis reliquit. In Regno Angolæ irritati potius, quam domiti victorijs Lusitanorum Æthiopes Idololatæ, abundante semper ad pacta infringenda perfidiâ, ad rescindendos exercitus multitudinem, noua quotidie machinabantur, semper infelici successu, iterum, & tertio ab ultimâ narrata pugna, qua tot eorum myriades cæsa sunt, redintegratum bellum, iteratis nec multo minoribus attriti cladibus, necessariò curatâ pace finierant. Hoc denuò anno agitantibus consilia rebellandi deprehensi Sobæ aliquot capite periurium luerunt, supplicio duobus ipsorum salutari, qui renati per baptismum in carcere temporariam mortem spe vitæ æternæ, cuius pignus acceperant, consolati sunt. Confirmabat interim opes in dies suas Aluarius nouus Rex Congi Christianus aduersus factionem, quæ admoto ad spem regni Fratre ipsius Ethnico, Patris, item Aluari dicti, & pariter Christiani hereditatem ab eo interuerture conata erat; frustra: Deo electi à se Regis innocentiam tuente. Is gratus Diuinis beneficijs, enixè propagationi Euangelij fauebat. est Loanda Insula ditionis eius ad nonum gradum cum

Soc: 50.

cum dimidio latitudinis Australis non longè à continenti Regni Congi, obiecta ostijs magnorum amnium duorum Bengi, & Coanzæ, quorum hic Angolæ Regnum à Congo determinat; non magna illa quidem, sed frugum locuples, & pecoris, Cœlique temperie salubri, ac celebris piscium Conchyliorum, quibus Congenses vice pecuniæ vtuntur. Septem in ea oppida (Incolæ patriâ voce libatas vocant.) Horum duobus primarijs, alteri à Sancto Spiritu, alteri à Sancto Paulo Lusitani nomina dederunt. Prior quasi Metropolis, Congensis Prætoris Sedes, Posterior Vrbs Lusitanorum colonia est, vbi iam ab annis decem statio nostrorum erat. Hi excolendis Lusitanis, Æthiopibus ad Christi iugum attrahendis, strenuam, hætenus, & modò successu fortunatam operam dederant. Nam vix vltra totâ Insulâ reliquæ Idololatriæ visebantur. Optimoque in cursu cum hic tum in Continenti vtroque Angolæ, & Congi Christiana, res erat.

Efferebant se apud Sinas spe, ac specie præclarâ iaci ceptæ à septem retrò annis semencis Euangelicæ pubescentes fruges, ac tantum non maturæ primitiæ; cum eas hoc anno inopinatus ingruens inuidæ malignitatis quasi turbo quidam percussit, extincturus si minus viuacis indolis forent. Matthæus Riccius, & Antonius Almeida, operarij excellentis industriæ, in Statione Sciauquinenfi Ecclesiam Sinensem nouam, quasi Christi vineam nouellam totis excolere viribus pergebant. Aptum erant locum nacti. Aedes sacra perelegans, cum adiuncto Domicilio ad amnis navigabilis crepidinem, sub ipsam frequentissimæ Cinitatis portam, situ amoenissimo, procul euocabat curiosissimam, & otiosissimam gentem. Nec minus vbi accesserant mundities, & nitor, peregrinæque gratiæ specimina Europæ artis in descriptionibus Geographicis, in pictis elegantia nostratibus, in libris artificio calchographico luculenter exaratis, aureos titulos in mundissimo corio exterius monstrantibus; denique in machinis horarijs, alijsque ingeniorum veteris Mundi nouis isthic inuentis mirisque spectaculis detinebant. Prorex, eiusque numerosissimus comitatus, Inferiores Magistratus cum suâ quisque cohorte, Literatorum erudita natio, ciuesque politiores quotidiano concursu, non ædem magis sacram, quam Bibliothecam, quam Mathematicam porticum, quam omnes concinnitate peregrinâ renidentes exhedras obibant admiratione inhianti. Plena semper Platea obiecta ædibus vestibulumque Domus lecticis honestiorum Ciuium, flumen vicinum lembis Magistratuum, aut cimbis aduenarum, qui ex Vrbe anne secundo, visendi res insolitas cupiditate, confluebant. Omnes excipiebat Matthæus Riccius linguæ iam peritus Sinicæ, & audissimis Mathematicæ scientiæ, de Cœli Conuersionibus, de motibus astrorum, de ratione temporum, de dimensionibus Terrarum, & marium, ea differebat, quæ facillè, vel inuitis assensum extorquerent, & fateri cogerent; inchoatas dumtaxat, & rudes apud ipsos istas esse disciplinas, quarum perfecti iam Magistri primum audirentur. Hinc existimatio, laudatioque gliscebant Eruditionis Europæ: Indidem sacris quoque dogmatibus accedebat autoritas: facillè opinantibus, qui nostrorum acumen in rebus aciem mentis intelligibilibus probabant, haudquaquam eos in Diuinis aberrare. Adiuuabat editus non ineleganter, vt ante diximus, Sinensibus typis, latèque disseminatus Catechismi liber; quem qui cognouerant Mandarinum Magistri Gentis contra disputatum accedebant, committebatur certamen ambiciosè, nec tamen inciuliter, in splendido confesso, Nostrisque disertè, ac foeliciter, Deo, & causâ iuuante, argumenta obiecta soluentibus, ferè semper à plerisque applaudebatur. Statis horis quotidiana Catechismi lectiones ad concionem ingentem in templo habebantur. Multi Catechumeni fiebant: ij cum maturum erat solemnè ritu sacro fonte tingebantur. Euolabat fama longè vltra fines Prouinciæ Cantonix, multis aliarum qua-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. r.

O o o

tuor-

135
Loanda Insula tota
Christo iu-
iuncta.

136
Curtus rei
Christianæ
interpe-
latus apud Sinas.

137
Domus So-
cietatis ciau
quini posita
Sinenses alli-
ci, & concil-
liat Euange-
lio.

138
Catechis-
mi lingua Si-
nica editi
fructus.

239
Mors Cantoniensis Proregis.

240
Successor eius aliud Prætorium à fundamentis extruunt.

241
Maleuoli apud eum sermones de Sciaquinensi Domo.

242
Prorex novus Sciaquinensis non pellere nostros decernit.

243
Diploma Proregis ad nuntios nostros.

tuordecim aduenis, Sciaquinum publicarum, priuatarumque rerum gratia, ventitantibus, & quæ viderant, audierantque Sinis inuenta, libenter alibi memorantibus. Nostorum quoque alter subinde commoditate portuosi amnis obuiam suggerentis copiam nauium quocumque opus esset euntium, aut ad Metropolim Cantonis Civitatem Quamcheu stans nundinis, & plenissimo mercatu celebrem, aut trans amnem in oppida per agrum spatiosa Evangelizatum excurrerebat. Eâ felicitate res fluebant cum Prorex nostris amicus in suo Sciaquinensi Prætorio diem obiit, nominatusque illi successor à Rege est is, qui tum vicinæ Provincie Quam-si vice Regis præerat, Domo Nanquiniensis, nomine Leu, homo, ut ipsa eius administrationis initia monstrant, non intactus ambitione, & avaritiâ. Is ominosum ducens in ædibus decessoris sui morte funestis habitare, iussit eas funditus destrui, in eaque superficie, nouâ descriptione alias à fundamentis ad fastigium attolli, quod dum impigrè magnis ex ærario publico impensis curatur, ipse in Vrbe Cantonis limitibus conterminâ opperiens finem operis excipiebat officia Cantonensium ex cunctis Urbibus certatim noui, ut sit, Rectoris, gratiam captantium. Inter hos multi erant Sciaquinino profecti; quippe Vrbe Magistratibus, Literatis, & Nobilibus plenissimâ, quorum alicuius maleuoli sermonibus incitatum aduersus Sciaquinensem Domum nostram, noui Proregis animum postea patuit. Facile suspicio cadebat in quemdam Thansiarhiu, Civium Præfectum, hominem astutum, quique, ut multa indicia se dabant, magis ad speciem, quam mente sincerâ, cum nostris amicitiam coleret. Hunc serunt commemorasse nouo Proregi, quasi ad commendationem Sciaquinensis Civitatis, esse illam solere suis Rectoribus exquisitè gratam, quippè, quæ presentibus obsequiis, quæ promptissimè, ac cumulatissimè exhiberet, haud contenta, etiam perennibus excitatis monumentis famam eorum, ac memoriam apud se consecrare immortalitati solita esset. Sub hæc retulit dudum extrare molem speciosam publico sumptu affectuque Civium olim extructam honori certi, quem nominabat, Proregis; quin etiam nuper inferiori Magistratui, Præfecto Urbis, turrim magnificentissimam excitatam. Esse his monumentis accommodatissimum locum, campum suburbanum prætentum amne, conspicuum, & concursu celebratum: cuius modo partem optimam peregrini ex Amacao Sacerdotes, edificio spectabili occupatam tenerent. Hæc cum Thansiarhius maligno artificio diceret, facile affectus est, quod optabat, cum enim homini gloriæ audio saluam mouisset honoris ampli non vni iam à Sciaquinensibus concessi, non agrè ad eum, & sperandum, & desiderandum perpulit. Multa igitur per celere mentis agitationem momento percurrens, primum satis sibi fuit, ut consideret haudquaquam sua merita Sciaquinensibus inferiora visum iri meritis eorum, quibus istos honores decernendos putauissent. Deinde pellendos loco peregrinos Sacerdotes censuit, quod eorum vacuo in solo suum monumentum rite collocaretur. Postremò excogitandam rationem, quâ hoc, & iure videretur fieri, & quam minimum acerbatis in isto per se odioso negotio administrando adhiberetur. Ab his ita secum, sine vllâ tunc sui consilij significatione, constitutis, sumpto spatio ad deliberandum de modo conficiendæ rei, paucis post diebus diploma rite conscriptum ad Linsithaum (is est, ut dixi Magistratus Prorege inferior, Sciaquinus, & ipse degens) ad Linsithaum, inquam, diploma mittit, quo causatus; comperisse se Sacerdotibus externis, contra leges Regni sedem stabilem in ipsâ Vrbe Proregiâ concessam; scire etiam istiusmodi Sacerdoticos acutos alioqui, & factiosos homines, arcana explorata Sinensum, suis Amacaensibus prodere, non sine periculo quietis publicæ: præterea varijs artibus plebem ad se pellicere, ac coitiones facere, res omnes Reipublicæ suspectas: quin etiam spectacula ostentare peregrinarum machinarum; palamque proponere automata anea, quæ sponte concaui æris pul-

Soc. 59. A

In diei, ac noctis horas indicent. Ea sibi, & per se cogitanti, & è prudentium consilio haud tolerabilia videri, quippe antiquis Patriæ moribus dissentanea, noua, tumultum minantia, & Regi ubi cognouerit minime probanda. Quare se ipsi mandare, vt causâ, quam primum cognita Europæos facessere Sciaquinino iubeat; & aut Amacaum ad suos remittat, aut in Suburbanum Vrbi Xauceanzæ Coenobium, Nanhoam vocatum, edicto transferat. Tali Linsithaus accepto mandato, Vicario Præfecti Urbis, subiecto sibi magistratui, negotium dat agendi cum hospitibus Amacaensibus, vt sponte Proregi obtemperent, & Nanhoam ad tempus vltro secedant: sic eos honorificentius, & rebus ipsorum vtilius migrare posse, quam si pro Imperio cogantur. Neque enim spem superesse vllam flectendæ Proregis voluntatis. Si autem modo tempori cesserint, facile post defunctum, præfecturâ Proregem iniri rationem posse ipsorum reuocandorum. Ea cum, Vicarius apud Marthæum Riccium fusè, ac beneuolè disseruisset, non agrè persuasit homini iam non imperito Consuetudinum Sinicarum, esse id optimum consilium quod tali tempore capi posset. Nihil tamen ausus in tantâ decernere sine consensu nostrorum Amacaensium, spatio ad deliberandum impetrato, certum hominem ad eos destinat cum literis, quibus diligenter exposito rerum statu, sententiam suam, & eius rationes proponebat. Inuenit hic Nuncius Alexandrum Valignanum Amacai cum legatis Iaponijs, vt dictum est anno superiori ex Indijs appulsum. Is consilio cum alijs Præpositis habito, respondit, non committendum videri, vt facile, ac sine certamine sedes tanto sumptu, ac labore Societati quasita eriperetur. Quare denunciatum iudicium subiret audacter, & ius suum, ac nostrum, constanter tueretur. In id incubuit strenuè Riccius Apologijs, & id genus actis conscribendis, testimonijsque, ac suffragationibus corrogandis; in quo magistratum, & literatorum Sciaquinensium egregium fauorem est expertus: inutile tamen ob Proregis in proposito perseverantiam; cuius per idem tempus alia specimina iniquitatis, & auaritiæ extiterunt, in vexandis negotiatoribus ex Vrbe Cantoniæ Metropoli, alijsque è populo, qui modo haberent quod cedere in prædam posset. Tamen Riccius ne nihil intentatum relinqueret, ad Proregem in eâ quam dixi conterminâ Ciuitate adhuc degentem, conferre se se parabat: quando rogatu Linsithai, viri, & potentis, & nostris amici, negare non potuit, quin Amacaum excurreret, certi negotij pertractandi causâ. Eâ occasione distinctius edoctus Visitator Valignanus, itemque alij Amacaenses Patres, quam agrè obtineri statio Sciaquinensis posset inuito, & repugnante Prælore, tandem in antea reiectam, Riccij sententiam, & ipsi concesserunt. Permiseruntque, vt si ei videretur, tempori cederet; sed illud commendarunt, vt aliam saltem intra Sinensis Regni fines sedem impetrare conaretur. Inter hæc perducto ad fastigium nouo Palatio Proregis, satisque instructo, atque ornato, is publicè à Sciaquinensibus, vt eò se conferret inuitabatur, qui percontatus de Amacaensibus Sacerdotibus, cum audiret nondum eos emigrasse, profectionem differebat suam, mandata, quæ de illis dudum dederat subinde iterans; sine vllâ tamen iræ significatione; nimirum, vt auctoritatem tueretur perturbationem celans. Amabant, & plurimi faciebant nostros multi ex Sciaquinensibus Magistratibus. Eo fiebat, vt cum ijs, necessitate obsequendi Proregi eius voluntatem declararent, id non solum sine acerbitate facerent, sed simul beneuolè testarentur, cupere se se, ac quatenus possent, conaturos officijs assequi, vt Prorex de isto proposito dimoueretur. Horum igitur fauore moras trahentes nostri in aliquam melioris euentus spem, eò vsque persisterunt, quoad iam inuectus solemnî pompâ Sciaquinum Prorex in Prætorij ædibus confedit. Ibi cum ex Urbanis magistratibus quæreret, ecquid exteri migrassent, quod toties iussisset: audiuit ab ijs: multa hospites Amacaenses pro se allegare, quæ digna con-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

O o o 2

fide-

244

Suadetur Patribus, vt cedant temporari.

245

Eo Riccius inclinatur.

246

Patres Amacaenses id prohibent.

247

Riccius ijs obtemperat.

248

Proregis iniuitas.

249

Riccius Amacaum profectus scitur.

250

Valignanus eo audito consentit migrare e Sciaquinino.

251

Instat Prorex nostris, vt exeant.

252

Sciaquinensium beneuolentia in Patres.

253

Proregis aduentus.

254

Rationes pro Patribus allegatae.

254
Prorex in-
compensatio-
nem aureo-
rum sexcen-
torum offert
sexaginta.

256
Responsum
liberum Ric-
cii.

257
Prorex ne-
gat, quod ini-
tio concessit.

258
Metus obla-
tus Proregi
à Regni Vi-
sitatore.

259
Disimulatio
Proregis.

sideratione viderentur. Hoc inter alia: se se permissu Proregis, & auctoritate publicâ in solo legitime quæsito ædificium struxisse, in quod aureos sexcentos expendissent, id quod certis tabulis, & testimonijs constaret. Iniquum videri eos inde pelli non refarcito eo damno, ac pari summa numeratâ. Percussit ea mentio avarum Proregis animum; hinc quidem non audentem manifestam iniustitiam consciscere, aliunde vero certum, tantum argenti numerum non profundere. Respondit igitur se repensurum Amacaënsibus Aduenis pecuniam, si non quantam peterent, certè quanta ipsis iure deberetur. Moxque ad Matthæum Riccium misit certum hominem, qui sexaginta ei aureos offerret. Riccius ingrediendi in causam prout initio iussus fuerat, etsi fuerat postea remissum, oblata qualicumque spe, hanc occasionem, & initium sumens, dixit, se nullâ pretij magnitudine adduci vnquam posse, ad sacram ædem, in quâ Dei sui Conditoris rerum, omnium præsens numen habitaret, cuiquam vendendam; nedum, ut eripi eam sibi volenti pateretur cum pecuniâ permutatam decuplo minori eâ, quam expendisset in illâ construendâ. Renunciaret ergo Proregi melius eum exerciturum iustitiam nullo suo sumptu, sinendo Aduenas supplices suos stare in possessione legitime initâ sine cuiusquam noxa. Addidit hanc petitionem suam libello expositam se ad Tribunal Proregis ipsum delaturum. Nec secus quam dixerat fecit; aut potius facere tentauit. Iterum enim, & tertio repulsus à ianuâ est iussu Proregis, incredibiliter offensus, quod pecuniam à se missam recusasset. Itaque Riccio respondebatur, dicere Proregem, indignum esse ipsum suo conspectu, qui sua dona contempsisset. Hæc videns, audiensque Riccius, intellexit, quam vanè speraretur Sciaquinensem conseruari Societati sedem posse, sed & illud vereri præterea cepit, ne à iam irato Prorege, Sinarum quoque finibus excluderetur. Igitur, quod à Valignano habebat in mandatis, mutatâ ratione, per libellos, & amicorum interpositionem, vehementer institit, ne finibus Imperij Sinici exterminarentur; sed Sciaquinum exclusis concederetur ingressus in aliam quampiam Regni eius Urbem. Istud quidem vitro Prorex obtulerat initio: Verum iam irritatus recusatione pecuniæ oblata, eò constantius negabat, quò magis ex libellis intelligebat, quam id vehementer desiderarent illi, quibus ægrè fieri iratus cupiebat. Dum hæc lentâ formularum, vel politicarum, vel forensium Sinis visitarum serie in longa tadia seignium tractationum extenduntur; nostris subinde per libellos sapius oblatus innocentiam contestantibus suam, & de iniuriâ exilij decreti expostulantibus, incidit aliquid vnde Proregi timendi occasio, nostris sperandi, offerretur. Solent Reges Sinarum certos à latere suo in Prouincias homines mittere, Inspectorum, aut vt loqui recentius solemus, Visitatorum munere functuros. Horum plena potestas, summaque autoritas inquirendi, & explorandi est latè in omnes quantauis dignitatis Magistratus: quâ sint abstinentiâ, quâ fide, quâ iustitiæ curâ, vt se domi gerant, vt in publicis quæ fama de illis, quis in eos affectus populorum. De his illi quæcumque renunciant, creduntur; & aut pro meritis euehuntur, qui laudati sunt; aut deprimuntur, puniunturque, quorum moribus, aut prudentiæ parum honorificum ab istis testimonium redditur. Inspexerat sub hoc forte tempus vnus ex his Prouinciam Cantoniam, & reuersurus ad Regem, quò explorata referret, per Urbem Sciaquinum necessariū iter habebat. Collegit, hoc comperto, se se Prorex, & quod celebratâ multorum sermonibus querelas de se Sacerdotum Amacaënsium sciebat, haud sine causa timuit, ne quid eâ de re in Visitatoris commentarios referretur, aut iam relatum esset, quod à Rege illie legi nequaquam sibi expediret: quare constituit dissimulandum in præsens, ac supersedendum in negotio, contraque præ se ferendam coram Visitatore in Amacaënses hospites beneuolentiam, vt si quid ille secus audisset, oculorum testimonio refelleret. Ergo iam

Socijs.

iam aliquot prius diebus, quam aduentaret Sciauquinum Visitator, visus Prorex miscere, nostris amicis de re nostra benignius loqui, remittere quod ante ostenderat studium, prorsus sic agere, ut omisurus inceptum, existimari à prudentibus posset. Nec deerant, qui putarent pœgitare hominem suscepti certaminis, ac receptum eruptioni inconsultæ non inhonestum isto silentio, ac nouâ placabilitate captare. Venit inter hæc Sciauquinum Visitator, & à Prorege delinire Censorem, à quo notam metuebat, studente, exquisitis omnis generis honoribus afficitur. Dixerat Visitator discessit diem, Prorex cum vniuersis Magistratibus, Literatis, Primariisque Ciuibus, necnon cunctis festo ornatu cohortibus Prætorianis processit ad deducendum hospitem. Stabat ingens parata multitudo Myoparonum, Lintrium, Phaselorum egregiè pictorum ad crepidinem annis. In hanc classem multitudo ea omnis inscendit, simulque varij more gentis Musicorum Chori, partim voce, partim instrumentis canentium. Soluerant omnes, & remis euecti aduerso anæ ad multa stadia progressuri dicebantur. Effuderat se studio Ciuitas, & præclara species tenebat oculos, & fenestris imminuentium flumini domorum, aut è littore spectantium. Nostram quoque Domum amici eâ causâ compleuerant. Iidemque mox non sine admiratione notarunt, & animaduertere nostros iusserunt, desistere naues de cursu, & proras repente ad nos vertisse. Nempè intentus ei, quod retulimus artificio Prorex, quo magis ex animo Visitatoris abstergeret suspicionem omnem illius suæ in hospites Amacaenses iniuriæ, quem deducebat inter officiosissimos sermones, interrogauit: Eequid de Aduenis audisset miri hominibus ingenij, qui sedem dudum Sciauquini fixissent? En, inquit, vides tectum illud elegantia peregrinâ conspicuum, illic degunt. Nec longè, ut vides abest locus. Equidem censeo, nisi tibi aliud videtur, rectè nos facturos si accesserimus, erit pretium deflexionis modicæ, Europææ elegantia specimina vidisse. Non abuente Visitatore, iussi nauæ flexis gubernaculis cursum institutum mutant, & secundo anæ velis nihilominus, ac remis fluminis impetum iuantès, summâ celeritate nostræ ripæ classem admovent. Exscendunt Prorex, Visitator, Proceres Literatorum, Primi Magistratus, & nostræ domus residentès, ac blandi ostium subeunt. Excipiunt læti inexpectatum officium, Riccius, & Almeida; magnosque hospites, quibus possunt obsequijs honorant. Illi cuncta cupidè visere, prolixè laudare, admirari mappas geographicas, Astrolabia, sphaeras, ante omnia horarias machinas, & libros Europæis cusos typis, ornatis inuolucris, & aureis exterius titulis decoros. Inter omnes affectatâ comitate Prorex verbis officiosis, multum familiaritatis, plurimum beneuolentiæ monstrare. In quo egregiè cunctis imposuit. Cum enim non solum, quod cupiebat, Visitator eam inde secum opinionem abstulisset, ut humanissimè affectum erga Europæos aduenas Proregem crederet, sed etiam ex præsentium relatu in omnes Sciauquinenes fama manasset de gratiâ Ricci, & Sociorum apud Proregem nouâ, & Christiani, & ceteri amici omnes certatim accurrerunt gratulatum Patribus, tam felici, ut aiebant, exitu graui periculo defunctis. Verum simul aliquot itinere dierum processisse, Visitatorem intellexit Prorex, ratus iam tutò perpetrari destinata posse, sententiam rite perscribit reditum Amacaum indicentem Socijs, eamque ad Vicarium Præfeti Urbis mittit, cum mandato exequendi. Ille, & nostris amicus, & percussus inopinato casu, quod ex eâ, quam præsens viderat comitate Proregis in Patres, reconciliatum eum ipsis, item, ut alij, crediderat; hæsit incertus animi, & mouere quidquam distulit. Sed cum, cogeretur ratione sui muneris subinde alloqui Proregem, quando primum, post hoc mandatum acceptum eum vidit Prorex, statim ante omnia quaesuit, num Amacaenses amandasset: atque illo fatente, quod res erat, non mediocriter iratus, cum minis mandatum iterauit. Quare cunctari iam

260

Et ex ea
spes fallax,
nostrorum.

261

Visitator à
Prorege in
Domum no-
strorum de-
ducitur.

362

Comitas af-
fectata Pro-
regis in no-
stros.

263

Inde spes
fallax, & va-
na gratula-
tiones.

364

Sententia
Proregis no-
stros Amaca-
um redire
iubens.

265

In ea exe-
quenda cun-
ctatio Vica-
rij à Prore-
ge reprehen-
sa.

266

Sententia
Patribus si-
gnificatur.

iam amplius Vicarius non valens, per duos viatores Patribus abitum indixit, triduum definiens, post quod si Sciaquini conspicerentur, capitale ipsis foret. Atroci, nec opinato nuntio percussi Patres ad Vicarium accurrunt. Ille moestus pro amicitia, nihil spei, nihil remedij relictum dicere, excusare necessitatem ineluctabilem, suadere promptum obsequium. Denique ostendere tabulam decretoriae sententiae irrevocabiliter ab ipso Prorege scriptam. Eius hæc erat summa. Et si Matthæus Riccius, & eius Socij bono animo Sinarum fines intraverint, probèque, ac innocenter ibi vixerint: tamen quia nec ipsis expediret tandiù à Patria abesse, & in Vrbe Proregià iuxta Sinarum instituta parum conveniret diu externos morari, velle, ac iubere se illos Amacuum, vnde venissent statim regredi. quod sumptum in edificio factum causarentur, cum pars eius summæ maxima ex collatitia multorum pecuniâ fuerit, gravari Regis ararium eâ refundenda, æquum non videri; se se tamen ad quadraginta quinque aureos, qui à Magistratibus viatici nomine dabuntur, quindecim de suo addere. Omnium amicorum trepidè in tali casu consultorum consentientibus cum Vicario iudicij, conuasata supellex, & in naudem à Magistratu paratam imposita per publicos ministros est: quibusdam dumtaxat apud Christianos spe redditus depositis. Paratis ad soluendum omnibus, procinctus ad iter Riccius Vicarium adit: Gratias agit: beneficiorum gratam memoriam spondet; fauorem, si qua se obrulerit occasio, implorat. Claves Templi, & Domus, cunctarumque singillatim Exhedrarum tradit, enixè rogans ne Templum Deo supremo consecratum, profanis vsibus contaminari patiatur. Instat rursus Vicarius, ut sexaginta aureos, quos ipsis Prorex decreuisset, accipiant. Riccius tamen in sententiâ persistit, multum Vicario mirante, qui, ut Proregi probare posset, quod suarum erat partium fecisse se, Syngrapham à Riccio exegit, quâ is testaretur: oblatos sibi à Vicario sexaginta aureos à se fuisse recusatos. Vicissim à Vicario impetrauit Pater scriptum authenticum, quo fides fieret Patres nullâ ipsorum culpâ Sciaquino expelli, ubi sine cuiusquam iniuriâ laudabiliter, & religiosè vixissent. Ad quod etiam sponte suâ aliud diploma Vicarius adiecit, quo seuerè cauebatur ne quicquam Patribus toto itinere iniuriæ quidpiam, aut incommodi offerret. Proregis quoque mandatum tradidit, Præfecto maris Cantonienfis inscriptum, quo iubebat naudem Patribus assignari validam, & idoneo militum præsidio aduersus Piratarum pericula instructam, quâ tutò Amacuum perducerentur. Sic profecti Sciaquino Patres brevi in Urbem Quamcheu Cantonie Prouinciæ Metropolim perueniunt, ubi cum quæsiuissent Præfectum maris, ut ei Proregis mandatum, cuius modo meminimus, redderent, cognito abesse illum, & biduò venturum, illum opperiri in ipsâ naue, qua Sciaquino venerant, anchoris iactis intra portum fixâ, constituunt. Dum ibi sunt, ecce à tergo celox citatis è Sciaquino remis ad procul cognitam, quæ Patres auexerat, Sciaquinensem naudem aduolat. Riccium requirit: ei nomine Proregis, ut statim rediret imperat. Admirans ille, causam cur reuocaretur rogat. Nuncius negauit se plus scire, quam quod dixerat. Non tamen destiterunt nostri bene augurando, casum in spei melioris auspiciu trahere. Sicque lati, quamquam haud sine admixtâ formidine, reuertebantur. Res porrò transacta sic erat. Reddens Vicarius Proregi rationem exhausti mandati, ostendit Riccij Chirographum, quo sexaginta nummos sexaginta iussu Proregis oblatos recusasse testabatur. Hoc viso commotus maiorem in modum Prorex, postquam modicum deliberasset, cogitabundo silentio: Fac, inquit, ad Vicarium conuersus, istos homines curriculò reuocatos mihi quamprimum sistas. Id quod simul est factum. Statim Prorex ad Riccium. Tunc sexaginta nummos à me datos reiecisti? Equidem, Domine, Riccius inquit, etsi pauper sum, & esse glorier, tamen cum tunc Dei beneficio, isto subsidio non egerem, illud

267
Patres ad discessum se accingunt.

268
Riccius sexaginta aureos oblatos recusat.

269
Et id ipsum scripto testatur.

270
Vicarij honorifica diplomata Patribus data.

271
Patres perueniunt in Urbem Quamcheu.

272
Inde reuocatur Sciaquino à Prorege.

273
Ob sexaginta aureos recusatos comoto.

Id addeat. Atqui subiecit Prorex, inofficiosum fuit respuisse munus meum. Ad ea Riccius erecta fronte, ac voce libera. Cum tu nos, homines, ut tu te profiteris, innoxios e sede legitime parati, in qua tot annos sine cuiuspiam iniuria de omnibus benemerendo vixeramus, velut maleficos eieceris, nullam tibi priuatim verecundiam obstricti sumus, qua de nostro non admittendorum munerum instituto amicitiae tuae respectu decedere nos debere iudicemus. Insuetus verum audiendi ad ea Prorex excauit, praecipitque exurgens impetu vociferatus minaciter est. Ita ne Proregi iubenti non obtemperatur? Tum ne inurbanè in hospitem sequeretur, respiciens interpretem, qui adstabat, Tua furcifer, inquit, ista culpa est. Tu exterum hunc hominem mihi repugnare docuisti: hinc ad apparitores respiciens: huc ocyus afferte catenam ferream, qua isti scelerato (interpretem monstrabat) collum, ut est meritis ligetur. Interpres consternatus factum negare: cum fide se officio functum dicere: partem suam esse nullam in Riccij consilio, iurare. Tum Riccius, cui satis iam expedire finicè loquenti Interpres dicit tantum, & moris usurpandi gratia adiungebatur, intento in Proregem vultu, mea sponte, meoque iudicio, non huius, aut cuiusquam alterius suggestione munus tuum repuli. Sed per eam Te, quicumque est, qua mihi gratificari dono isto voluisti virtutem obtestor, curius nostrum violas? honorem imminuis? rem iuste possessam extorques? quam saltem nos, si exorari non potes, ut Sciaquini esse patiaris, transferre sedem in aliquam aliam Imperij Sinici Urbem annuis? Ea Riccij verba, vel non statim intelligens, vel percipere Prorex dissimulans, ad militum Praefectum, qui ad eius Tribunal de more adstabat, conuersus, capis ne inquit, quid hic homo loquitur? Ille statim genu flexo, capere mihi videor Domine (ait) & ni fallor haec dicti eius sententia est: petis, ut si Sciaquino eieciatur, domicilium figere ne prohibeatur, in Vrbe quampiam alia nostri Imperij. Probare petitionem Prorex, & prece flecti vilis, benignis intuens oculis Riccium. En, ait, largior, quod cupis. Ede quem in locum transferre domicilium manis. Respondit Riccius libenter iturum in Urbem aliquam Prouinciarum Quamvis, vel Quamvis. Atqui reposuit Prorex, cum ista Prouincia mei iuris non sint, id concedere meum non est. Elige igitur Urbem quampiam Prouincia Cantoniae, cui praesum, dum tamen excipias Metropolim Quameheu, & Sedem Proregiam Sciaquinum, quibus in Urbibus certas ob causas permittere habitationem fixam, exteris non possum. Tum Riccius Urbem Nanhium optauit. Et Prorex, annuo, inquit, peto tamen, ut prius vilas Coenobium Nanhiam, & Urbem ei finitimam Xauceam: quae si minus tibi stationes placuerint, quam nominas Ciuitatem adire poteris. Hic Riccius fronte, Sinico more, ad solum usque demissa gratias Proregi egit. Qui, & vultu, & verbis multam ei benevolentiam ostendit, adeo, ut fasciculum librorum Sinicis typis editorum, quorum erat argumentum bellum ab ipso Prorege, dum aliam, Prouinciam regeret, aduersus Piratas, aliosque rebelles feliciter gestum, nostris amoris causa donaret. Quin etiam cum forte praesens adesset quidam Magistratus Xauceanae Ciuitatis, in quam Patres inuitauerat, ad eum coram illis conuersus Prorex: Hos, ait, exteros viros excellentis meriti in Urbem vestram mitto. Fac eos mea causa, ubi istae venerint, omni benevolentia prosequaris, & si quidem ibi figere Domicilium velint, auxilio, & fauore quam maximo iuves; quippe homines mihi carissimos. Adornauerunt sub hac Patres discessum Sciaquino suum, in Urbem Xauceam, ac Patres diplomatibus honorificis ornante: quin ante quam discederent, sciens idem Vicarius adesse Sciaquini Praefectum Urbis Xauceanae nostros ad eum adduxit: maioremque in modum commendauit: quo audito Praefectus: Equidem, inquit, nostros intuens, haud sine Numinis prouidentia,

vos

274
Libera vox
Riccij ad
Proregem.

275
Proregis in
Riccium ira.

276
Interpres pe
riclitans cau
sa Riccij ab
eo defendi
tur.

277
Officium uti
le Praefecti
militum in
nostros.

278
Annuit Pro
rex, ut Pa
tres in alia
Urbem Sini
ci Regni mi
grent.

279
Prorex pla
catus liberos
dat Riccio.

280
Et nostros
commendat
Xauceanis
Magistrati
bus.

181
Praefecti Xau
ceani bene
uolentia in
nostros.

282
Patres Sciau-
quino disce-
dunt.

283
Præfidiaria
nauis eos
prosequitur.

284
Nanhoam
iussu Præfetti
Vrbis dedu-
cuntur.

285
Amœnitas
Cœnobij
Nanhoæ.

286
Cœnobiari-
cha cū Soda-
libus Patres
venerantur.

vos in Urbem nostram destinatos arbitror. Hac enim ipsa nocte videre mihi per somnium visus sum Deos quosdam peregrinos Xauceam venisse, facie longè diuersa ab ijs, quorum imagines aris nostratibus insident: quare cum in crastinum discessum condixerim, inuito vos ad veniendum mecum: quod si quæ res vos moratur, præcurrens hospitium parabo. Gratijs Patres alijs excusarunt sibi, quo minus cum eo proficiscerentur, necessariam vrgentium negotiorum expeditionem obstare, cæterum breui secuturos. Visitarunt inde singillatim omnes Magistratus Sciauquinenfes, præcipuosque Literatos. Tum confirmatis denuò Christianis, præscriptoque ipsis ordine viuendi, ac præposito vno cæteris peritiore, qui paruulos baptizaret, cunctos ad preces, ac synaxes congregaret, de dubijs incidentibus ad Patres scriberet: denique orba illa Ecclesia, vt quam minimum Pastorum absentia detrimentum caperet, curaret; ad extremum decimo octauo Kalendas Septembris, die ipsa anniuersaria memoria Assumptæ in Cœlum Dei Matris sacrâ, Sciauquino soluerunt. Non ita multo post admouit se illis ex interuallo modico, & pari per octiduum cursu secuta est naus egregiè armata, quam Piraticam putabant. Idcirco initio non sine sollicitudine fuerunt. Postea est cognitum, eam à Præfetto maris Cantonienfi, obsequente mandato Proregis, ad eos præsidio tegendos missam. Interim, vt est paulò ante dictum, præcesserat Xauceanus Præfectus, qui priusquam Sciauquino discederet edoctus à Prorege, cupere ipsum, vt Amacaenses Sacerdotes vtrò vellent in Nanhoæ Cœnobio Xauceanæ Ciuitati suburbano, sedem figere, simul Xauceam peruenit mandauit suo Vicario, vt per certum hominem ad fluminis ripam opperiri iussu, deducendos Nanhoam curaret Amacaenses Sacerdotes, prius quam Urbem Xauceam ingrederentur. Sic enim sperabat fore, vt ij loci eius amœnitate capti, sponte, quod Prorex optabat, in ibi confidendi consilium incumberent. Octauo ergo iam die continuè Septemtrionem versus à Sciauquino nauigationis, cum ad eum locum processissent, vnde est breuissimus Nanhoam transitus, vocante Vicarij ministro, nostri ad litus accedunt, audiuntque quid Vrbis Præfectus mandauerit. Certum erat Patribus in Vrbe potius, quam in locis inde remotis habitare. Memores tamen quantum esset nuper offensus Prorex recusatione oblata ab ipso pecuniæ, satius duxerunt hanc inuitationem non aspernari Cœnobij visendi. Instabat Vicarij famulus, vt sarcinas quoque exportari è naui paterentur in Cœnobium, vbi ius ipsis plenum habitandi Prorex concederet, penes quem eius rei summa potestas esset. Negarunt Patres id agendi tempus aduenisse: sibi enim conuento prius opus esse Præfetto Vrbis: sic relicto in naue ad ripam religatâ Sarcinarum custode, ad Cœnobium pergunt. Non longum processerant, cum superato tumulo obui in peramplam plantiæm despexerunt. Purior hîc aer campis, & pulcherrima species in aprico, irriguoque solo, arborum, graminumque perenne virentium; ne hyeme quidem decus foliorum syluis decutiente. Perpetui Colles, læti pascuis, & syluis pomiferarum arborum umbrosi, latissimè patens camporum æquor vndique ambiunt, oryzae, frugumque aliarum prouentu vberimo beatum. Irrigatur enim ad eas segetes alendas opportunissimè perenni flumiolo, cuius & alij ad salubritatem, & amœnitatem loci præstantes vsus sunt. Ipsum Cœnobium mille incolarum capax, cum adiuncto sano magnifici operis instar quoddam iusti oppidi præclarâ procul specie ostentat, conspicuo præ cæteris ex colle; quem fons aquæ optimæ ad potum, eximiâ magnitudine copiosissimè innascens rigat. Eò nostris appropinquantibus monitus iam à Vicario Præfectus loci cum præcipuis suorum venerabundus processit obuiam, magistro non spontanei officij timore. Audierant nimirum à Præfetto Vrbi Xauceæ, Sciauquino redeunte, Proregem, cuius est legibus Sinensium in vniuersos suæ Prouinciæ Cœnobitas potestas omnium rerum summa, Matthæum Riccium, de cuius Doctrinâ, ac virtuti-

bus eò quoque dudum fama peruaferat, Cœnobio Nanhœ nouum Præfectum designasse, cum mandato, & plenâ autoritate emendandi cœnobitarum mores; qui sanè haud iam tolerabiliter ab antiquis institutis deflexerant. Nam præterquamquod cum vitam cœlibem profiterentur passim, scortis impliciti, spuria sobolis, greges alebant; etiam pro mansuetudine, quam à curatoribus sacrorum iure suo populus expectaret, satis constabat quosdam ex ipsis ferro armatos obfidere vias publicas, & in prætereuntes rapinis, ac cædibus grassari. hac illi conscientia malè sibi metuentes, futuris, vt timebant, Dominis adulabantur, ignari, quam essent à præfectura tali vota eorum, & cogitationes abhorrentes. Monstranti deinde Præfecto partem ædium ornatam ad commorationem, Patres responderunt: se nunc quidem inspiciendi causa, non sedes figendi venisse: nec credere postea venturos: lati hoc audiuerunt Cœnobitæ, quamquam dissimularunt; eoque iam fauentiores, & solutiori animo introductis Patribus in Triclinium, quò excipi, cum eò veniunt, summi quique Magistratus solent, epulas imprimis apparatus præbuerunt. Refectos inuitabant ad visendum fanum, è Regni totius religiosissimis habitum. Vmbo quidam, in æde mediâ surgebat, multis circum gradibus. Ara in summo, quinquaginta lampadibus appensis, cadauer exhibet cuiusdam Lusù dicti bitumine quodam pellucido illitum, ante annos, vt ferebant, octingentos ibidem mortui magnâ in opinione Sanctitatis. Vasta capacitas cæteri delubri multis circum sacellis oppletur, in quibus humana statura maiores extabant formæ, partim ex ære, aut simili metallo, partim è ligno deaurato. Eæ plures quingentis numerabantur. Has, & præ omnibus Lusù Cœnobij Conditoris corpus, cum omnes ingredientiæ fanum solerent diuinis afficere honoribus, nostri ne ciuili quidem obseruantia dignantes aspernabundi præteribant, Cœnobitis multum mirantibus; nec tamen in hominibus, quos eximiè sapientes putarent, reprehendere palam ausis. Itum, & per Cœnobium, duodecim in ordines ac quasi contubernia descriptum. Cunctis satis visis Patres vale dicto Cœnobitis, & gratijs actis, diuersi discesserunt. Riccius cum Ministro Vicarij Vrbis, itinere terrestri multò breuiori Vibem Xanceam ingreditur. Almeida regressus ad Nauem eò posterius cum supellectili appulit. vbi simul fuerunt, ambo statim vrbis Vicario se sistunt. Narrant Cœnobium Nanhœam postquam satis spectassent ineptum ipforum habitationi visum, tribus præsertim de causis. Primum, quod ab vrbe nimium distaret. Nostrum autem institutum posceret, versari nos cum populo, & præsertim cum Literatis quotidie congregari, tum ad audienda quæ ipsi docent patrijs percepta disciplinis, tum ad nostra vicissim comunicanda. deinde quòd vulgò ferretur, facinorosos quosdam, & quibus non bene vita credi posset, istos esse cœnobitas. Postremo immenso quodam interuallo dogmata nostra, & ritus à Cœnobitarum istorum religionibus caeremonijsque distare. neque enim nos idola, vt illi, aut mortuorum corpora pro dijs colere, sed vnum Deum Cæli, ac Terræ Conditozem ab ipso institutis, & antiquis præscriptis sacris honoribus castè prosequi. Hec Vicarius beneuole audiens, priores quidem rationes duas facillè percepit, & probauit, circa tertiam, in quò cunctaretur exposuit his verbis: quæ dogmata, quosve ritus, aut quibus præscriptos libris memoratis non intelligo, quippe qui existimem nullam aliam vspiam sub Cælo Religionem esse, quam quæ nostris moribus recepta est, & tradita literis, apud hanc nostram dumtaxat gentem vt olim inuentis, ita nunc vstitis. Hunc homini minimè malo ridiculum errorem, vt demerent non parum laborandum nostris fuit. Cessit tamen ad extremum; maximè quando Riccius librum Ecclesiasticarum precum, quem ad omnium horarum, vsum secum ferebat, è perâ expromptum illi exhibuit; alia vtique forma characterum exaratum, quam quæ sinicis literis, proinde non iam in mundo vnici, contineretur. Ac delapsus in humanissimos sermones: quanto

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

P P P

do

287

Error eorum existimantium. P. Riccius adipfos regēdos mitti.

288

Delubrum Nanhœense Idolis plenum.

289

Mille Sodales in duodecim contubernia distincti.

290

Rationes cur Patres recularint Cœnobium Nanhœam.

291

Vicario probatur.

292

Et eodem error exemptus.

293
Humanitas
eius in No-
stros.

294
Eligitur ha-
bitatio Xau-
ceæ.

295
Quæritur so-
lum ædibus
ponendis.

296
Et aptum
gratis impe-
riatur.

297
Ædes cur
humiliores
facit.

298
Secunda in
Sinis Socie-
tati statio
Xauceæ.

299
Duo adole-
scentes ty-
rocinii So-
cietatis Xau-
ceæ ponunt.

do ipsis non arrideret Nanhœnsis commoratio, quæsiturum sese ipsis aliam dixit; sicque dimisit Patres prius benignè admonitos, ut si eis videretur, alios quoque Urbis Magistratus officij gratia adirent. Humanissimè illos excepit Præfectus Urbis Xauceæ, quem Sciauquini viderant, adeò, ut etiam (quod illic exquisiti honoris genus est) reuertentibus Domum, cibos in speciosis ferculis longo ministrorum ordine portari iussit. Idque deinceps toties faciebat, quoties ad eum Patres adissent. Eiusdem commendationi imputabatur, quod à reliquis Magistratibus admissi sunt omnibus, cum mirificâ demonstratione beneuolentiæ, multum excedentis Magistratum. Sciauquiniensium comitatem, quantumvis & ipsam non vulgarem. His fauoris indicij inuitatus Riccius ad sperandum Xauceæ Ministerijs nostris successum etiam maiorem quam Sciauquini, non putauit utendum facultate sibi à Prorege factâ transmigrandi si vellet in Urbem Nanhium, in qua similes opportunitates rei benè gerendæ, haud facillè forte reperiret. Veris ergo cogitationibus, ac curis ad inquirendum extruendo Templo, & adiunctæ habitationi locum aptum, ex hospitio sibi à Vicario assignato extra portam Urbis ad occasum, notarunt Patres Campum magnum ædificijs planè vacuum, propinquitatem Urbis, viciniam fluminis, ceteraque commoditate nostris vsibus peraccomodatum. De eo cum interrogassent Ministros Vicarij, qui ipsis eius iussu inserviebant, cognouerunt iuris esse fani cuiusdam Quamhiào dicti, prope quod diuersabantur. Porro per leges Sinarum in plena regionum Magistratum esse potestate res, & agros Fanorum, ut eos possint, quibus volunt sine iusta cuiusquam querelâ donare. Venit ad nostros postmodum Vicarius visurus ecquid hospitibus deesset, & de loco ubi mallent sedem figere eorum sententiam exploraturus. Huic demonstrauit Riccius subiectum oculis campum, in quo libenter, si per eum liceret, considerent. Rem, inquit Vicarius, ni fallor impetrabilem optatis. Meæ partes erunt desiderium hoc vestrum Præfecto Urbis exponere. Ceterum, ut rota res suauiter, & sine cuiusquam offensione transigatur, offeratis cenfeo sacrificulis Fani pretium pro agro, quantum prudentes arbitrabuntur. Id nostri cum mox fecissent, sacrificuli qui tales vicinos nollent, arbitris corruptis immane, ac decuplò maius æquo, pretium dixerunt, quod in ipsorum caput vertit. Nam postmodum Præfectus Urbis in poenam iniquæ æstimationis, agrum gratis pro suo summo iure nostris in perpetuum attribuit. Labebatur inter hæc autumnus, in Xauceano Cælo haud minus quam alibi vspiam grauis. Ibi enim quotannis ab Octobri mense tertiam ferè partem Incolarum ferunt tertianis tentari febribus, quibus non pauci consumuntur; alij longo tempore pallentes, debilesque agrè vitam trahunt. Nostri Patres duo in ipso procinctu noui ædificij, aëris inclementiam incommodè senserunt, graui ambo simul morbo prostrati, ex quo cum Diuina benignitate emerissent, Templum Sciauquiniensi amplius moliti sunt: sed ædes ei adiunctas in alteram, ut Sciauquini fecerant, attollere contignationem omiserunt, quod id apud Sineses insolitum admirationi sit; occasionemque aliquoties Magistratibus Sciauquiniensibus dedisset, in nostris ædibus, tamquam præ cæteris magnificis, conuiuia tempestiua celebrandi. Est Ciuitas Xauceæ (Sinæ Xaocheu pronunciant) dignitate secunda post Metroplim Cantoniam, sita inter duos amnes piscosos, patientes nauium, & commercio celebres, in solo feraci oryza, ac pomorum, pascuisque lætissimo. numerus hominum propter insalubritatem minor, vix quinque familiarum millia excedit. Secunda ibi fixa inter Sinas Societati Statio, quos fructus Ecclesiæ dederit suis deinceps exponetur locis. sufficiat, quod ad huius anni extrema pertinet, adjicere: Visitatorem Valignanum Amacai, ut dictum est, morantem, cum cætero fauore, tum liberali collatione subsidiorum nouum ædificium inuissè, ac eo ipsius ope ad fastigium perducto, duos egregiæ indolis adolescentes, Sebastianum Fernandez, & Franciscum Martinez, Societatis Candidatos illuc misisse, ut tyrocinium

isthic

Soc. 50.

isthic ponerent, & interim linguæ, ac consuetudinum Sinicarum aliquo vsû imbuerentur.

In Iaponiâ primum incruentæ adhuc persecutionis sanguinem hausit hoc anno, non, quod pronum erat creditu, præceps furor Tyranni Cambacundoni, sed degeneris Apostatæ vilis timor Gioicimonis Regis Bungi; neque enim Constantini nomine, quod in baptismo acceperat, appellari modo dignus est. Is, & propriâ pusillanimitate, & minis, ac monitis Cicacatæ Auunculi obstinatissimi Idololatæ in vehementem adductus metum amittendi Regni, si forte rescisceret Cambacundonus, & ipsum fuisse Christianum, & multos in familia, & ditione suâ tales adhuc habere, decrevit multis palam susceptis sacrilegijs, ac sceleribus ab istâ suspicione se se purgare. Accersitus à Cambacundono Meacum sigillum idoli de collo suspendit; sicque coram tyranno comparuit. Idem eodem tempore Cicacatæ, & Ministri Regis, Bungenfibz Christianis, ut facerent edixerunt, paruere debiles è plebe pauci: ceteris signum ad bene audendum sustulere Iulia Regis Francisci secunda coniux, & huius priuigna Virgo Regis impij foror dissimillima, cui Reginæ nomen baptismus dederat. Paulus præterea Scingandonus Regis cognatus, Princeps nobilissimus, alijque multi, quorum exemplo confirmati plerique, fortiter steterunt in professione Religionis. Ea res Cicacatam, & ceteros Regis Ministros deterruit, ne quid eo absente tentare ulterius auderent. Sed cum idem mox Bungum, incolumis, ut ipsi videbatur Apostatiæ suæ beneficio, reuertisset, ita se gessit, quasi, cui tam auide incubabat Regnum, tum, sibi proprium, & æternum crederet futurum, si ad summum apicem phantasticæ impietatis nihil omnino sibi faceret reliqui. Ante omnia nihil iam amplius dissimulans omni se palam superstitionis genere polluit, non vitata solum, ac vulgaris, sacrificando quotidie idolis, largiendo Bonzijs; sed extraordinariæ fundando noua templa cœnobiæque sacrificulorum, & festos dies, ac celebritates exquisitis cœremonijs insignes, magno sumptu, parique splendore instituendo in honorem falsorum numinum. quin etiam totum se ariolis, & coniectoris addixit, quorum greges circa se habebat, ex ijs continuò exquirens, quid futurum esset; cum ei conscientia, scelerum, quibus se contaminabat, verissimum, si attendere vellet, augurium ederet impendentis exitij. Tamen ipse haud solus perire contentus, Viduam Patris sui Iuliam, duasque sorores Reginam, & Hieronymam exilij comminatione ad eiurandam religionem per certos homines ad id missos impellere conatus est; sed frustra fuit, illis non minus forti animo, quam, Paulus, & Leo viri fortes, & Dynastæ magni nominis, quos pariter tentauit, impium mandatum reiicientibus: moxque ob id illatam iacturam bonorum non constanti solum, sed lato etiam animo tolerantibus. Non defuit Apostatæ voluntas eos occidendi; sed Pauli potissimum famâ celebris, & bellis perspecta fortitudo ignauam bestiam deterruit, ne aggredi auderet, quod non facile perficeret. quia tamen desperabat sine sanguine eluere se posse Christianismi characterem, quem publicâ quondam professione impressisset fronti, duorum hominum inter Christianos eminentium imperandâ nece sese iactare Cambacundono decreuit. Erant illi humiles natalibus, opibus tenues, ideòque tales, in quibus experiri vim suam homo ignauissimus tutò se crederet. Ioachimum ergo quemdam Namuram patrio nomine, custodem sacre supellectilis, & Patrum exultantium vices, ut poterat, suppletem in viduâ Ecclesiâ Urbis Norzû Euocatam iussu Regis, ac in syluam deductum, missi ad hoc satellites trucidarunt. Erat Funai Ioramus Nacama, ortu Tacatensis, olim Francisci Regis operâ, è forti, & iracundo milite, pius mitisque Christianus factus. Huic ætate iam maturo, compositissimis moribus familiam, quam Christo vniuersam adiunxerat, piè ac religiosè gubernanti, curam discedentes Pa-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

P P P 2

tres

300
Regis Bungi Apostata

301
Paucorum è Bungenfibz lapsus.

302
Aliorū constantis persecutionis.

303
Ingeria scelerata Apostata Bungenfis.

304
Frustra tentat nouercâ & sorores.

305
Pauli fortitudinem formidat.

306
Ioachimū iussu Regis Bungenfis occidit ob Christi fidem.

307
Ioramus Funaiensis Ecclesiæ Præfectus.

308
Ad mortem
se comparat.

309
Interfectori
bus occurrit

310
Et fortiter
subit illatâ
nece.

311
Iorami cor-
pus in Cru-
cem tollitur

312
Andreas
Crucifixum
ignominie
subtrahit.

313
Iorami cor-
poris trans-
latio Ari-
mam.

tres dederant baptizandorum infantium, & quibus alijs homini laico fas
esset officijs religionis procurandæ. Attentissimum ijs sedulo agendis nefa-
rius Apostata tribus sicarijs negotium dat, ut de medio quamprimum tol-
lant. Proficiscuntur eo consilio Funaium, & quia celebratam olim Na-
camæ fortitudinem timebant, centum sibi bene armatos satellites adiu-
gunt. His Ioram fido amicorum indicio compertis, uxorem cum filijs
repente quæsito prætextu aliò amandat: Ensem veteris professionis insigne,
nè armatus excepisse persecutores videretur, domo eiecit: Ipse quâ nocte
se moriturum norat, in Sacello domestico coram Christi Cruci affixi ima-
ginè prostratus, carnifices opperiebatur intrepidus. Adsunt illi circa noctem
mediam, & primum sensim adrepunt, explorabundi ecquid intus, ut mo-
ris est in Iaponiâ viris fortibus neci additis, Ioramus cognatos suos
omnes, amicosque congregasset, cum ijs dimicare fortissimè paratis, carô
vitam, caputque venditurus suum: Mirum erat in ædibus silentium, quo
illi audaciores facti fores effringere aggrediuntur, eoque facile perfedo
cum nemo irrupentibus obstaret, exclamarunt, qui primi subibant: Io-
ramus aufugit. Ad hæc ille surgens è suis latebris, minimè verò, inquit,
& procurrit illis obuiam vultu renidenti, vestitus lineâ Epomide, quâ in
sepulturis mortuorum uti consueverat. Reliquariam thecam, coronam è
globulis præcatorijs, & Christi Crucifixi sigillum de collo suspensa gerens,
manibus autem præferens eam ipsam Crucem, quam funera deducens ante
omnes altè sublatam Christiano ritu portare solitus erat. Ori, ut postea
compertum est, indiderat globulum piacularum, qualium usus erat illis tem-
poribus quàm hodie frequentior ad indulgentias lucrandas. Sic inopina-
tissimè apparens sicarios admiratione subitâ confudit: multò magis, cum
mox in genua coram ipsis procidens, suavitissimè, ac mansuetissimè dixit:
gratias se habere ingentes bonorum largitori omnium Deo, quod antiqui
voti sui, vitam pro Christo profundendi, sese aliquando compotem face-
ret. Vos verò (satellites intuens) tantè mihi boni administratores, ut ego
latus, & gratus accipio! Hic formulam confessionis recitavit, terque
pectus percussit manu, ac mox oculis sursum sublati cervicem percussio-
ribus præbuit, à quibus est istu demum tertio capite truncatus. Statim
certior factus impius Rex de Iorami morte, quo plus ex eâ gloriæ cape-
ret apud eos, à quibus inire gratiam optabat, Cambacundonum & Bon-
zios, diluculo præcepit occisi corpus in crucem tolli. Sed caput reperi-
non potuit, iam à Christiano aliquo surreptum, quo indignatus vacors Apo-
stata, sigillum Crucifixi, quod de collo suspensum gestasse Ioramum di-
ximus, & præterea Crucem, quam manu prætulerat, suspendi cum cor-
pore mandavit, quam sacrorum signorum ignominiam non ferens Andreas
Ongasauara Christianus feruentissimus, statim subtraxit vtramque crucem
spectaculo, & ludibrijs impiorum; idque ita dextrè fecit, ut Persecutor
Barbarus, quem Iulianum Apostatam potius, quam Constantinum appella-
ri liceat, cum diligentissimè quæisset autorem pij furti, numquam va-
luerit deprehendere. Vnde furore amens uxorem Iorami cum filijs duo-
bus, & famulo domestico, Christianos omnes, iussit occidi. At An-
dreas ipsum quoque Iorami corpus paulò post subduxit, & Visitatori Va-
lignano dono dedit, à quo secreto, tutoque in loco tunc depositum,
inde quarto post anno cum pompâ, & Ecclesiastico cantu translatum
est Arimam idibus Septembris, inclusum pretioso feretro, & in Se-
minarij Sacello collocatum. Cur id sacrum pignus ita solemnè translatio-
ne honoraretur, causam dedit fama celebris per Bangi Regnum sparsa,
& oculatis multorum partim Idololatrarum, partim Christianorum testimo-
nijs nixa, quâ constabat sextis quibusque ferijs supra locum, ubi caput Io-
rami servabatur, quasi faculas, aut lampades vivo ardore fulgentes, lu-
culenter in aère pendere. Domus Iorami post eius, & filiorum mortem
in

506.50.

in cuiusdam obstinatissimi Idololatrarum ius, ac potestatem transferat. Ut in
 ea cepit habitare, agi sibi ferrique animum sensit vehementibus desideriis
 legis Christianae cognoscendae. Audiuit, credidit, baptizatus est, & in-
 dignum se inde reputans, qui ades tanti herois consecratas sanguine in-
 coleret, illas in Sacellum vertit, ipse aliò migravit. longè alia sors fuit
 maleuoli delatoris, qui Tyrannum Apostatam in loramum concitauerat.
 huic enim foedo ulcere innato maligna lingua computruit, calumniatore
 inter acerrimos dolores, & foetorem intolerandum post aliquot in diris
 tormentis exactos dies, impoenitentem animam simul cum ultimo linguae ra-
 dicius excisa frusto ad extremum expuere coacto. Incidit felix obitus
 lorami in diem vi. Kal. Aug. Alij per Iaponiam Christiani Principes lon-
 gè dissimiles Bungenfi, adeò nihil de proposito Religionis colenda, tuen-
 daeque remittebant, minis aut metu Cambacundoni, vt magis quotidie,
 magisque in zelo, ac caritate proficerent. Commemorandi praecipue inter
 hos veniunt, Ioannes Princeps Amacusa, & Protasius Rex Arima, Io-
 annes sine vlla, vt diximus, dissimulatione Diuinæ legis Ministros conue-
 to vestitu apud se habebat, nihil Imperatoris iram metuens, qui ab in-
 vidis delatoribus de illa re admonitus, sicarios clanculum submisit ad Ama-
 cusanum trucidandum, quorum aegrè ille insidias vitauit. Nec tamen de
 constantia remisit, vel tantulum. Imò cum ad eum falsus esset perlatus
 nuntius, Sancium Dynastam Omura, & Protasium Arima Regem victos mi-
 nis Cambacundoni, Patres, qui in terras ipsorum multi confugerant, inde
 pepulisse, statim misso è suis vno, Viceprovincialem Coëllium rogauit, vt
 Patres, vel quotquot essent in Iaponia vniuersa, suam in Insulam transfer-
 ret; suo se illos sumptu, suo hospitio, spreto quantouis periculo, libentissi-
 mè, ac lætissimè tuturum. Ac si eos illò quoque persequeretur Impera-
 toris furor, restitutum illi, quoad posset; Ad extremum cum Patribus quo-
 cumque potius iturum, quam in Patria Christi Sacerdotibus, & legis San-
 ctae Magistris orbatà persisteret. De Rege Arima illud memoratū non in-
 dignum est, accersitum eum à Cambacundono, item vt Bungensem, cum
 facillè videret, quid timere à tam truculento tyranno posset, qui contra
 eius edicta septuaginta Patres in suo Regno non solum morari patere-
 tur; sed ipse aleret, atque omni praesidio foueret; adeò tamen nihil si-
 mile passus est Apostata Bungenfi, aut ad vllam humilitatem abiecti me-
 tus demittere animum sustinuit, vt contra purgata confessione conscientia,
 refectus sacro Epulo, velut moriturus accesserit, fidenti vultu, & fronte, in
 omnem euentum paratus: & successus fuit, qualem merebatur innocen-
 tia. Flexus Ecclesiarum precibus Deus, in cuius manu corda Regum sunt,
 sic affectu Cambacundonum, vt Protasium exciperet amicissimè, inuitaret
 secum ad epulas, donis auctum, titulis honorificis ornatum, domum remit-
 teret, cum è contrario Bungensem frigidissimè exceperit, ac mox accusa-
 tionem quandam exorsum in Paulum Dynastam Christianum cognatum suum,
 filere iusserit; mente captum increpans, qui tam fortis, & strenui viri
 merita non nosset, nec vti sciret amicitia. His admonebatur lenibus flagel-
 lis impius Rex, quibus cum non emendaretur, ad extremum meruit, pau-
 cis post annis Regno eijsi, illo ipso anniuersario die, quo Iorami corpus
 cum Cruce, ac Christi effigie suspendi è patibulo sceleratissimè iusserat,
 vt suo loco memorabitur. Sed quando Protasij Regis Arima incidit mentio,
 non omitam hic referre pignus ingens ei oblatum Diuinæ beneuolentiae;
 simul dum id memoro loco suo redditurus, extremo videlicet huic anno
 vndenonagesimo supra quingentesimum, atque millesimum, memorabile
 in paucis prodigium quo Deus admonere Iaponicam Ecclesiam, instantis
 atrocioris longè quam hactenus persecutionis, consueto Prouidentiae suae
 more dignatus est. Circa Iunium mensē huius anni, oblatum est nocte
 quadam dormienti Regi Protasio somnium longè à cæteris diuersum, &
 cui

314
Mira cōuer-
sio hominis
Idololatrarum.

315
Pena dela-
toris qui de
eis causa lo-
ramo fuerat

316
Ioannis A-
macusae Prin-
cipis intre-
pidus ani-
mus.

317
Rex Arima
vocatus à
Cambacun-
dono.

318
Comparat
se ad mortē.

319
Excipitur
amicissimè.

320
Bungenfis
Apostata, a-
spretus.

321
Protasium
augenda
persecutio-
nis.

322
Somnii Re-
gi Protasio
oblatum.

323
Reprehensio
leuium erro-
rum.

324
Anxietas
Regis qua-
renus de si-
gno Iesu.

325
Obamę Mi-
chaęł Chri-
stianus ligna-
tum profectus
truncus cui
crux inerat
deiecit.

326
Tara nomę
arboris in
Iaponia dia-
bolo, vt cre-
dunt, infesta

327
Vigilia Na-
talis Crux
reperitur in
trunco Tarę.

328
Forma eius,
& color.

cui Diuinum inesse quippiam illud memoriā retractans, dubitare, vt maxime anniteretur, minime poterat. Visus erat sibi videre adstantes duos augustiores humanā specie Principes, ē Cœlo, vt apparebat, delapsos. Hi Protasium intuentes, aspectu blandā quadam seueritate, mixtis terroribus, fauorēque temperato, eundem verbis, amorem quidem testantibus, adiūctum tamen lenis irę quodam aculeo pungentibus, obiurgarunt, quod caritatem suam primam reliquisset, quod leuibus de causis sacro missæ sacrificio adesse omitteret, quod parum accuratē meditatus ad confessionem peccatorum accederet. Similia quadam enumerarunt. Post quod hortati sunt, vt pristino feruori se redderet, ac Patrum ductum in vitę Christianę exercitatione sequeretur: Abeuntes adiunxerunt: Scito esse in tuis terris IESV signum. Fac carum, & pretiosum id tibi sit, non enim opus est manus humanę. Vt euigilauit Rex altius animo impressum id visum sensit, quā cetera experiiri soleret ludibria sopitę mentis. Itaque tenere se non potuit quin P. Gomezio, vt eum primū habuit obuium, & alijs deinceps multis, cum eximio semper arcane teneritudinis, ac deuotionis sensu, narraret. Et errata quidem, de quibus erat reprehensus, multis supplicijs vtrō susceptis, & vberibus eluere contendit lacrymis: quod esset autem illud in digressu à Cælicolis sibi visis commendatum IESV signum, neque ipse cogitans expedire per se, neque consulens, elicere ex alijs poterat. Sextus à somnio fluxerat mensis: iamque res tota pene in obliuionem abierat: quando vicesimo tertio Decembris die, Obamę, qui viculus est sex, septemve millibus passuum Arima distans, feruens quidam Christianus, Leo in baptismo vocatus, ibi domicilium habens, Michaęlem filium adultum lignatum misit, vt materiam domi haberent quanta sufficeret igni alendo per instantes Dominici Natalis ferias. Egressus cum securi Michaęł, vt Patris mandatum exhauriret, cum alijs toto die ramos arborum disiecit, tum sub vespem conspicatus in tumulo quodam, faxeo vię publicę imminente, loco paternę domui vicino, truncum aridum, & vt indicia se dabant mortuum, altitudinis pedum ferme duodecim, crassitie, quę spithamas, aut palmos, ferē septem in ambitu colligeret, eum bipenni aggressus, non leui nec facili labore ingeminatis ictibus deiecit, ac humi stratum linquens, quia nox iam ingruerat, domum repetijt. Erat hæc arbor ex eā specie, quam in Iaponiā Tarām vocant; infructifera illa quidem, & cortice nodis aspero, ac per totum fruticante; ceterum antiquā opinione Iaponum venerabilis, quod ei vim inesse malorum Dæmonum expultricem autumant. quem in vsum surculos ex eā decerptos auspicijs noui anni in Domos vbi habitant, & cubacula in quibus dormiunt, inferre consueuerunt. Postridiē Michaęł, ipsā vigiliā Natalis Domini, summo mane, vt opus ceptum absolueret, in tumulum redit. Frangere stipitem aggreditur; & altero, tertioque ictu, facilius quam putarat, à summo ad imum findit in aquas fere partes. Hic mirum apparuit: vtrique parti penitus inserta, & iuncturā excludente vnguem arcuissimē, atque aptissimē commissa Crux, alta dodrantem palmi, ē ligno planē diuerso, quod, & textus varius, & color dissimilis monstrabant. Nam cum, vt est natura Tarę arboris, tota interior fissi trunci superficies purē vtriusque canderet: Crucis vtroque riuus eminebat in fusco nitor, planē concolor particulis, quę multis in locis asseruantur verę crucis, in quā Christus est mortuus. Erat porro Crux affabrē formata, & quasi manu dolata peritissimi artificis. Et apparebat vnicam fuisse, cuius crassities scisso stipite cui erat inserta, in duo segmenta dissilierit, quod probabat non recto filo ducta, aut exactē læuis, Crucis hasta, sed spiris inæqualis vndantibus, prout vena ducebat fissilis ligni; ad hæc ex vna scissi trunci facie aliquantulum eminens, oppositā vicissim depressiori loculum accommodatissimē aptatum præbente aduersę partis extantijs, & sinubus. Ad-

mira-

miratus maiorem in modum Iuuenis, protinus ambas stipitis partes inter se commissas arcu complexus, ad Patrem Leonem in vicinam Domum detulit, eidem inclamans quam longè potuit, miraculum se afferre. Nec secus Leoni visum, qui sacro quodam ad eam speciem horrore confusus, & ipse procidit in genua ante venerabile Christi signum, & duobus, qui ad se visendum superuenerant è viciniâ Christianis, idem, ut facerent prauit. Postridie adueniens Arimâ, ut solebat, sacri festo die Obamæ faciendi causa Sacerdos è Societate, rem etiam, atque etiam exploratam rediens ad V. Prouincialem Coëllium detulit, qui legitimè inquiri de re totâ, & quidquid compertum foret in acta iussit authenticè referri. Ea dum lento iuris ordine administrantur, interim impatiens curiostris ad primum famæ indicium multos vndique Obamam accibat. Accurrit inter primos Protasius Rex, & miram crucem intuitus, ad nostros, qui plures adstabant. En, inquit, liberatam oraculi per somnium auditæ fidem. Hoc sine dubio illud est IESV signum in meis terris antea delitescens, non humanâ factum manu, quod venerari me superi iussere, moxque, & ipse prostratus humi cum lacrymis: ut Te libens, inquit, & gratus accipio Cælo missum pignus! Ede quid his signis impares Christe: parati ad Crucem, & ferendam, & subeundam sumus, hosti animos dedisti. sed quod inchoasti perfice, auge vires, & quantum hostibus libuerit labores crescant. Sub hac Crucem argenteâ inclusam theca, in qua videri trans pellucidam crystallum poterat, Arimam ipse portauit: ubi longè celebrior est facta, secutis ad eam curationum ingentibus miraculis: ad quorum manifestissimam euentiam etiam Ethnici commonebantur. ita ut ex ijs hoc maximè persuasi argumento ante finem, consequentis anni 1590. vndecim millia quingenti Arimæ baptizarentur: in varijs verò Ximi locis, vsque ad nouem millia.

Hoc maximè anno, nam superiori ceperat, defenit in Peruuia, atque adeo per Americæ partem maximam, morbus pestilens inusitatissimi generis, cui anteambulo, & quasi metator, terræ motus præcesserat is cuius tertio retro anno meminimus. Multa in hac luce noua, & popularium, de quibus fundo vnquam auditum latè dissimilia morborum. Foedissima, contactorum eâ corporum species, vel papulis, pustulisque turgentium, vel ijs mox ruptis obducentium foetidissimis vlceribus immundissimas crustas: à quibus prurigne rodente scabendis cum temperare miseri non possent, faciem, & membra cute nudata, horribili visu, & olfactu, grauissimâ sanie cooperta monstrabant, exesis sæpè vi luis malignâ luminibus oculorum, & locis eorum vngue cruentatis. Vix voces exiles suspicijs enixi languentes edebant: labris vno vlcere commissis, ac vitæ meatu intimo angore strangulante. ita passim spiritu intercluso præfocabantur, nisi quos intentior cura ministrantium per vim, ac machinas intruso penitus in ima faucium liquore recrearet. Nec corporum tenuis sauebat malum. Omnes ad primum eius appulsum despondebant animos desperatione tristissimâ, quam nulla curantium sedulitas consolaretur. Propagari contagione, diceret hunc morbum. Nam tota illo familiæ, tota Ciuitates continenter absolvebantur: rursus id ipsum negares, cum animaduertes, in locis octingentarum, aut mille leucarum spatio distitis simul apparuisse: ac multo magis cum videres eum maximè obuijs, & ægra corpora ministerio tractantibus Europæis parcere, Americanos, quamvis sibi cauentes, corripere, & vsque in seductissimas latebras persequi. Quæ qualitatibus primarum quatuor prædominaretur in isto languore, incertum iudicium experientia ferebat, indicijs omnibus fallentibus: nam si ariditate laborabant ægri, cur liquorem respuebant? si abundantia humoris: vnde igitur sicci anhelitus: & suffocatrices angustia? Ardori, rigoriue si quis causam tribueret, æquè refelleretur ex eo, quod non minus excostissimâ æstate, quam

329
Crux cum
trunco do-
mū portata.

330
Agnoscitur
a Rege Pro-
tasio signū
Iesu non
manu factū.

331
Crux reper-
ta Theca ar-
gentea in-
clusa defer-
tur Arimā.

332
Et miracu-
lis claret.

333
Causa con-
uersionis vi-
genti milli-
bus Ethni-
corum.

334
Horrendæ
luis inopi-
nata, quali-
tates.

335
Pellis latif-
sime grasse-
re strages in
gentes.

336
Patres vbi-
que peste
laborantibus
ministrant.

337
Tres moriū
tur.

338
Obitus fe-
lix Hierony-
mi Portilli.

339
Potozj ap-
paratus ad
excipiendā
pestem.

340
Haud vā-
nus.

341
Ea grassan-
te caritas
nostrorum.

quam hieme rigidissima; non remissius in torridis, & sterilibus arenis, quam in irriguis, & syluā protectis vallium amœnarum diuersorij lues ista defa-
uaret. Sed quam latentes cladis causæ, tam manifesti iidemque luctuo-
sissimi effectus patuere, totā ferē, quam longē porrigitur, America à Septen-
trionali parte, & Vrbe Carthagine, Austrum versus vsque ad Chilensē
Regnum freto Magellanico conterminum, stragem funestissimā vno tractu
continuātam gemente, quouis mense multorum millium, præsertim ē te-
nerā ætate. Puerorum quippe, ac puellarum infantium, vix centesimum
quodque seruabatur caput: Limæ, Chuschi, Potosij, Chiti, Arequipæ,
aliisque in Urbibus vbi Societatis Domicilium fuit, omni contentione la-
boratum à nostris in ministerio agrorum, atque in curatione non animo-
rum solum, sed vbi licuit etiam corporum. Neque, vt sit alias, ad pro-
priam peste contactorum curam sepositi pauci. omnes passim Sacerdotes,
qui Limæ, qui Chiti, qui alijs in Collegijs, aut domibus, vel frequen-
tissimis erant, totos dies per domos languentium cursabant, Sacramentis po-
nitentiæ, Eucharistiæ, Extremæ vnctionis ministrandis, quod dum sedulō
agunt, quicumque ex ijs in Americā nati erant eo malo contacti sunt præ-
ter vnum, vel maxime in ægris diu noctūque curandis assiduum, quem
ad vniuersorum solatium Diuina videtur cura seruasse. Ex ijs, quos lues
corripuit cæteris Dei beneficio reualescentibus, vnus Sacerdos ē nostris
cum duobus fratribus animam pro amicis in caritatis exercitio dedere, quo-
rum nomina deperditis longo itinere literis reddere non possum, quæ scri-
pta, vt credo, sunt in libro vitæ. Ex Europæis quoque, in quos ali-
per id tempus morbi grassabantur, tres alios, in quibus duo Sacerdotes
Collegium Limese luxit extinctos; in primis Hieronymum Portillum, qui
primus Societatis nomen ante hos annos duos, & viginti in eas terras in-
uenerat, & Domuum, ac Collegiorum pleraque fundauerat. Felicissimæ
vir industriæ in hominibus Deo conciliandis, ac planē ingentibus meritis
rarisque virtutibus memorabilis, quibus rebus quantum sui reliquerit deside-
rium, argumento fuit irruens in templum nostrum, dum ei exequiæ cele-
brabantur, Indorum innumerabilis multitudo miserē complorantium, plan-
gentium, ciulantium, sic tamquam amisso Patre indulgentissimo pij filij
solent. Harum stragium fama Potozium perlata, nostris ibi Collegium ha-
bentibus occasionem obtulit admonendæ publicis concionibus, priuatique
fermonibus Ciuitatis, vt & Deum penitentiā placare conaretur; & in
omnem euentum (quoniam humanitus inuitabilis videbatur pestilentia
omnia circumplexæ ingressus in Urbem) curandis infirmis necessaria pa-
raret. Assensi sunt Ciues, & ipsi boni Consilij autoribus stipe collatā
tradiderunt vnde bene designata persicerent. Duo, & viginti aureorum
millia in eam rem corrogata: ex quibus nostri nouem diuersis locis Noso-
comia excitauerunt, & opportunis rebus cunctis, idoneorumque ministrorum
copiā instruxerunt. Lege sancitā, ne in quoduis eorum adolescens vlus
ingredi, curandi, ministrandiue causā sineretur; quoniam isti ætati potis-
simū infensam constabat hanc luem. Breui apparuit haud vanos appa-
tus supervacaneamque prouidentiam fuisse, penetrante in Urbis viscera,
ferali morbo, moxque funestā libitinā exhauriente domos Ciuium. Hic
nostri non minus se strenuos in propulsando, subleuandoue præsentī ma-
lo, quam prouidos in denunciando imminenti præbuerunt. Omnes domo
effusi diu, noctūque toti erant in ægris exportandis ē priuatis ædibus in-
valetudinaria publica, in iisdem ibi omni operā iuuandis. Ingens, & grauis
labor in multitudine innumerabili languentium, in tabe horribili, & into-
lerabili foetore, vno perpetuo deformatorum vlcere corporum. Tamen Dei
beneficio non alacriter solum, & constanter, sed etiam innoxie, difficilem
provinciam gesserunt nostri omnes, vno excepto Bartholomæo Iacobo Sa-
cerdote, operario laudatissimo, qui cum ante menses dumtaxat quatuor in-
po-

Potosinum Collegium venisset ea ibi perfecit in quibus plures annos non-
malè impensos æquus æstimator diceret. Duas ex illis barbaris Indorum lin-
guis ita perdidicerat, vt in vtraque eloquentissimus haberetur. Argumen-
to erat dulcedo, quæ ex eius ore pendeant in ijs nati linguis. qui etiam
vulgatum, & celebre totâ Regione ei cognomen indiderunt, Miz qui Si-
mi, quod indo illarum partium idiomate sonat, melleam linguam. Pri-
mo Potozium ingressu curam susceperat Sodalitij in nostro Collegio insti-
tuti, in quo cum octoginta duntaxat sodales reperisset, trimestri post
moriens reliquit supra mille quingentos. Is appulso post morbo, & stra-
gem edente, omnibus locis occurrens, nullo sui periculi respectu, qui na-
tum indidem, ac propterea huius contagioni morbi obnoxium se sciret,
ex eo cito contracto religiosissimè decessit. celeberrimo elatus est funere,
concurrente, ac veris dolorem lacrymis testante vniuersâ Ciuitate. In
Urbe Chuscho Ministerio infirmorum (nam ibi quoque sæuè grassata pesti-
lencia est) alijsque nostræ consuetudinis vulgò gratis muneribus Patres eius
Collegij ingentem, & illustribus indicijs testatam apud omnes ordines
adepti gratiam, inde, vt fit, inuidorum in se odia verterunt. Libellus
in nos famosus clam ferri per manus cepit: versusque maledici cantari à
face plebis: audaciâ, vt apparebat, ex impunitate ortâ. Etenim cum,
anno superiori Satyricum octastichon sordidi dentis mordacitate rabiosum,
clam affixum Collegij nostri Potosini foribus repertum esset, scelus id no-
cturnum, etsi ei vniuersæ in nos beneuolæ Ciuitati improbatum, & in-
gratum, nullâ tamen inquisitione vestigatum, nullâ vindictam animadu-
ersione fuerat. Quare rati Chuscheneses Patres nullum finem, aut modum,
perniciosa licentiæ fore, priusquam in aliquo istius criminis ritè conuicto
exemplum publicæ seueritatis constitutum esset, querelâ ad legitimum Iudi-
cem delatâ, de clanculario autore infamis scripti iuridicè inquire petierunt.
Index quæstione habitâ citò compeit idoneis testimonijs cum multorum,
aliorum, tum Religiosorum quatuor Sancti cuiusdam, & in Ecclesiâ per-
celebris ordinis, Scriptorem libelli esse quendam eiusdem ordinis Professo-
rem Sacerdotem, eundemque Concionatorem Chuschi notissimum. Re sta-
tim compertâ nostri trepidè ad Iudicem accurrentes, etiam, atque etiam
rogarunt, ne vulgari ad publicam notitiam viri talis infamiam pateretur.
acturos sese cum eius Prouinciali, & vt clam, ac sine stigmate publicæ
ignominia, quantum satis esset castigaretur effecturos. Acquieuerat Iu-
dex: & Prouincialis gratijs habitis ob occultatum sui ordinis dedecus,
abundè, quod petebatur se facturum receperat. Cæterum Reus non ad-
uersum suos obseruantior, quam in alios æquus, Prouincialis autoritati
subijcere se renuit; & quâ vœcordiâ prolabi ceperat, eadem ruere in,
præceps pergens, autorem se libri famosi ferre palam ausus est, & iure
se illum scripsisse, ac vulgasse defendere. Nitebatur videlicet factione sibi
similium paucorum, cuius opes aduersus conspirationem bonorum imbe-
cillæ fuerunt. Capessuit enim Iustitiæ, ac bonæ famæ Societatis legiti-
mam defensionem primum Capitulum sede tunc vacante, Deinde Consi-
lium publicum, ac Magistratus Ciuitatis: moxque horum literis conuen-
ti, tractique in causam Episcopus iam electus, sed nondum confirma-
tus, Sacer Senatus quæstorum, denique ipse Prætor Prouinciæ, quorum
auxilio confirmatus Prouincialis maledicum contumacem merito affecit sup-
plicio, & Chuscho expulit. Huius causæ se implicuerant parùm benè in-
nos affecti sacra alterius familiæ Coenobitæ duo, & concionibus publicis
in nostros eruperant, vnus quidem atrociter, alter moderatius; vtrique
agente apud eorum superiores ipso Prorege, congruum culpæ supplicium
inflictum. Fuit cum Deus ipse per sese defensionem innocentia susciperet
supplicio de nostris obrectatoribus palàm famendo, sicque ipsis ad vltro

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

Qq

reuo-

342
Bartholo-
mai Jacobi
virtutes.343
Vtiles labo-
res.344
Et mors pia345
Chuschi per
libellum clā
sparsum in-
famata So-
cietas.346
Iudicis opē
implorare
cogitur.347
Libelli au-
tor Sacer-
dos Religio-
sus depre-
henditur.348
Cuius nomē
occultare
Patres stu-
dent.349
Sed ipse se
prodit fa-
ctione fre-
tus.350
Contra quā
Ecclesiasti-
cus, & secu-
laris Magi-
stratus con-
spirat.351
Libelli au-
tor, & alij
duo puni.352
Sacerdos Sa-
cularis infa-
mar Socie-
tatem.

353
Particeps
Coenobita.

354.
Vterq; mor-
bo amictus
peccatum
agnoscit, &
pro iniuria
satisfacit.

355
Nostris non
ministerium
solum, sed
etiam medi-
camentis
gratuito sup-
peditatis æ-
grotos iu-
uant.

356
Chiti Philo-
sophiæ stu-
dium insti-
tutum.

357
De Tucumana
Regione.

358
In eam è
duabus par-
tibus Socie-
tas immissa.

reuocandam, & quoad possent refarciendam iniuriam cogendis. Cum enim Sacerdos quidam secularis vitæ perditæ, grauissima flagitia, quæ ipse videlicet in sua ipsius conscientia haberet, nostris per summam impudentiam non dubitasset imponere; tam ipse, quam quidam Coenobita, eius in hoc scelere fautor, & particeps, repentinâ vi morbi correpti, agnouerunt vlciscentis Dei manum. Et sacerdos quidem magistratu aduocato excipienti regio Tabellioni publicum scriptum dictauit, quo profitebatur: sese malo animo improbè, ac scelerate mentitum, dum in Patres falsa quadam, quæ distinctè percensebat, testimonia protulerat; eaque nunc in lethalis morbi periculo pro suæ animæ mox forte Diuino iudicio sistendæ necessario remedio reuocare, inania, vana, iniquè conficta declarare. Huius instrumenti Romam deinde missi authenticum exemplum coram oculis habebamus hæc scribentes. Coenobita verò quamquam esset natus in Hispaniâ, qualibus, vt dixi popularis pustularum morbus vbique parcebat, & longè ab adolescentiâ remotus, cui ætati præsertim infesta erat hæc lues, videlicet annum agens quartum supra quadragesimum, tamen eo correptus est cum esset in recenti conscientia calumniæ nobis constata; arcanis simul animum pulsantibus admonitionibus, quæ docerent, cuius delicti poenam is languor exigeret. Ergo is quoque à P. Rectore Collegij Chuschenfis, ad eum, vt cæteros eâ lue contactos iuuandum accedente, veniam petijt. & cum non solum ministerio nostrorum, sed etiam medicinis gratis suppeditatis è penu nostro, & sedulâ curâ in tempore oblatis, deinde conualuisset, solebat prædicare vitam se debere nostris: & voluisse Deum, vt ijs, quos iniquissimè læserat, summo esset beneficio deuinctus, cuius professionem cum gratâ laudum Societatis prædicatione iungebat. Porro, quod in hunc actum à nostris retuli, idem in omnes passim pustulis periclitantes toto trimestri spatio, quo est per Ciuitatem Chuschum pestis ista grassata, effectum quoque intelligatur. Cuncti enim Sacerdotes eius Collegij totos dies infumebant vrbe concursanda obeundisque domibus, ac lectulis ægrotantium, quibus etiam gargarismos, syrupos cæteraque id genus medicamina Officinâ Domesticâ parata gratis afferebant. Earundemque rerum vim quotidie magnam sanitor ad Collegij fores cuius petenti donabat. Chiti etiam grassante pestilentia, strenuè à nostris, fortiterque actum: Hi Kal. ipsis Ianuarijs huius Anni in ædes laxiores migrauerant, & ad cæteras Scholas Philosophiam addiderant, cuius auditores etiam è diuersis Religiosorum ordinum familijs multi confluxerunt. Missiones vbique impigrè curatæ, plurimus è nostris in varias vrbes, pagosque, quâ Infidelium, quâ Christianorum nomine tenus, vtilissimè profectis. Tucumanorum Regio est latissima, perpetuâ planitie patens ad leucas supra nongentas. ab Oriente Paraguaas respicit, Populos Brasilijs finitimos, à Septentrione Peruiam. Occiduus limes Chilensium Regnum tangit. Ad meridiem camporum spatijs plerumque incultis, ac vastis in immensum tractum freto Magellanico terminatum protenditur. Cæli temperies, & soli vbertas ea est, qualis maximæ hominum multitudini, & gignendæ, & alendæ aptissima optari potest. Incolæ passim, præsertim ad ripas amnium frequentissimi, sed mirâ varietate linguarum diuersitatem originum testante: ipsosque inter se parum sociabiles, & inde inuicem infestos reddente. Diabolum colunt metu damnorum, quæ ab illo posse inferri plerumque experti credunt. His populis ad Christi Religionem vocandis vno tempore duo Prouinciales Societatis, non communicatis consilijs adiecerunt animum, miseruntque Euangelij Præcones. Peruvianus quidem tres è nostris, in quibus Sacerdotes duo. Brasiliensis verò quinque. qui & inuicem iuncti sunt, casu cuius superius meminimus, & concordi mente communiter rem gesserunt insigni profectu. cuius

Soc. Soc. A

ius Specimen ex vnus melloris Apostolici manipulis capi poterit. Alfonso Barzana (id erat nomen Patrum vnus) seorsum excurrere cum socio, quod & reliqui faciebant, breui tempore sexies mille sexcentos baptizauit. Et quia sunt etiam inter Tucumanos permulti Christiani, sed incultissimi, & funditus omnium scitu necessariorum rudes, eorum labore magno institutorum confessiones innumerabilium audiuit. Matrimonij verò facri vinculo, cuius nulla ibi ante religio, ac ne notitia quidem, ducentos supra quinquies mille rite coniunxit. In Callaquensium quoque gentem barbarā, quam tunc recens Hispani subegerant, ingens Euangelio ostium apertum, eodem Barzana propter peritiam sex linguarum, & zelum apostolicum, talibus maximè expeditionibus idoneo, ad eos missus, & breui tempore operam nauante; ijs ferè vniuersis Christum amplexis. hinc reuersus mira gessit in Vrbe S. Iacobi, & in Metropoli Gentis totius Tucumanā Ciuitate multis vtrouique millibus hominum ad Christi religionem, & vitam honestam traducendis. Erant Sulenses Indi earum finitimi regionum, Gens nullius fidei, & feritatis immanis, cui propterea nemo se committit. ausus ad eas est accedere Barzana cum Socio è nostris, inermes ambo. mirari Hispani omnes, & nunquam inde redituros dicere. tamen Deo mitigante fera corda admissi beneuole, auditi patienter, breui tempore duo millia septemdecim rite institutos baptizarunt: ex ijs mille quingentos sexaginta duos Christiano iam matrimonio deuinxit. Hac non sine immensis peracta laboribus. Multa quotidie passuum millia seni per asperitates magnas locorum, & temporum pedibus emetienda. obuij amnes maximi tranandi. victu interim non alio, quam quem radices herbarum obiter vnguibus effossæ, ac terrā euulsæ sufficerent. His malis fatiscens corpore languens, tamesfactis, ac scissis in vlcera pedibus, sese recipere coactus, nono mense quam ex Vrbe S. Iacobi discesserat, eò redijt, fractus ille quidem corpore, sed integris animi viribus. Itaque cum eum agrè semimortuum corpus Domum reportantem Diaguia Indi, ex ijs, quæ apud Sulenses ab eo acta cognouerant, cupiditate concepta eius audiendi, ad se inuississent, promittit vbi se necessaria paucorum dierum quiete refecisset, ad ipsos accessurum: & promissis stetit, magno illorum bono, qui eius operā Christum agnouere. Varai Populus inter Peruanos excelsioris animi, ac propter superbiam à Christi iugo subeundo initio alieniores, sensim industria Sacerdotum nostrorum ad eos missorum mitigati, Dociles se præbere magisterijs Diuinis, & Christi religionem seriò amplecti ceperunt. Ducenti horum supra mille baptismo abluti, latæ primitiæ agri hætenus steriles oblata Deo sunt. De vno ex ijs non prætermiserim, quod certò compertum nostri Patres scribunt. Cum vilitata sit eā in gente multitudo vxorum, & magna passim libidinis licentia, repertum vnum è Catechumenis quinquagenarium, quem, & aliorum, rem vt miram notantium prædicatione, & propriā eius confessione constabat, coelibem & castum à pueritiā vixisse. Interrogatus ecquid vmquam concupiscentiæ stimulos sensisset: se verò etiam vehementissimos expertum respondit, ceterum eos compressisse vi, ac censurā mentis, eā penitus persuasione imbutæ: Deo autori, ac Domino rerum omnium placere pudicitiam. eumque multò dignissimum esse cui abstinentiā rei sibi suauis, ipsi exose gratificari homo debeat. Hæc ille de se referebat, quæ facillè demonstrant, non vsquequaque à Deo desertos, vel illos ipsos esse, qui in mediā barbarie procul ab omni commercio culturarum gentium, in summā rerum Diuinarum ignoratione degunt. Ciriguani præterea, Gorgotoquenses, & Chanenses, Populi omnes illorum tractuum, cum hoc tandem anno Euangelici nostræ Societatis operarij linguas eorum, quibus parandis longo labore insudauerant,

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

Qqq 2

fatis

359
Alfonso Barzana Apostolici laboris.

360
Callet sex linguas.

361
Callaquenses Christo adiungit.

362
Sulenses ferocissimos mitigat, & ex ijs duo millia baptizat.

363
Temperantia eius, & laborum ingentium tolerantia.

364
E Varais mille duceti conuersi.

365
Mira gentilis hominis continentia.

366
Tres alij Populi Euangelio imbuti.

latis edidicissent, Christi prædicationem libenter auditam, etiam assensu, & Christianismi professione susceperunt. De multis alijs circumquaque ad messem maturis regionibus nunciabatur. Evangelij præconibus in omnes occasiones regni Dei propagandi attentissime imminentibus, & semper ad sacras expeditiones procinctis.

